

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Identita potomků vyrůstajících v prostředí vietnamské a ukrajinské menšiny v České republice

Vypracovala: Václava Čimerová
Vedoucí práce: PhDr. Salim Murad, Ph.D.

České Budějovice 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích, 22. 4. 2022

.....

Václava Čimerová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce, panu PhDr. Salimu Muradovi, Ph.D., za ochotu, cenné rady i čas, který mi při zpracovávání práce věnoval, a za probuzení zájmu o zkoumanou problematiku, jež podnítilo i vznik této práce. Děkuji také respondentům za ochotu být součástí mého výzkumu a za následné přívětivé jednání během jeho realizace.

Anotace

Tato bakalářská práce pojednává o příslušnících ukrajinské a vietnamské menšiny v České republice. Prvotně se zabývá nástinem obecných informací o zmiňovaných menšinách, jejich historií v rámci českého sociálního prostředí a sociokulturními aspekty. Stěžejní problematika práce leží v popisu identity potomků migrantů, kteří vyrůstali v kulturně nehomogenním prostředí. Cílem práce je popsat, a to s přihlédnutím k obecným informacím o identitě a k sociálním a kulturním prvkům typickým pro vymezené menšiny, aspekty podílející se na procesu formování identity těchto dětí. Práce je rozdělena do dvou hlavních částí. Teoretická část předkládá základní informace o Vietnamcích a Ukrajincích v České republice, popisuje historické okolnosti jejich příchodu do ČR, definuje základní pojmy a postoje, se kterými je v rámci práce dále pracováno, rozpracovává pojetí identity v mezích příhodných pro stanovený cíl. Praktická část je pak vystavěna na kvalitativním výzkumu za použití techniky strukturovaných rozhovorů s několika příslušníky zkoumaných skupin, jehož cílem je analýza a následná komparace výpovědí jednotlivých respondentů na téma jejich identity.

Klíčová slova: ukrajinská komunita, vietnamská komunita, etnicita, identita, kultura, migrace

Annotation

This bachelor thesis focuses on members of the Ukrainian and Vietnamese minorities in the Czech Republic. Initially, it deals with the outline of general information about the mentioned minorities, their history within the Czech social environment and socio-cultural aspects. The central issue of the thesis lies in the description of the identity of the descendants of migrants who grew up in a culturally inhomogeneous environment. The aim of the thesis is to describe the aspects involved in the process of identity formation of these children, taking into account general information about identity, the social and cultural elements typical for defined minorities. The thesis is divided into two main parts. The theoretical part presents basic information about the Vietnamese and Ukrainians in the Czech Republic, describes the historical circumstances of their arrival in the Czech Republic, defines the basic concepts and attitudes that are further worked within the thesis, elaborates the concept of identity within the appropriate limits for the stated goal. The practical part is based on qualitative research using the technique of structured interviews with several members out of the researched groups. The aim of the research is to analyse and then compare the statements of respondents on the topic of their identity.

Key words: ukrainian community, vietnamese community, ethnicity, identity, culture, migration

Obsah

Úvod.....	8
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Vietnamci v České republice	9
1.1 Historické souvislosti vietnamské migrace do ČR.....	9
1.2 Vietnamská komunita v současné ČR.....	11
1.2.1 Obecné informace	11
1.2.2 Diferenciace komunity	12
1.2.3 Sociokulturní aspekty.....	14
1.2.3.1 Sociální kontakty ve vztahu k majoritě.....	14
1.2.3.2 Znalost jazyka	16
1.2.3.3 Styl života v ČR.....	18
1.2.3.4 Tradice a hodnotový systém.....	19
1.2.3.5 Vietnamská sdružení	21
1.2.3.6 Stereotypy.....	22
2 Ukrajinci v České republice.....	22
2.1 Historické souvislosti ukrajinské migrace do ČR.....	22
2.2 Ukrajinská komunita v současné ČR.....	23
2.2.1 Obecné informace	23
2.2.2 Diferenciace komunity	25
2.2.3 Sociokulturní aspekty	26
1.1.1.1 Sociální kontakty ve vztahu k majoritě.....	26
1.1.1.2 Znalost jazyka	28
1.1.1.3 Styl života v ČR	29
1.1.1.4 Tradice a hodnotový systém.....	30
1.1.1.5 Ukrajinská sdružení.....	32
1.1.1.6 Stereotypy.....	32
3 Identita	34
3.1 Definice identity	34
3.2 Vývojové pojetí identity	37
3.3 Teorie sociální identity	39
3.4 Teorie etnické identity	40

3.4.1	Vymezení základních pojmů.....	40
3.4.1.1	Etnikum.....	40
3.4.1.2	Etnicita.....	41
3.4.2	Etnická identita.....	42
3.4.2.1	Primordialismus x instrumentalismus.....	44
3.4.2.2	Identita deklarovaná a žitá.....	45
3.4.2.3	Vztah kulturní a etnické identity.....	45
3.5	Koncept identity v mezích výzkumného záměru.....	46
PRAKTICKÁ ČÁST		49
4	Metodologie.....	49
4.1	Výzkumný problém a otázky.....	49
4.2	Strategie výzkumu.....	50
4.3	Průběh sběru dat.....	50
4.4	Výběr vzorku a stručné charakteristiky respondentů.....	51
5	Analytická část.....	52
5.1	Sféra vietnamské/ukrajinské kultury.....	52
5.1.1	Postoje k Vietnamu/Ukrajíně.....	52
5.1.2	Výchozí hodnoty a mezigenerační vztahy.....	53
5.1.3	Vietnamské/ukrajinské tradice a svátky.....	55
5.1.4	Vietnamští/ukrajínští vrstevníci.....	56
5.1.5	Vnímání vietnamské/ukrajinské komunity.....	57
5.1.6	Jazyk.....	58
5.2	Sféra české kultury.....	59
5.2.1	Postoje k ČR.....	59
5.2.2	Čeští vrstevníci a volný čas.....	59
5.2.3	České tradice a svátky.....	60
5.2.4	Zájem o dění ve společnosti.....	61
5.2.5	Jazyk.....	61
5.2.6	Předsudky a stereotypy české společnosti.....	62
5.3	Identita.....	63
5.3.1	Budoucnost.....	63
5.3.2	Střet sfér.....	63

5.3.3	Kdo jsem	64
5.3.3.1	Pěťa	65
5.3.3.2	Duy	66
5.3.3.3	Eva.....	66
5.3.3.4	Khrystyna	67
5.3.3.5	Alča	68
5.3.3.6	Nicole	68
	Závěr	70
	Seznam použité literatury	72
	Přílohy	81
	Příloha č. 1 – Soupis otázek k rozhovorům	81
	Příloha č. 2 – Znění informovaného souhlasu	84

ÚVOD

Téma této bakalářské práce, zaměřené na potomky ukrajinských a vietnamských migrantů, bylo podníceno osobním zájmem o alespoň částečné proniknutí do všední reality těchto jedinců, jejichž životní cesta je na rozdíl od příslušníků české společnosti formována velmi specifickými aspekty. Osobní zaujetí tématem vyplynulo jako výslednice myšlenkových procesů o životní situaci nejen těchto jedinců, ale v kontrastu k jejich mnohostranně formovaným životům i o pozicích vlastních. Pochopení či uvědomění si rozdílů mezi životními realitami lidí okolo nás je klíčem k porozumění multikulturního rozměru dnešního světa, jehož jsme bezpodmínečnou součástí. „*Respektování reálných kulturních odlišností je pak strategií, jak v takto diverzifikované společnosti žít a vzájemně komunikovat. Pro mnohé se však zároveň otevírá otázka, kdo jsou ti druzí, s nimiž máme sdílet společný prostor*“ (Bittnerová a Moravcová, 2006, s. 7).

Se snahou porozumět výše citovanému je cílem této bakalářské práce přiblížení právě těch konstant, které se podílejí na utváření životních drah lidí s heterogenním kulturním základem. Stanoveného cíle je dosahováno formálním rozdělením práce do dvou základních částí, a to teoretické a praktické. Teoretická část seznamuje v historickém i aktuálním horizontu s činiteli, které se podílejí na utváření života zkoumaných migrantských skupin v České republice. Využíváno je perspektiv doposud realizovaných výzkumů tematicky orientovaných na migrační tendence v kontextu České republiky.¹ V rámci jednotlivých sociokulturních segmentů je zmiňován i užší přesah vůči realitě potomků. Druhotné teoretické zaměření je upínáno na fenomén identity a na postihnutí základních teoretických koncepcí, které jsou s ním spojovány. Praktická část je výsledkem propojení teoretických základů předcházející části s daty získanými v rámci kvalitativně orientovaného výzkumu, uskutečněného s šesti jedinci vyrůstajícími v prostředí zkoumaných kulturních světů. Výsledky vylivší z rozhovorů jsou analyzovány a interpretovány jednak s respektem k východiskům teoretického oddílu a jednak se snahou odhalit paralely či možné výkyvy v životních trajektoriích potomků příslušníků ukrajinské a vietnamské komunity v České republice.

---

¹ Výzkumy Uherka, Nekorjaka, Martínkové, Leontijevy, Kocourka a mnohých dalších

TEORETICKÁ ČÁST

Pro pochopení výzkumného záměru této bakalářské práce je klíčové nejprve stručně nastínit teoretická východiska, která nám pomohou lépe pochopit vytyčenou problematiku. Následující úsek práce se tak s ohledem k výše zmíněnému bude zabírat vývojem vietnamské a ukrajinské komunity na našem území a jednotlivými sociokulturními aspekty, jež zásadním způsobem formují působení příslušníků těchto komunit v českém sociálním prostředí a následně i ovlivňují formování identity a sebepojetí potomků těchto jedinců. Mimo vzhledu do základního historického a současného diskurzu si teoretická část klade za cíl čtenáře seznámit i s různými přístupy k fenoménu identity, jenž je klíčovým bodem navazující praktické části. Právě seznámení s historickými milníky a pochopení hodnotových vrstev vietnamské a ukrajinské kultury dohromady vytváří komplexní pohled, v rámci něhož bude možné si utřídit, co všechno může hrát roli při formování identity dětí ukrajinských a vietnamských migrantů.

1 Vietnamci v České republice

1.1 Historické souvislosti vietnamské migrace do ČR

Ačkoliv je vietnamská migrace v kontextu českého mediálního i společenského diskurzu aktuálně často zmiňovaným tématem, je nutné si uvědomit, že počátky migrace z Vietnamu sahají poměrně dále, než si člověk operující s tímto pojmem v mezích aktuálního diskurzu může představit. Historie organizované vietnamské migrace totiž nachází své kořeny již ve 40. letech 20. století, přičemž s tímto obdobím je spojováno především působení prvních studentů z Vietnamu na našich vysokých školách (Jirasová, 2005). V prvotní fázi byla vietnamská migrace, co do kvantity migrujících, značně omezená. Klíčovým momentem z hlediska počtu imigrantů a organizačního charakteru jejich příchodu bylo až navázání diplomatických vztahů mezi Vietnamskou demokratickou republikou a tehdejším socialistickým Československem, a to v rámci mezinárodní pomoci válkou sužovanému Vietnamu. (Kocourek, 2001)

Ze strany Československa přívětivou pomoc v praktické rovině představovalo přijetí stovky sirotků v dětském domově v Chrastavě roku 1956. Dětem zde bylo poskytnuto ubytování a základní vzdělání. V 60. letech se však většina dětí na přání vietnamské strany navrátila zpět do vlasti. V hostitelské zemi tehdy zůstal pouze zlomek z nich, kterým zde bylo nabídnuto středoškolské vzdělání. (Kocourek, 2006).

Počáteční období vietnamské imigrace označuje Stanislav Brouček (2003) příznačně jako věk bilaterálních smluv a ohraničuje počátky právě rokem 1956. V témže roce totiž vzniká Dohoda o vědecko-technické spolupráci, jejíž hlavním proklamovaným cílem mělo být zvýšení hospodářské spolupráce. S ohledem k výše popisovanému záměru k nám od roku 1956 přichází řada učňů a studentů, kteří se zde vzdělávají ve strojírenských a průmyslových oborech (Kocourek, 2001). Pro pochopení vztahů tvořících se na podkladě smluv mezi oběma zeměmi je nutné zmínit reciprocitu, která z těchto vztahů plyne. Československo totiž v 50. letech mělo nedostatek pracovní síly, zejména pak ve vybydleném pohraničí, a Vietnam kvůli těžkým válečným časům neměl dostatek kapacit pro kvalitní vzdělávání svých občanů. Výše zmíněná spolupráce tak byla formálně účelná a ve svém výsledku se jevila jako přínosná pro obě strany. (Kocourek, 2006)

Do roku 1989 byly vztahy mezi Vietnamskou demokratickou republikou a Československou socialistickou republikou postupně upravovány smlouvami z let 1974, 1979 a 1980.² Většina smluv byla koncepčně zaměřena na utužování přátelských vztahů a otevírání nových pracovních a kvalifikačních možností vietnamským imigrantům. Doba pobytu byla zvnějšku regulována. U učňů byla doba stanovena na sedm let, u stážistů to byly roky čtyři s možností prodloužení. Charakter migrace se v jistých aspektech změnil v druhé polovině 80. let. Obě zúčastněné strany byly větší měrou svazovány jednostranným využitím situace a chtěly z nastalé situace těžit převážně k vlastnímu prospěchu. Československo využívalo v těchto dobových sociálních poměrech vietnamskou pracovní sílu pro neatraktivní obory, jako byla například práce ve fabrikách nebo při různých pomocných pracích přispívajících k plnění centrálně stanovovaného hospodářského plánu. Vietnamští migranti vedle toho pak odkládali nabytí kvalifikovaných dovedností na druhořadé místo a na prvním místě u nich pomalu převažovala vidina rychlého výdělků a možnost zasílání zboží do rodné země. (Brouček, 2005)

Rok 1989, jenž v politickém diskurzu představuje zlom v poměrech zemí se socialistickým zřízením, se jistou měrou odrazil i ve fenoménu vietnamské migrace do Československa. Hospodářství Vietnamu se pod vlivem zlepšujících se podmínek mění obdobně jako samotné politické vztahy mezi oběma zeměmi. Kocourek (2001) zdůrazňuje, že od 90. let je migrace Vietnamců motivována jinými činiteli než dříve převažujícím studiem či získáním odborné praxe,

---

² Dohoda o odborné přípravě vietnamských občanů v československých podnicích (1974), Dohoda o odborné přípravě a dalším zvyšování kvalifikace občanů Vietnamské socialistické republiky v československých organizacích (1979), Dohoda o dočasném zaměstnávání kvalifikovaných pracovníků VSR spojeném s další odbornou přípravou v československých organizacích (1980) - viz Jirasová (2005, s. 373)

a to i v důsledku ukončení dohod mezi oběma zeměmi. Většina Vietnamců je v nově vzniklých poměrech motivována založením vlastního podnikání a v mnohých případech se stává, že za již usazeným vietnamským imigrantem přijíždí zbytek rodiny či příbuzní. V generalizované perspektivě lze chápat jako hlavní pull faktor³ vietnamské migrace do ČR po roce 1989 až do současnosti snahu usadit se v poměrech českého tržního hospodářství a realizovat zde ekonomické a jiné aktivity vedoucí ke zvýšení životní úrovně, a to bez ohledu na to, zda daný migrant přichází za účelem sloučení rodiny, v návaznosti na známost s již usazeným migrantem nebo bez předchozích vazeb k hostitelské zemi. Jak výše popisované pasáže dokládají, vietnamská migrace se do 90. let vyznačuje organizovanou povahou, období poté se již proklamuje jistou svobodou na straně imigranta a v jistých mezích můžeme o této etapě mluvit ve smyslu ekonomicky orientované migrace. Migrace z Vietnamu na naše území se v minulosti odehrávala v několika vlnách, z nichž se každá vyznačovala svými vlastními specifiky. Existence hlubších historických kořenů však jasně dokládá, že „*působení Vietnamců v naší zemi není pouze přechodným fenoménem, ale má dnes již svou historickou kontinuitu*“ (Jirasová, 2005, s. 372).

1.2 Vietnamská komunita v současné ČR

1.2.1 Obecné informace

Jak bylo zmíněno v rámci předchozí kapitoly, vietnamská migrace do ČR není novodobým fenoménem, ale má své historické kořeny, které je v kontextu migrace aktuální nutné zohlednit. Následující kapitola předkládá základní informace a aktuální statistické údaje týkající se fungování vietnamské komunity v prostředí české společnosti.

V současné době žije legálně na území České republiky zhruba 62 884 osob vietnamské národnosti, z toho 53 283 zde pobývá na základě oprávnění k trvalému pobytu (ČSÚ, 2021). Tímto počtem se tak Vietnamci řadí mezi třetí nejpočetnější skupinu cizinců žijících na území České republiky. Vietnamská komunita se v poměrech našeho prostředí vyznačuje zajímavými statistickými hodnotami, co se způsobu ekonomické existence a obživy týče. Poměrně velký počet, a to 20 505 z celkového počtu 34 906 příslušníků vietnamské komunity se zaměstnaneckým statutem podniká na základě platného živnostenského oprávnění (ČSÚ, 2021)⁴. Silnou tendenci

---

³ Pull faktory – v rámci tematiky migrace se jedná o skutečnosti, kvůli kterým lidé chtějí opustit rodnou zem

⁴ Zbýlý počet, tedy 14 401, je evidován na úřadech práce

podnikat je možno dle úsudku pohybujícího se v mezích subjektivních perspektiv vnímat jako výplod 90. let, kdy přestala být působnost migrantů v naší zemi formována primárně snahou získat kvalifikaci a vzdělání, ale začala se pozvolna otevírat i novým možnostem, mezi nimiž bylo svobodné podnikání v prvních příčkách. V souvislosti s fenoménem podnikání je však důležité zmínit, že velká část vietnamských migrantů v České republice často podniká bez ohledu na svou původní profesi, a to převážně kvůli jazykovým bariérám. Nejednou se tak stává, že migrant, který by ve Vietnamu pracoval jako vysokoškolský profesor nebo elektrikář, zde pracuje na základě volné živnosti. Mezi podnikajícími se tak vyskytují zástupci různých oborů, profesí a stupňů vzdělání (Kocourek, 2006).

1.2.2 Diferenciace komunity

Ačkoliv se o Vietnamcích v České republice v obecném diskurzu často hovoří jako o komunitě, je nutné tento termín chápat se značnými rezervami. „*Vietnamská komunita v Česku je etablovaná a usazená, ale není uvnitř tak jednotná, jak by mohlo napovídat označení komunita, které odkazuje k vnitřní integritě a smyslu pro kolektivní identitu dané skupiny*“ (Kušniráková, Plačková a Van Anh., 2013, s. 19). Vietnamská komunita⁵ tak, jak ji lze chápat na základě výše vymezeného, je diferenciována dle různých hledisek. Diferenčním činitelem se může stát doba příchodu do ČR, příslušnost k migrační generaci nebo rodinné vazby a obecný politicko-ekonomický kontext. Pro základní nástin vnitřní stratifikace vietnamské komunity mi nejúčelnější přijde dělení na základě prvních dvou faktorů, tedy doby příchodu do ČR a příslušnosti k migrační generaci. V návaznosti na zmiňované faktory bude použito dělení na 3 základní skupiny migrantů, jež užívají např. Kušniráková, Plačková a Van Anh (2013) ve své výzkumné zprávě.

Prvotně se autorky zmiňují o tzv. skupině starousedlíků, tedy dospělých migrantech příšlých před rokem 1989 a těch, kteří přišli na počátku let devadesátých. Starousedlická skupina se vyznačuje především relativně dobrou znalostí českého jazyka a v mnoha aspektech úspěšnou integrací do společnosti. Příslušníci této skupiny se do českého sociálního prostředí museli začlenit bez jakýchkoliv předchozích vazeb či znalostí místních poměrů. Není tedy zarážející, že jejich sociální kapitál, čítající široký kulturní a politický rozhled, byl, jak zmiňuje mimo jiné i Brouček

---

⁵ Termín komunita bude v práci užíván obecně, ale s respektem k odlišnostem mezi jednotlivými skupinami Vietnamců, popisovanými v rámci této kapitoly

(2003) nebo Freidingerová (2014), základním stavebním kamenem pro nově příchozí migranty využívající jejich dosavadních znalostí.

Další skupinu tvoří nově příchozí, zpravidla ekonomičtí migranti. Tato skupina je tvořena migranty příšlymi na přelomu století až po současnost. V mezích adaptace do českého sociálního prostředí se pohybují ve značně odlišných mezích než skupina předchozí. Obecně je většina nově příchozích orientována na ekonomický výdělek a jejich působení zde je formováno převážně prostým ekonomickým kalkulem. Nevyvíjí tak silnou snahu se učit českému jazyku a vazby s majoritní společností jsou spíše mizivé. Žijí s vidinou brzkého návratu do Vietnamu poté, co se jejich ekonomická situace díky pobytu v ČR zlepši. Nejčastěji se jedná o příbuzné již usazených Vietnamců anebo poté o agenturní zaměstnance, kteří se zde uchycují jako dělníci v továrnách či na jiných zaměstnaneckých pozicích. V souvislosti s agenturními migranty Martínková a Pechová (2011a) upozorňují na možné potíže, s kterými se imigranti využívající tuto migrační síť mohou setkat. Mnoho z nich se kvůli pracovnímu odletu do ČR zadluží, a to nejen kvůli vysokým nákladům spojeným s cestou, ale i vysokým poplatkům samotným agenturám. Zprostředkovatelské agentury na dovozu levné pracovní síly silně profitují, ale v zásadě neposkytují adekvátní pracovní zázemí. Integraci této skupiny ovlivňují několikeré faktory. Vedle víry v brzký návrat do Vietnamu zde hraje roli například i spoléhání se na starousedlíky a jejich znalost českých poměrů.

S přihlédnutím k obsahovému rámci práce je nejzajímavější skupinou ta kategorizující potomky migrantů. Autorky na základě příslušnosti k migrační generaci vyčlenily skupinu vietnamských Čechů, kteří se v České republice již narodili, tzv. druhou generaci, a české Vietnamce, kteří se narodili ve Vietnamu a do Čech přišli v malém věku, nejčastěji do 12 let, tzv. jedenapůltou generaci. Obě skupiny mají české návyky, znají českou kulturu, ovládají český jazyk, přesto však nejsou zcela stejné. Největší rozdíly lze zaznamenat ve znalosti a užívání vietnamštiny. Druhá generace vykazuje její minimální znalost, a tím se od generace jedenapůlté značně liší. Jak vyplývá i ze závěrů studie Hřebíčkové (2020), zaměřené na kulturní orientaci příslušníků jedenapůlté a druhé generace vietnamských migrantů, zkoumané skupiny se neliší mírou orientace na majoritní kulturu, ta zůstává převážně stejná. Hlavním odlišovacím kritériem je orientace na kulturu minoritní, tedy vietnamskou. Většina zástupců vydělené skupiny potomků má blízko k českým návykům a obecným vzorcům chování. Za jeden z možných důvodů lze považovat okolnosti jejich socializace, která do značné míry probíhala v českém sociálním a kulturním

prostředí. Ačkoliv je integrace do majoritní společnosti u této skupiny nejúspěšnější, a to i do míry, kdy jedinci často vykazují míru asimilace⁶, autorky upozorňují, že mohou zástupci této kategorie, převážně pak ti druhé generace, čelit jisté rozpolcenosti v jejich identitě. Nesoulad vnitřního ztotožnění s kategorií češství a vnějšího nepřijetí ze strany české společnosti jejich pohyb v majoritních kruzích může do značné míry ztěžovat. Nevyhraněnost v otázce identity potomků vietnamských migrantů zdůrazňují i Homoláč a Sherman (2020), když ji kategorizují jako identitu hybridní a explicitně tak poukazují na okolnost, že její utváření podléhá duálním faktorům. Kategorie hybridní identity těchto jedinců je proklamována i v souvislostech lingvistických. V obecném diskurzu se dnes již běžně vyskytuje pojem banánové dítě, který obrazně reflektuje ono duální zaměření identity. Vnější žlutá barva banánu odkazuje k asijskému vzhledu a bílá barva zevnitř pak symbolizuje zvnitřnění západních hodnot. Tento pojem může být chápán za jistých okolností pejorativně, přesto nám však poskytuje vcelku věrný obraz toho, jak lze na potomky vietnamských migrantů pohlížet.

1.2.3 Sociokulturní aspekty

1.2.3.1 Sociální kontakty ve vztahu k majoritě

Hierarchizace vietnamské komunity a z ní plynoucí příslušnost migrantů k určité skupině hraje v sociálních kontaktech ve vztahu k majoritní společnosti velmi podstatnou roli. Výše byly vymezeny tři skupiny (starousedlíci, nově příchozí a potomci migrantů), z nichž každá zažila či zažívá jiný způsob integrace do české společnosti. Právě odlišné integrační zkušenosti jsou jedním z faktorů, které ovlivňují celkovou podobu života migrantů v ČR a které se do značné míry podílí i na vztazích k členům majority. Zmiňované závěry potvrzují i Kušniráková, Plačková a Van Ahn (2013), když tvrdí, že skupina starousedlíků má oproti nově příchozím pozitivnější vztah k české společnosti. Integrace těchto dvou skupin totiž byla značně odlišná. Roli zde hrála především okolnost, že starousedlíci byli nuceni budovat vztahy s majoritou takřka od nuly, kdežto nově příchozí navazovali na již vzniklé vazby. Pohybujeme-li se ve vymezené hierarchii, pak můžeme s jistotou říci, že vztahy k majoritě jsou z povahy věci nejvíce vyvinuté právě u skupiny dětí migrantů, a to převážně z toho důvodu, že socializace ze značné části probíhala pod vlivem

---

⁶ Asimilace = v rámci sociologie a kulturní antropologie se jedná o proces začleňování do společenských struktur, během něhož minoritní skupina přejímá kulturu skupiny majoritní (Jandourek, 2007)

českých kulturních a sociálních vzorců. Právě generace vietnamských potomků dle Kocourka (2006) nejvíce ovlivní budoucnost vzájemných vztahů mezi příslušníky vietnamské menšiny a zástupci české majoritní společnosti. Vietnamské děti totiž „*jsou mostem mezi příliš do sebe zahleděnými světy dospělých a svou bezprostředností a samozřejmostí ve fungování v české společnosti nevědomky napomáhají překonávat předsudky a rušit tabu*“ (Jirasová, 2006, s. 337).

Vietnamci se obecně prezentují jakožto lidé s velkou potřebu sociálního kontaktu (Martínková, 2008). Zajímavé tedy je, že v obecném diskurzu jsou často chápáni jako odtažití a neiniciování, a to především v otázkách integračních aktivit. Důvod lze spatřit v obecných vietnamských vzorcích chování, kde jedno z výsostných postavení zaujímá nedůvěra v nejrůznější formy společenské a kulturní organizovanosti, z níž poté vyplývá i obecné zaměření vietnamské reality, které je založeno, jak uvádí Brouček (2005), spíše na budování individuálních cest a rozhodnutí. Právě tento obecný vzorec pak můžeme chápat jako možný aspekt ovlivňující jejich opatrnost či obavy na poli sociálních kontaktů. Možný důvod oslabené společenské angažovanosti spatřuje Jirasová (2005) i v proklamaci budoucího směřování života. Velká část Vietnamců, kteří zde pobývají třeba již několik let, žije s vidinou, že by se v budoucnu rádi navrátili do své rodné země, ačkoliv nejbližší budoucnost z ryze ekonomických důvodů vidí v České republice. Budoucí směřování tedy lze v tomto případě chápat jako důvod omezenějších snah k bližším kontaktům se členy majoritní společnosti.

Veškerou odpovědnost vůči oslabeným sociálním kontaktům však nelze přenášet pouze na okolnosti podmíněné vietnamskou kulturou a hodnotami. Úroveň sociálních kontaktů je vždy ovlivněna recipročně, a tak podstatnou úlohu v tomto bodě sehrávají i obecné postoje české společnosti k vietnamské komunitě, které v ČR v průřezu let zkoumá Centrum pro výzkum veřejného mínění. Z porovnání dat z vybraných let vyplývá, že se negativní postoje, ve výzkumech charakterizované přídomkem nesympatičtí, v průběhu času procentuálně snižovaly, a naopak přibývalo postojů ryze neutrálních a těch pozitivně orientovaných (Kunštát, 2005; Tabery 2010; Červenka 2015; Tuček 2020). Přestože je závěry těchto výzkumů nutné brát s rezervou⁷, slouží nám vývoj postojů české veřejnosti k této komunitě alespoň jako malý indikátor možných důvodů ovlivňujících rezervovanější vztah směrem k majoritě. Zohledníme-li především časovou

---

⁷ Odlišný počet respondentů, jiná škála odpovědí (v některých výzkumech užívaný 7faktorový model, v jiných pouze 5faktorový) či odlišně formulovaná otázka výzkumu – to vše je nutno chápat jako možné zkreslující okolnosti výše pojednávaných výzkumů

složku ve vývoji postojů mezi majoritou a vietnamskou komunitou, zajímavou perspektivu nám přináší Kocourek (2006), zdůrazňující, že česká společnost byla na konci 80. let poněkud zaskočena odlišnou působností Vietnamců na našem území. Česká společnost v té době nebyla připravena na nově vykrytalizované poměry této komunity, mezi něž bychom mohli zařadit intenzivní nákup zboží, obchodování s textilem a elektronikou či časté cestování po celé republice. Kocourek považuje tuto etapu za zlomový bod, v němž vykrytalizovaly zárodky dnes tak častých předsudků a stereotypů majoritní společnosti.

Dalším a neméně důležitým faktorem, jenž sociální vazby s majoritou značně eliminuje či dokonce znemožňuje, je, jak uvádí Martínková (2008), i pracovní vytíženost příslušníků vietnamské komunity. Pracovní prostředí, kde Vietnamci nejčastěji pobývají, tedy různé kamenné obchody, stánky, restaurace či továrny, nejsou z integračního hlediska, a tedy i z hlediska sociálních vazeb směrem k majoritě, podnětné. Vezmeme-li v potaz primární ekonomické zaměření a obecně hodnotový rámec kulturní reality, jak o něm hovoří například výše zmiňovaný Brouček či Jirasová, lépe pochopíme, že Vietnamci obecně často o kontakt s majoritou v užším smyslu osobních preferencí mohou stát, ale okolnosti jejich života v ČR jim to zkrátka do jisté míry znemožňují.

1.2.3.2 Znalost jazyka

Jazykové kompetence a celková znalost jazyka přijímací společnosti jsou jednou z nepodstatnějších okolností ovlivňující formální úspěšnost integrace do majoritní společnosti, neboť ovlivňují nejenom úspěšnost na trhu práce, ale i celkový ráz života migranta. Z hlediska zmiňovaných jazykových kompetencí jsou v ČR sice Vietnamci obecně chápáni jako heterogenní skupina, samotné osvojení si našeho národního jazyka je však bez větších rozdílů obtížné pro všechny příslušníky vietnamské komunity, a to jednak z povahy českého jazyka jakožto jazyka flexivního, využívajícího deklinace a flexe, tak i kvůli odlišnostem obecně gramatickým, syntaktickým a výslovnostním. (Hofírek a Nekorjak, 2009)

Výše zmiňovanou heterogenost jazykových kompetencí je nutno chápat v mezích vnitřní diferenciací vietnamské komunity, jak byla popsána v dřívější části této práce, a to proto, že rozdíly jazykové úrovně jsou z valné většiny podmíněny dobou a věkem příchodu do ČR. Samotná jazyková výbava je činitelem, na jehož základě výše zmiňovaní autoři vymezují následující skupiny migrantů.

Nejmenšími jazykovými kompetencemi disponují především nově příchozí migranti, v každodenním styku užívající pouze nejběžnějších českých frází. Oslabené jazykové možnosti a z toho vyplývající významný handicap v běžných záležitostech jsou často důvodem využívání služeb tzv. Dich Vu⁸, jejichž poskytovateli jsou nejčastěji jedinci, kteří do ČR přišli za studiem na vysokých školách či jako učni již v dřívější době. Jazykové kompetence této skupiny jsou totiž rozvinuté do té míry, že jim zajišťují bezproblémové fungování v každodenních záležitostech a dovolují jim za úplatu využívat těchto znalostí v kontextu zmiňovaných zprostředkovatelských služeb. Rozvinutými možnostmi jazykové interakce v českém jazyce však disponuje i skupina těch jedinců, kteří za socialismu působili v československých továrnách. Zmiňované stanovisko sdílí s výše citovanými autory i Slezáková (2005), zdůrazňující mimo jiné absolvování povinných jazykových kurzů jako klíčový moment, který vypovídá o důvodech relativně dobrých znalostí českého jazyka u této vyčleněné skupiny. Skupinu, kterou autoři z hlediska znalosti češtiny charakterizují jako bezproblémovou, tvoří příslušníci jedenapůlté či druhé generace, tedy potomci migrantů. Jejich dobrá znalost češtiny je podmíněna několikerými faktory, z nichž jako nejdůležitější by bylo možné jednoznačně vytyčit výchovné vlivy tzv. českých chův. Suralová (2012) pod kategorií české chůvy zahrnuje ženy z majoritní společnosti starající se o děti vietnamských migrantů. Zdůrazňuje, že hlavní roli v tomto zásadním výchovném kroku hraje pracovní vytíženost a celková nepříznivá pracovní situace této skupiny migrantů, a tím i snížená schopnost péče o jejich děti. Díky českým chůvám si tak děti vietnamských migrantů nejen velmi dobře osvojují český jazyk, ale jsou vystavěny nejrozličnějším českým kulturním vlivům, takže jejich integrační potenciál je oproti jejich rodičům značně zvýhodněný, a to i v důsledku spolupůsobení druhého faktoru, kterým je přítomnost v českém vzdělávacím systému. Výše zmíněné jazykové výhody vietnamských potomků a jejich logicky zdůvodnitelné preferování českého jazyka však mohou být v opačném důsledku i příčinou komunikační propasti ve vztahu k rodičům, kteří jako svůj primární komunikační jazyk používají vietnamštinu (Jirasová, 2006).

---

⁸ „Dich Vu je obecný vietnamský výraz pro služby, v kontextu imigrantské ekonomiky jde však především o překladatelství a tzv. papírový servis.“ (Hofírek a Nekorjak, 2009, s. 181)

1.2.3.3 Styl života v ČR

Pro většinu Vietnamců v ČR etablovaných obecně platí, že žijí v sídlištních bytech, nebo pak, pokud to ekonomické možnosti dovolují, sdílejí s jinými vietnamskými rodinami či příbuznými dům. Životní styl je pak podřízen fungování v jakémsi veřejném prostoru, ve kterém však nepanují vztahy jako mezi jednou velkou rodinou. Odkazuje to spíše k tomu, že Vietnamci se cítí dobře tam, kde je hodně jim známých lidí, se kterými mohou trávit čas například při společné večeři. Večeře jako taková je významným momentem i uvnitř nukleární rodiny, neboť je to ta část dne, kdy rodiče dostávají možnost mluvit se svými dětmi. (Jirasová, 2006)

Způsob, jakým zde v ČR Vietnamci vedou své životy, je silně závislý i na hierarchizačním umístění v rámci celé komunity. Je více než patrné, že styl života starousedlíka s pevným zázemím a relativně dobře rozvinutými vazbami na českou společnost se bude v mnohých faktorech lišit od životního směřování nově příchozích migrantů či od zaměření potomků migrantů. Tak třeba značnou odlišnost mezi skupinou starousedlíků a nově příchozích migrantů lze zaznamenat ve způsobech získávání informací o místním dění. Usazená skupina migrantů nemá problém čerpat ze zdrojů českých, ať už se jedná o televizní zpravodajství nebo o běžný tisk, kdežto nově příchozím to činí značné potíže a využívají spíše komunitních tiskovin. Odlišné je i trávení volného času se zástupci české společnosti, kde v případě neusazených migrantů lze hovořit o takřka nulovém využití. (Hofírek a Nekorjak, 2009)

Přestože mezi zmiňovanými skupinami existují mnohé odlišnosti, pro jejichž plné uvedení zde není prostor, je příhodné zmínit vedle toho, čím se odlišují, i to, čím jsou si podobné. Většinu ekonomicky aktivních Vietnamců spojuje jejich touha po zlepšení životního standardu, která vyžaduje velkou intenzitu pracovního nasazení. V důsledku pracovního nasazení dochází k tomu, že ani jedna skupina příliš nedisponuje volným časem. Ten, který mají, věnují rodině a odpočinku nebo jej uplatňují v okruhu nejbližších přátel či spolupracovníků. Značně odlišným stylem života se reprezentují příslušníci generace potomků. Jejich volnočasové aktivity a styl života se od toho ryze českého v tolikém neliší, neboť přejímají české kulturní vzorce. Pouze větší respekt k přáním rodičů v oblasti volnočasového plánování bychom mohli považovat za jednu ze zásadních odchylek mezi generací vietnamských potomků a jejich českými vrstevníky. (Hofírek a Nekorjak, 2009)

Vietnamské dítě tak více bude uvažovat nad tím, zda způsob, jakým tráví svůj volný čas, je v souladu s postoji svých rodičů. Životní styl mladých příslušníků vietnamské komunity by se

dal s nejvyšší vypovídací hodnotou shrnout následovně: „*Své místo ve společnosti chápou v kontextu...tří oblastí: jsou dětmi svých vietnamských rodičů, žáky českých škol a kamarády v rámci své generační skupiny*“ (Jirasová, 2006, s. 339).

1.2.3.4 Tradice a hodnotový systém

Reprezentace hodnotových systémů je ovlivněna dřívějším silným působením konfuciánské etiky na území Vietnamu. Z tohoto učení vyplývá rodina jako základní pilíř životních priorit člověka a úcta jako jedna z těch nejpodstatnějších hodnot, které život provází. Úcta je silně prokazována nejen rodičům, ale i sourozencům, učitelům a obecně starším lidem. (Kocourek, 2001)

Odlíšné chápání instituce rodiny a projevu úcty je znakem, jenž vytváří rozkol ve vztahu k českým hodnotám, kde výše zmíněné není tak patrné. Jirasová (2005) však upozorňuje, že chápání významnosti starších a projevy úcty jsou mnohdy realizovány na odměřené formální úrovni. Vzhledem k této okolnosti je možné uvažovat o možných problémech generace potomků, kteří na jedné straně vyrůstali pod vlivem českých vzorců, kde je zcela běžné vyjadřovat své názory, a kteří na straně druhé procházejí výchovou formovanou výše proklamovanými hodnotami, kde se jedincovy názory odvíjí od toho, s kým mluvíme.

Dalším velmi významnou hodnotou, ovlivněnou etikou konfucianismu, je pro Vietnamce vzdělání, jak jedno vietnamské přísloví explicitně dokládá. „*Člověk bez vzdělání je jako neobroušený diamant*“ (in Martínková, 2008, s. 189). Vzdělání má výsostní postavení nejen z důvodu vysoké úcty k samotným učitelům a jejich práci, ale i z přičinění, že je obecně chápáno jako brána k lepšímu životu. Tento postoj reflektuje snahy rodičů, aby za pomoci vzdělání jejich děti zaujaly lepší postavení ve společnosti, než ve kterém se vyskytují oni. Jejich výchova zaměřená na školní úspěšnost odráží i obecnou povahu Vietnamců, ve které iniciativa a píle zaujímají výsostní příčky. (Vasiljev, 2006). To, jakou roli vzdělání hraje, nám objasňuje i zúžená atraktivnost oborů, v němž převažují technické a prakticky orientované obory. Humanitní zaměření se obecně nepovažuje za příliš atraktivní, převážně pak kvůli své nízké budoucí perspektivě na pracovním trhu. (Jirasová, 2005)

Vietnamský systém hodnot a tradic je od toho našeho značně odlišný, a proto i dodržování některých tradic je pro Vietnamce v našem prostředí značně složité. Neznamená to však, že by rozdílné prostředí bylo důvodem odřikání, většina tradic přežívá, ale v modifikované formě.

Jednou z takových tradic je například stavění oltáře, pomocí kterého se projevuje úcta k předkům a který se nachází v téměř každé vietnamské domácnosti. (Jirasová, 2005). Duchovní život prostoupený vírou v nadpřirozeno je hodnotovým zaměřením plynoucím z principů animismu. Tento duchovní směr považuje právě vlivy nadpřirozena za přirozenou součást života. S ohledem k dnešnímu stavu je nezanedbatelné zmínit, že právě z těchto hodnot vyvěrá i jistá pověřivost vietnamského národa. (Martínková a Pechová, 2011a)

V poměrně nezměněném módu Vietnamci u nás dodržují tradici své kuchyně. „*Obliba a důraz na dodržování tradic při přípravě jídla je jedna z prvních věcí, která je patrná při kontaktu s Vietnamci u nás*“ (Kocourek, 2001, s. 103). Slavnostní přípravy jídla jsou také součástí oslav jednoho z nejdůležitějších svátků, kterým je pro Vietnamce oslava Nového roku (Tet Nguyen Dan). Vietnamský Nový rok není totožný s tím českým, protože se řídí lunárním kalendářem a jeho oslavy tak připadají pokaždé na jiné datum. Vyznačuje se mimo zmíněné bohatou výzdobou obydlí a možností setkání celé rodiny, a to včetně příbuzných ze vzdálenějších oblastí. Vietnamci stejně jako my slaví narozeniny. Odlišně od nás však slaví i výročí úmrtí, jehož významnost dokazuje i kult předků, který je Vietnamci udržován. (Pechová, 2006). Většina svátků, které se Vietnamci u nás snaží slavit, se realizuje spíše na symbolické rovině. Místní prostředí totiž zdaleka neumožňuje slavit v měřítku srovnatelném s Vietnamem. Častou realitou je i pozvolné pronikání českých tradic, především pak Velikonoc a Vánoc mezi vietnamské rodiny s dětmi. (Slezáková, 2005)

Vietnamská kultura se oproti té české liší i ve způsobech jednání či chování, na něž ve svých pracích upozorňují Martínková a Pechová (2011a) nebo Kocourek (2001). Nejvíce zavádějícím se Evropanům jeví výraz úsměvu, charakterizující v asijském prostoru nejen projevy radosti, ale symbolizující i strach, obavy či neporozumění řečenému. Pozdrav, který je často provázen úklonem, hlasité projevy pramenící ze zkušenosti z přelidněných vietnamských měst, větší uchovávaní intimity, v němž je nepřístupné líbat se na veřejnosti, mlaskání jako symbol spokojenosti a pochvaly hostiteli, či odměření mluvit o osobních problémech, které by mohly zhoršit světlo, v němž jsou jedinci viděni, to vše jsou kulturně podmíněné charakteristiky, které mohou být důvodem neporozumění mezi jejich nositeli a českou společností, pakliže jim není alespoň částečně porozuměno.

1.2.3.5 Vietnamská sdružení

Život v České republice může být z důvodu kulturní odlišnosti i integračních překážek pro mnohé jedince vietnamské komunity značně obtížný. Pro tyto účely je na území ČR spravováno několik organizací, jejichž primárním cílem je především udržování kontinuity vietnamských hodnot a tradic, profesně zájmové zaměření, ale i utužování vztahů s příslušníky majoritní společnosti. Mezi nejznámější a počtem členů i největší organizace patří Svaz Vietnamců v ČR, založený v roce 1999. Jeho primárním zakladatelským cílem bylo vytvoření subjektu, který by vystupoval jako partner při řešení běžných záležitostí, například úřednických, či pomáhal s integrační strategií. Za dobu své existence si vytvořil hustou síť lokálních poboček po celé České republice a od svého prvotního cíle své zájmy rozšířil o kulturní sféru. Důkazem jsou například Dny vietnamské kultury, které spolu s Česko-vietnamskou společností pořádá. Vedle těchto obecně orientovaných organizací existuje i několik, které sdružují konkrétně typizované jedince. Jedná se například o Svaz vietnamských podnikatelů, Svaz vietnamských žen nebo Svaz vietnamských studentů a mládeže v ČR. Na neformální úrovni existuje i několik sdružení bez pevné organizační struktury, zpravidla spravovaných studenty, které pořádají nejrůznější kulturní akce zaměřené do nitra vietnamské komunity. (Hofírek a Neokorjak, 2009)

Velmi výrazně v České republice působí i organizace SEA-I, dříve vedená jako Klub Hanoi. Nápad na založení této organizace se zrodil v hlavách několika studentů vietnamistiky FF UK při jejich stáži v Hanoi. V roce 2004 původní spontánní nápad přerostl ve formální existenci občasného sdružení. Prvotním impulsem k založení byla snaha poskytnout české společnosti informace o Vietnamu a jeho kultuře v nezávislé perspektivě tak, aby lidé v české společnosti na vietnamskou komunitu nenahlíželi za pomoci zaběhnutých stereotypních vzorců. V dnešní době spolek zajišťuje nespočet kulturních a edukačních akcí, například jazykových kurzů, pořádá přednášky, workshopy a především působí jako prostředník mezi oběma kulturami, čímž se podílí na rozvoji vztahů mezi zástupci obou těchto kultur. (SEA-I, nedatováno)

1.2.3.6 Stereotypy

Většina stereotypních obrazů, které příslušníci majority vůči jedincům vietnamské komunity drží, nevyplývají z osobní, reálné zkušenosti, ale jsou syceny informacemi reprezentovanými skrze média. Nejčastějším stereotypem proklamovaným v rámci mediálních obrazů je spojování Vietnamců s ilegálními aktivitami, jako je například pěstování marihuany či zapojení do mafie. Neméně ojedinělé je eliminování jejich životních drah pouze na pracovní sféru, v důsledku čehož jsou následně viděni pouze jako stánkaři, prodejci nekvalitního zboží či vlastníci večerek. Ačkoliv bychom v rámci obecného diskurzu mohli vyzdvihnout vietnamskou pracovitost či výborné studijní nasazení, doprovázené dobrými studijními výsledky, mladší generace Vietnamců jako jedny z pozitivních příkladů stereotypního vnímání v očích majority, procentuálně je zastoupení těch negativních jednoznačně vyšší. Velkou roli zde sehrávají již výše zmiňovaná média, která si záměrně vybírají divácky atraktivní obsahy tak, aby si zajistila vyšší sledovanost. (Martínková a Pechová, 2011b)

2 Ukrajinci v České republice

2.1 Historické souvislosti ukrajinské migrace do ČR

Česká společnost je od dob socialismu dle slov Sládka (2009) zvyklá převážně na kulturně homogenní prostředí, a proto není nijak zarážející, že v povědomí české společnosti není přítomnost Ukrajinců zakořeněna v kontextu své dlouholeté tradice. Přítomnost Ukrajinců na našem území lze vystopovat už v 16. a 17. století, kdy k nám příležitostně přijížděli převážně studenti za účelem doplnění vysokoškolského vzdělání a žoldnění. Migrace se v této etapě vyznačuje krátkodobým charakterem a malým počtem migrujících, jednalo se totiž z valné většiny o malé migrující skupinky či jednotlivce. Intenzivnější se migrace stala až po připojení východní Haliče a severní Bukoviny k habsburskému soustátí, jehož byly České země součástí. Připojení zmiňovaných částí západoukrajinského území bylo počátkem výraznějších vazeb mezi Ukrajinou a Českými zeměmi a stalo se tak důležitým momentem v dalším vývoji migračních tendencí. Početně výrazná migrační vlna nastala v 19. století, kdy haličská inteligence a studenti opouštěli mateřskou zem z převážně politických důvodů a přicházeli studovat na české vysoké školy, jmenovitě pak na báňskou školu v Příbrami a pražskou univerzitu. Na přelomu 19. a 20. století se přítomnost Ukrajinců rozšířila i o zástupce jiných sociálních skupin. Jednalo se převážně o sezónní

pracovníky z Haliče, kteří pracovali buďto na zemědělských statcích anebo pak v uhelných dolech. (Zilynskyj, Kočík 2001)

Počátky 20. století je možno označit jako příznačné vykrytalováním dvou hlavních ukrajinských migračních skupin – studenti, potažmo řečeno inteligence, a dělníci. Studenti pak představovali nejaktivnější složku v rozvoji kulturního a společenského života Ukrajinců v Čechách, který v tomto období byl díky existenci nejrůznějších spolků, univerzit, divadel a vydávání ukrajinských knih na vrcholu. Velký zásah do vývoje ukrajinské migrace způsobila německá a později sovětská okupace, kvůli které občanský život Ukrajinců do značné míry chřádl, a to až do roku 1989. Zákaz ukrajinských občanských spolků byl rovněž důvodem asimilace značné části starších imigrantů. (Leontiyeva, 2011)

Ukrajinská migrace mezi lety 1939 a 1989 byla z politických důvodů silně oslabena. Pobyt v Československu tehdy pro ukrajinské migranty znamenal především vypořádávání se s tíživými životními podmínkami a nastalá situace byla živena i formální neexistencí občanských a jiných institucí pro rozvoj ukrajinských komunitních hodnot. Prostor svobodně vyznívající ukrajinské migraci se znovu otevřel v důsledku událostí roku 1989. *„Po pádu železné opony se otevřely nejen západní, ale i východní hranice a Československo se stalo poměrně atraktivní zemí pro imigranty, především z bývalého Sovětského svazu“* (Leontiyeva, 2006, s. 32). V návaznosti na nově se naskytnuté možnosti migrace Sládek (2009) poukazuje na rozpad plánovaného hospodářství, uvrhnuvšího ukrajinskou ekonomiku do velké krize, jako na jeden z možných důvodů odchodu Ukrajinců do zahraničí. Česká republika je v současné době i nadále přitažlivou destinací ukrajinské migrace, a to díky své geografické poloze, relativně nízké kulturní odlišnosti a pozitivnímu povědomí o československé a ukrajinské migrační kontinuitě z minulosti.

2.2 Ukrajinská komunita v současné ČR

2.2.1 Obecné informace

Ukrajinská migrace na naše území má, jak bylo nastíněno v rámci kapitoly pojednávající o historických souvislostech, jistou tradici a kontinuitu podporovanou především dobrým geografickým umístěním České republiky a podobným kulturním kapitálem mezi oběma zeměmi. Následující kapitola podává základní informace o příslušnících ukrajinské menšiny a uvádí je do souvislostí s aktuálními statistickými přehledy.

Podle nejaktuálnějších statistik jsou Ukrajinci naší nejpočetnější skupinou migrantů. O zmiňovaném prvenství svědčí i fakt, že počet legálně pobývajících Ukrajinců činil k roku 2020 165 654 lidí, z čehož 88 383 zde má veden trvalý pobyt (ČSÚ, 2021)⁹. Ve srovnání s komunitou vietnamskou lze podtrhnout poměrně malé počty v kolonce trvalých pobytů, které poukazují na obecně deklarovaný charakter ukrajinské migrace, o níž Leontiyeva (2011) hovoří jako o migraci cirkulační. Migrant v rámci tohoto typu migrace neusiluje o trvalé usídlení v cílové zemi, ale díky krátkodobým pobytům za účelem výdělků se snaží zlepšit svou ekonomickou situaci v mateřské zemi. Mimo to však autorka poukazuje i na zvyšující se tendenci k trvalejším pobytům, které eliminují strasti spojené s opakovaným zařizováním pracovních povolení. Trvalý pobyt ukrajinským migrantům totiž umožňuje volnější vstup na trh práce a odstraňuje administrativní překážky. Migrace z Ukrajiny je v dnešní době charakterizována převážně snahou o zlepšení ekonomické situace. *„Cílem pobytu ukrajinských dělníků v České republice je většinou vydělat za co nejkratší dobu co největší množství peněz“* (Uherek, 2003, s. 202). O ukrajinské migraci je však nutno přemýšlet nejen v těchto mezích. Řada Ukrajinců přichází i z jiných než těch ryze ekonomických důvodů. Ať už mezi tyto rozličné důvody počítáme sloučení rodiny, zlepšení životní úrovně či jiné sociální standardy. Bylo by tedy nepochybně mylné generalizovat ukrajinskou migraci pouze s ohledem na ekonomický záměr.

Oproti Vietnamcům se ukrajinská menšina nevyznačuje tak silnými podnikatelskými sklony. Statistiky uvádějí, že z 183 623 pracujících jich pouze 24 155 drží živnostenské oprávnění (ČSÚ, 2021). Podnikatelé se mezi Ukrajinci pobývajícími v České republice vyskytují méně často, zdaleka častěji najdeme ukrajinské migranty v zaměstnaneckých pozicích. *„...většina ukrajinských migrantů již tradičně obsazuje především pracovní pozice na sekundárním trhu práce“* (Leontiyeva, Ezzeddine-Lukšíková a Plačková 2013, s. 8). Nápadným rysem ukrajinských pracovníků je i jistý nepoměr mezi jejich relativně vyšší vzdělanostní úrovní a druhem vykonávané práce. Dělnické profese tak vykonávají i lidé, jejichž kvalifikace, získaná v mateřské zemi, leží v lukrativnějších oborech, jako je například povolání učitele či lékaře. (Zassiedko, 2019)

Právě rozpor mezi kvalifikací a reálně vykonávanou prací je rysem, který do značné míry spojuje obě komunity migrantů. Ukrajinci i Vietnamci často nenaplnují své kvalifikační možnosti,

---

⁹ Statistiky je nutné brát vzhledem k aktuálním společenským okolnostem se značnou rezervou. Čísla jsou sice oficiální, ale nezapočítávají tisíce nových migrantů přecházejících před válkou na Ukrajině, která vypukla v době vzniku této práce

neboť práci nacházejí v jiných segmentech našeho pracovního trhu, jež jim přinášejí ekonomicky výhodnější postavení než vykonávání kvalifikované práce v mateřské zemi. Značná odlišnost mezi zmíněnými skupinami je pak zaznamenávána ve způsobech migrace do České republiky. Ukrajinci častěji než přímých kontaktů již usazených krajanů využívají zprostředkovatelských sítí, pro něž se vžil pojem klientský systém. O fungování tohoto typu pracovní zprostředkovatelské sítě se svými klady i zápory hovoří ve svých publikacích například Nekorjak (2006) nebo Pavlíková (2009). Klientský systém sestává z různých podnikatelů a firem, kteří zajišťují ukrajinským pracovníkům práci za poměrně nemalý poplatek. Pavlíková pak mimo jiné popisuje existenci dvou typů těchto zprostředkovatelů. Jedni svým zaměstnancům obstarávají pracovní povolení, bydlení a pomáhají jim při vyřizování úředních úkonů, druzí poskytují servis spíše omezený. Leontiyeva (2006) poukazuje na složitosti byrokratického mechanismu naší republiky jako na možný důvod příklonu ukrajinských pracovníků k danému typu zprostředkování práce. „*Pro zahraničního dělníka není podstatným rozdílem, zda odevzdává peníze státu nebo zprostředkovatelské organizaci*“ (Uherek, 2008, s. 139). Většina pracovníků tak dává přednost klientským systémům, neboť státní instituce jsou kvůli své složitosti poměrně méně důvěryhodné než zprostředkovatelské sítě klientů.

2.2.2 Diferenciace komunity

Vnitřní diference ukrajinské komunity není tak silná, jako tomu je v případě Vietnamců, kde se na dělení podílí hned několik, dříve zmiňovaných faktorů, a kde každá skupina je charakteristická velmi specifickou sociální výbavou. Zilynskyj a Kočík (2001) zdůrazňují, že situace Ukrajinců v ČR je charakterizována jistou dvojdmostí. Na jedné straně lze vyčlenit tradiční skupinu starších Ukrajinců, kteří zde žijí již několik desítek let a s českou společností jsou již víceméně asimilováni, mnohdy i v důsledku událostí nastalých po začátku okupace Československa, o kterých bylo pojednááno výše. Vedle nich pak existuje skupina nových migrantů, příšlých po roce 1989, vyznačujících se převážně ekonomickými záměry. Tato skupina je složena z věkově mladších jedinců, kteří zde z valné většiny případů pracují. Vyznačují se jistou měrou odtazitosti, a to nejen vůči české společnosti, ale i vůči projevům ukrajinské tradiční komunity zde etablované. Na jisté pnutí mezi těmito dvěma základními skupinami ukrajinských migrantů poukazuje i Leontiyeva (2006), která zdůrazňuje, že starší generace Ukrajinců žijících v České republice nepocítuje tak silné napojení na nově příchozí migranty.

Zajímavý pohled na diferenciaci ukrajinských migrantů přináší Bezoušková (2012), která při členění příslušníků ukrajinské komunity přisuzuje jistou váhu regionu mateřské země. Dělení na migranty západní nebo východní Ukrajiny se dle ní uplatňuje v rámci proklamace kulturních charakteristik a ve vědomí společného dějinného vývoje. Ačkoliv se obě skupiny vůči sobě podvědomě vymezují na základě nejrůznějších kulturních charakteristik, jako je například přístup k ukrajinství jako takovému či orientace na jazyk jakožto příznak hlavní ukrajinské národní identity, ve formálních vztazích fungujících na podkladu české společnosti se zástupci majority se toto formální členění neuplatňuje a příslušníci se deklarují jako Ukrajinci bez rozdílu regionu, ze kterého pochází.

Pro obsahovou stránku práce by jistě bylo na místě se obdobně jako u vietnamské komunity zaměřit převážně na kategorii ukrajinských potomků, Leontiyeva, Ezzeddine-Lukšíková a Plačková (2013) však přichází s důležitým poznatkem týkajícím se právě otázky generace potomků této imigrantské skupiny. Oproti vietnamským potomkům je jejich formální existence v obecném diskurzu značně opomíjena. Na vině je převážně faktor jakési neviditelnosti skupiny, jež je zapříčiněna v mnohých případech silnou asimilační tendencí. Adaptace ukrajinských dětí do českých sociální struktur je dle subjektivních úsudků značně ulehčena kulturní podobností mezi mateřskou zemí jejich rodičů a Českou republikou. Ať už v potaz bereme nejen značnou podobnost jazyků ve svých slovanských kořenech, ale i podobnost kultury jako takové. Zmíněné faktory je tak nutno chápat jako možné důvody toho, proč generace ukrajinských potomků není v sociálním diskurzu oproti těm vietnamským tak frekventovaným bodem zájmu. S ohledem k absenci zdrojů, které by se hlubinně zabývaly diferenciací této skupiny, bude nutné jako jediný činitel vnitřní stratifikace chápat příslušnost k migrační generaci. Lze se však domnívat, že kulturní orientace vzhledem k minoritní, ukrajinské, kultuře nebude v rámci vymezených dvou generací tak odlišná, jako tomu bylo v případě potomků vietnamských.

2.2.3 Sociokulturní aspekty

1.1.1.1 Sociální kontakty ve vztahu k majoritě

Snaha o navázání vztahů směrem k majoritní společnosti je závislá na tom, v jaké situaci a s jakými perspektivami zde ukrajínští imigranti pobývají. Snahy a potažmo i jejich sociální realizace jsou zákonitě odlišné u jedinců s trvalým pobytem, kteří zde již několik let žijí a

v budoucích perspektivách možná i plánují zůstat natrvalo, a u těch, kteří v České republice pobývají jen přechodně. Tuto okolnost potvrzují i Bernard a Mikešová (2014), definující faktor délky pobytu u této imigrantské skupiny jako primární integrační činitel. Ukrajínští imigranti se díky tomuto faktoru liší od druhé skupiny, Vietnamců, u nichž sociální integraci nepodmiňuje na prvním místě délka pobytu, nýbrž věk, ve kterém přišli do České republiky. Integrace jako taková je v obecném měřítku pro Ukrajince snazší, a to díky působení kulturních aspektů, jejichž blízkost je oproti skupině Vietnamců zdaleka více patrná.

S ohledem na míru integrace do české společnosti lze vymezit tři základní skupiny, v rámci kterých jsou proklamovány nejen perspektivy žití v České republice, ale i základní vazby k majoritní společnosti. První skupinu tvoří jedinci ekonomicky orientovaní. Jejich působení v České republice je formováno ryze prakticky, s ohledem k ekonomickým záměrům, kvůli kterým přijeli či pravidelně přijíždí (jedná se totiž nejčastěji o cirkulační migranty). Jedinci spadající do této skupiny se integrují jen na nutně formální úrovni, pod kterou lze započítat například pracovní styky. Druhá skupina je tvořena jedinci, kteří se zde usadili alespoň na přechodnou dobu. Jejich perspektiva orientovaná vzhledem k životu zde je pozitivnější než u skupiny předchozí, přesto se však otázka trvalého usazení jeví značně nejistě. Větší příležitosti i více rozvinuté subjektivní úsilí ke stykům s Čechy, které se v reálné podobě manifestuje například návštěvami či společným trávením volného času, jsou aspekty, které tuto prostřední skupinu charakterizují. Ačkoliv vazba k české společnosti i naší zemi není pasivní, jedinci přináležející do této skupiny si stále udržují vazby i k mateřské zemi. Třetí skupina je složena z jedinců, kteří i ve svém budoucím zaměření počítají se zdejším trvalým usazením. Pokud by jim to z nějakých důvodů nebylo umožněno, na Ukrajinu se vrátit kvůli silnému zakořenění evropského životního stylu nechtějí. Formálně se příliš neliší od skupiny předchozí, zásadní rozdíl spočívá jen ve větší intenzitě zapojení do české společnosti, kterou dokazuje například přejímání některých českých svátků nebo prožívání významných událostí české kulturní scény. (Novotná, 2005)

Co se týče dětí ukrajinských migrantů a jejich sociálních vazeb, tak je opět nutno zdůraznit, že neexistují relevantní zdroje a podrobnější výzkumy, které by se této problematice v užším zaměření věnovaly. Pro účely praktické bude tedy nutno vycházet z hypotézy, že sociální vazby u generace jedenapůlté či druhé jsou rozvinuty obdobným způsobem jako u skupiny vietnamské. Ukrajínští potomci totiž, stejně jako ti vietnamští, procházejí sociálními institucemi, v nichž jsou vazby k české společnosti formovány každodenní prožívanou zkušeností. Vznik silných vazeb, lze

předpokládat, může být podmíněn i narozením v České republice, neboť se tak jedinec dostává do styku s principy a hodnotami české společnosti zcela bezprostředně. Tato okolnost může být podstatným faktorem nejen v orientaci na majoritní společnost, ale i v orientaci v široké životní perspektivě daného jedince.

1.1.1.2 Znalost jazyka

V obecném porovnání s komunitou Vietnamců je pro Ukrajince učení se češtině o něco méně problematické. Nejvýrazněji zde působí faktor podobnosti jazyků vyplývající z kategorického zařazení do stejné jazykové větve slovanských jazyků. Není to sice faktor, který by Ukrajincům zajišťoval stoprocentně snadné naučení českého jazyka, ale je to okolnost, která jeho učení v jistých aspektech ulehčuje. Jazyková blízkost je podstatnou nejen pro integraci do české společnosti, ale je, jak uvádí např. Leontiyeva a Nečasová (2009), i jedním z faktorů, díky kterým si Ukrajinci vybírají pro své migrační cesty právě Českou republiku. Jazyková podobnost, jakkoliv se to zdá nepravděpodobné, má však i svou stinnou stránku, která se vzhledem k integračním snahám může jevit mírně kontraproduktivně. Leontiyeva, Ezzeddine-Lukšíková a Plačková (2013) přichází se zajímavým pohledem, v němž se právě daná jazyková blízkost stává důvodem, proč mnozí Ukrajinci nevyvíjí větší snahu se český jazyk učit. Hovorové češtině rozumí, ale jisté obtíže jim pak přináší zvládnutí gramatiky. Psaný projev se tak pro ně může stát obtížný, což do značné míry může ovlivňovat jejich běžné fungování zde v České republice, jehož nezbytnou součástí je i vyplňování dokumentů a zařizování jiných úředních záležitostí, v rámci kterých je formální zvládnutí jazyka vyžadováno.

Ukrajinci v generalizovaném pohledu disponují dobrými jazykovými kompetencemi, jejichž rozvoj je však z velké míry závislý na pracovním prostředí, ve kterém se pohybují. Oproti Vietnamcům, kteří nejčastěji podnikají v rámci etnické ekonomiky se svými krajany, jsou Ukrajinci v mnohých případech zaměstnáváni ve firmách společně s českými zaměstnanci. Pracovní prostředí je tak jedním z výchozích bodů jazykové integrace, na jehož podkladě mohou vyvěrat dvě možné situace přibližující znalost jazyka této imigrační skupiny. V prvním z nich Ukrajinci pracovní prostředí sdílejí s příslušníky české společnosti a jejich jazykové kompetence tak dostávají příležitost ke zlepšování. Na opačné straně existuje skutečnost, v rámci které jedinci ve firmě pracují převážně se svými krajany a přirozeně jim tak není poskytnut větší prostor pro rozvoj jejich jazykových dovedností. Mimo pracovní prostředí Ukrajinci nabývají znalost našeho

jazyka i skrze jazykové kurzy. Tato možnost je však užívána jen minimálně, neboť je finančně i časově náročná. Běžnou praxí je pak situace, během níž se jedinci jazyk učí „za pochodu“ pomocí odposlechu konverzací ve veřejné dopravě, v rádiu či televizi. (Leontiyeva, 2013)

V kontextu zaměření této práce by bylo relevantní zmínit jazykové znalosti potomků ukrajinských migrantů. Odborné výzkumy, jak bylo již několikrát zmíněno, se však na tuto vyčleněnou skupinu příliš nezaměřují. Důvodem je silná asimilační tendence, projevující se v běžných záležitostech.¹⁰ Lze tedy předpokládat, že znalosti českého jazyka u vyčleněné skupiny potomků ukrajinských migrantů budou dosahovat hodnot, v nichž se formální i reálné užívání jazyka nebude vyznačovat přílišnými obtížemi.

1.1.1.3 Styl života v ČR

Styl, jakým ukrajinští migranti vedou své životy v kontextu českého sociálního prostředí je sice na jedné straně podmíněn diferenciací komunity, ale generalizovaně by se dal označit jako průměrný, v mnohém se příliš nelišící od toho ryze českého. Každodenní život příslušníků ukrajinské imigrantské skupiny je formován převážně pracovními závazky, volný čas je pak věnován odpočinku, u jedinců majících v České republice i partnera a děti pak i rodinným aktivitám, například nejrůznějším výletům či návštěvám restaurací. (Leontiyeva a Nečasová, 2009)

Rysem, který vyzdvihuje odlišnost mezi českým a ukrajinským stylem života, je obecně větší religionizita migrantů a z toho plynoucí návštěvy kostelů a bohoslužeb, které v české společnosti nejsou v rámci každodennosti tak silně zakořeněné. Náboženství a účast na aktivitách s ním spjatých se stává, jak dokládá Leontiyeva (2006), konsolidační silou ukrajinské komunity. Náboženské události ve zmíněné konsolidační perspektivě se mimo jiné vyznačují i sekundárním rozměrem, v němž jsou ryze náboženské účely přesahovány účely sociálními. Naplňování religionistických potřeb totiž poskytuje i možnost setkat se s krajany a získat tak informace o životě nejen tady, ale i na Ukrajině. Sládek (2009) však poukazuje na důležitý fakt, v němž religionistické praktiky, které ukrajinští migranti v ČR provozují, jsou vykreslovány v modifikovaném světle tak, aby korelovaly se sociální realitou jejich životů. Autor zdůrazňuje, že většina ukrajinských migrantů je silně pracovní vytížená a aktivní dodržování všech klasických liturgických aktů je vzhledem k omezeným časovým možnostem v českých podmínkách značně

---

¹⁰ Viz kapitolu 2.2.2. (Diferenciace komunity)

okleštěné. Jistá odlišnost životního stylu je příznačná i v rámci vnitřní diferenciacie ukrajinské komunity, a to převážně u jedinců již delší dobu zde usazených, kteří šířeji a aktivněji než jedinci s ryze ekonomickými záměry sledují česká média. Nebývá ojedinělé, že u usazených migrantů je snaha sledovat situaci mateřské země pod vlivem českých životních okolností postupem času značně oslabována. (Leontiyeva a Nečasová, 2009)

Na výše zmíněném lze demonstrovat, že styl života Ukrajinců v naší zemi není mimo zvýšenou míru religionizity diametrálně odlišný od vzorců, které jsou uplatňovány v každodenních situacích členy majoritní společnosti. Centrem životů je v obou případech práce a volný čas je pak věnován zálibám či rodině. Odlišnost leží spíše ve vnitřním členění příslušníků komunity, kde u čistě ekonomických migrantů, bez plánované perspektivy života v ČR, je zainteresovanost vzhledem k sociální realitě české společnosti silně oslabena, a tím jsou ovlivňovány i životní vzorce deklarované v každodenní realitě. U takových jedinců je zdejší životní cesta formována s ohledem na výdělek a je tak silně upjatá převážně na ekonomickou stránku. V otázce životního stylu lze předpokládat, že potomci ukrajinských migrantů se nebudou v komparaci k českým vrstevníkům vyznačovat výrazně odlišnými tendencemi. Uvažovat lze pouze nad tím, zda i u nich je v manifestované rovině patrná větší míra religionizity, která je tak příznačným diferenčním faktorem české a ukrajinské kulturní sféry.

1.1.1.4 Tradice a hodnotový systém

Jak bylo předesláno již v předchozích kapitolách, ukrajinská a česká kultura nejsou díky slovanským kořenům v hodnotových žebříčcích tak odlišné, jako je tomu v případě hodnotové reality Vietnamců, kde jsou odlišnosti zdaleka více patrné. Leontiyeva a Nečasová (2009) na základě jimi provedeného výzkumu shrnují, že Češi jsou v očích imigrantů více lhostejní a příliš si neváží toho, co mají. Novotná (2005) pak v perspektivě reflexe české společnosti ukrajinskými příslušníky uvádí jako primární odlišnost hodnotu soudržnosti, v praktické rovině se odrážející v rodinných či partnerských vztazích.¹¹ V obecném světle se vedle poměrně totožných hodnot jeví, jak zmiňují Zilynskyj a Kočík (2001), národní hrdost jako jeden z nejzřetelnějších aspektů, na němž lze stavět odlišnost mezi zástupci majority a Ukrajinci. Spíše než na možné

---

¹¹ Tyto závěry je však nutno vstřebávat s vědomím jistých limitů, vyvěrají totiž ze subjektivních výpovědí zkoumaných osob ve výzkumech citovaných autorek. Nelze tyto závěry chápat generalizovaně. Uváděny jsou zde primárně za účelem postihnoutí možných myšlenkových tendencí ve výpovědích respondentů následující praktické části, kde je vztahová linie mezi Ukrajinci a Čechy dotazována.

odlišné vlastnosti, které jsou vždy zjišťovány na základě subjektivních vztahů, bude přínosnější se v rámci této kapitoly teoretické části zaměřit na systém svátků a tradic, který se na rozdíl od hodnotového žebříčku obou kultur vyznačuje jistými odchylkami.

Novotná (2005) sice zmiňuje, že díky vlivu českého prostředí se rozvíjí mezi etablovanými Ukrajinci tendence přijímat některé z českých svátků, ale důrazně připojuje informaci, že se z valné většiny jedná o zavedení tradic na formální, nikoliv vnitřně prožívané úrovni. České tradice či jejich modifikovaná verze není nikdy stavěna nad tradice výchozí. Nejčastěji existují jako paralely, jako události vhodné k možným setkáním, ale nepřejímají místo ukrajinských tradičních svátků.

Nejvýznamnějšími svátky, jak z obecného religiózního zaměření Ukrajinců vyplývá, jsou Vánoce (Rizdvo) a Velikonoce (Pascha). Ukrajinské Vánoce se řídí tradičním církevním juliánským kalendářem, a tak jejich oslavy spadají na 6. a 7. leden, jenž je dnem tzv. Svaté večere (ekvivalent Štědrého dne¹²). Vánoční ukrajinská hostina bývá, co se jídla týče, velmi bohatá. Je tvořena 12 pokrmy, jež mají symbolizovat apoštoly či měsíce v roce. Nedílnou součástí vánočních svátků jsou bohoslužby, po jejichž skončení (7. ledna) děti chodí koledovat a dostávají drobné odměny. Tradiční je i stavění betlémů či různá divadelní představení spjatá s religiózními postavami (andělé, pastýři apod.). Během ledna se významným datem stává ještě jeho 14. den, jenž je zasvěcen Novému roku. Vánoční veselí končí až 19. ledna, svátkem svatého Jana Křtitele, jehož běžnou součástí je svěcení vody, kterou si Ukrajinci za účelem ochrany před nemocemi poté nosí domů. Vedle Vánoc jsou v ukrajinské tradici velmi připomínány i Velikonoce, kterým předchází období 40denního půstu, během něhož není dovoleno jíst potraviny živočišného původu. Velký pátek je provázen pečením pasek (obdoba českého mazance), sobota se vyznačuje malováním kraslic (krašanky). V neděli se lidé pak schází v kostelech s košíky obsahujícími určené potraviny, jako například máslo, vajíčka, klobásy, víno, pasku aj. Během brzkého ranního liturgického obřadu jsou lidem košíky posvěceny. Po tomto aktu lidé mohou jít zpět do svých domovů a jíst posvěcené potraviny. (Zassiedko, 2019)

---

¹² Štědrým dnem je na Ukrajině nazýván až 13. leden

1.1.1.5 Ukrajinská sdružení

Občanský a kulturní život Ukrajinců zde žijících byl po sametové revoluci rozvíjen díky Sdružení Ukrajinců a příznivců Ukrajiny v České republice. Jednalo se o první organizaci sdružující české občany ukrajinského původu. V měřítku aktuální doby je většina kulturních či osvětových akcí pořádána Ukrajinskou iniciativou v ČR. Její činnost je primárně zaměřena na udržování kontinuity ukrajinské tradice, a to pořádáním jednak tradičních Dnů ukrajinské kultury, tak i nejrůznějších koncertů, tanečních vystoupení, přednášek anebo vydáváním ukrajinského časopisu Porohy, jenž vedle přehledu akcí či aktuálního dění zprostředkovává i základní informace o formální stránce života v ČR a poskytuje rady, jak se orientovat v jejích poměrech, čímž se stává možnou oporou pro nově příchozí migranty, v nové životní situaci se ještě těžce orientující. Zmiňovaná iniciativa je nosným bodem ukrajinské kulturní kontinuity v České republice. Provozováním tematicky mnohostranně zaměřených webových stránek www.ukrajinci.cz otevírá možnosti poznání širšímu okruhu lidí, kam je započítáván i okruh majoritní společnosti. Vedle již zmíněných organizací lze okrajově vyzdvihnout například i Sdružení Ukrajinek V ČR, spolek Ruta, vydávající tiskovinu Ukrajinský žurnál, nebo Taneční soubor Džerelo. (Ukrajinci.cz, © 2022)

Aktivity nejrůznějších spolků nejsou přínosné pouze pro utvrzování kulturních hodnot členů ukrajinské komunity, ale i pro obecné nastavení postojů majoritní společnosti vůči jedincům do této komunity náležejícím. Korecká (2008) říká, že česká společnost je cizinci obecně vnímána jako uzavřená, a tak se o to více očekává otevřenost ze strany cizinecké komunity. Uzavřenost totiž budí dojem pochybností a strachu. Organizace a aktivity s jejich činností spjaté tak mohou působit jako velmi dobrý integrační činitel, pomocí něhož příslušníci imigrantské komunity mohou nalézat cestu nejen k stmelování krajanských vazeb, ale především k sebeotevření se české společnosti.

1.1.1.6 Stereotypy

Ukrajinci usazení či přechodně pobývající v České republice jsou skupinou, s níž jsou spojovány převážně negativní stereotypní vzorce. Velkou úlohu zde sehrávají, obdobně jako tomu bylo i u komunity vietnamské, média. Význam role médií v kontextu obecných postojů české společnosti vůči cizincům osvětluje i Korecká (2008, s.41). „*Je třeba si uvědomit, že základním*

zdrojem informací o cizincích jsou média, která však většinou informují o tom, jaké problémy má česká společnost s cizinci a v mnohem menší míře již o tom, jaké problémy mají cizinci v české společnosti.“ V uvědomění si obsahu citované pasáže se nalézá i možné porozumění tomu, jak může být pro některé migranty životní situace tíživá, je-li jejich život v tomto ohledu formován jednostranným zaměřením, jehož vedlejším efektem je právě vznik či utvrzování stereotypních vzorců.

Drbohlav a kol. (2010) ve svém výzkumu přichází se zajímavým poznatkem, v němž se Vietnamci i přes své značně výrazné kulturní odlišnosti jeví v očích majoritní společnosti v mnohem lepším světle než cizinci z postsovětských republik. Autoři zdůrazňují, že takto negativně pojatý obraz byl po jistou dobu převažující a kulturní blízkost v kontextu vnímání těchto migrantů byla přesunuta až na druhořadé místo. Tento trend, ve kterém se Ukrajinci jeví spíše v negativním světle, kopírují i výsledky CVVM v průřezových letech, uváděných již dříve v kontextu vietnamské menšiny.

Zárodky stereotypů vůči Ukrajincům, se kterými se v dnešním diskurzu běžně setkáváme, vznikly v období devadesátých let. V této době byl položen obraz Ukrajince jakožto levné pracovní síly, vykonávající práci, kterou Češi nejsou či nechtějí být s to vykonávat, představa Ukrajince dělníka, obraz Ukrajinky uklízečky. Ukrajinská komunita v České republice však není tvořena pouze lidmi těchto profesí, je zde i mnoho právníků, lékařů, vědců či podnikatelů. Uvědomění si i druhé stránky věci je však podmíněno dvoustranným úsilím. Pro postupné odbourání zažitých stereotypů je s ohledem k mnoha shodným historickým cestám nutno přemýšlet v kontextu hlubších milníků, nikoliv v kontextu oněch zakořeněných vzorců. (Perebyinis, 2017)

3 Identita

Následující úsek se snaží poskytnout základní náhled na fenomén identity z perspektivy sociálních věd, a to především s přihlédnutím k aspektům nezbytným pro obsah této práce. Nebývá ojedinělé, že i z přičinění obecné povahy sociálních věd se její jednotlivé segmenty vyznačují jistou složitostí. Obdobně lze přemýšlet i o izolovaném pojmu identity, jenž se díky svému interdisciplinárnímu užití stává poměrně hůře definovatelný. Identita je klíčovým bodem různých teorií a každá vědní disciplína na ni pohlíží z různých perspektiv a váhu přikládá rozličným faktorům. Pro účely této práce bude pozornost soustředěna k obecným definicím pojednávaného pojmu a následně ke dvěma základním polím, jichž je identita ústředním pojmem, a to k poli psychologickému a sociálnímu. Psychologické teorie reflektují zákonitosti lidského prožívání a formulují identitu v mezích vnitřního prožívání jedince. Sociální teorie vedle toho reflektují vnímání sebe sama v kontextu sociálních struktur. Macek (2003a) rozlišuje v mezích výše zmíněného dva základní aspekty identity. Osobní aspekt odpovídá na otázku „*kdo jsem*“, sociální složka pak na otázku „*kam patřím, čeho jsem součástí*“.

Sociální rozměr bude pro obsah této práce stěžejní, především pak při deklaraci etnické identity. Oba póly, osobní i sociální, spolu při stanovení definičního rámce identity do jisté míry spolupracují. Propojenost obojího zdůrazňuje například i Bačová (1996), když identitu popisuje jako vzájemnou interakci osobní a sociální dimenze. Obojí je natolik propojeno, že izolovaná existence vlastně není možná, neboť dochází ke vzájemnému ovlivňování a pod vlivem druhé dimenze pak i k spoluutváření. Psychologickou (osobní) a sociální rovinu tak lze chápat jako samostatně existující dimenze se svými specifickými perspektivami na problematiku identity, avšak zároveň spojené vzájemným poutem, které dává vzniknout komplexnějším pojetím identity, jako je například pojetí etnické, o němž bude pojednáváno v dalších částech práce.

3.1 Definice identity

Pro uvědomění si jisté složitosti samotného pojmu identity je příhodné se prvotně podívat na to, jak je pojednávaný termín definován v různých slovnících spadajících pod sociologickou vědní disciplínu a zda existují přístupy, na jejichž základě lze diferencovat jednotlivá obsahová pojetí tohoto pojmu. V této kapitole se tak pokusím vyložit některé definice identit bez konkrétnějšího zaměření k etnicitě. O etnicitě a z ní vyplývající identitě bude pojednáváno v rámci

samostatné kapitoly. K jednotlivým pojetím je připojována vlastní perspektiva, vlastní způsob chápání dané definicem, se snahou obohatit výkladové možnosti už tak dosti složitého fenoménu identity.

Před zahloubáním se do definičních rámců je dle mého úsudku důležité se na identitu podívat i z lingvistického hlediska. Původ slova nám v mnohých případech totiž může osvětlit význam, v němž je slovo užíváno v aktuální době. Slovo *identita* a jeho původ objasňuje například Tesař (2007), který uvádí, že původ termínu leží v latinském „*identicus*“ znamenající totožný a odvozovací „*identicus*“ má pak své vlastní kořeny v „*idem*“ znamenající tentýž. Obdobný výklad přináší i Geist (2000, s. 88), definující identitu jako „*totožnost, jednotnost a neměnnost celku, stálou shodnost, stejnost se „sebou samým“ v prostoru a čase, a to jak živých, tak neživých entit.*“ Na základě těchto výkladů původu slova bychom mohli usuzovat, že ústředním korelátém definujícím identitu je pojem jakési totožnosti, shodnosti sebe sama, svých vnitřních struktur. Polemizovat však můžeme nad tím, zda totožnost chápat jako neměnnou hodnotu v proudu času nebo zda totožnost vnímat fluidně jako vědomí sebe samého, které se v závislosti na působení rozličných faktorů může částečně obměňovat, ale přesto je základní jádro totožnosti „já“ neporušeno způsobem, že „*jsem stále týž, i když se měním*“ (Petrušek, Maříková a Vodáková, 1996, s. 414). Ukotvení či popření nastíněné polemiky nám objasní náhledy na jednotlivé definice identity.

Jednu ze zajímavých definic přináší Jandourek (2007, str. 104) v Sociologickém slovníku, jenž identitu vymezuje prvotně jako „*hluboký pocit vlastní totožnosti založený na prožívání vlastní komunity (jakým člověkem jsem a čím se liším od druhých).*“ Zde si můžeme povšimnout, že autor identitu nechápe jakožto skutečnost vyznačující se jednostranností, jeho pojetí naopak proklamuje jistou dichotomii v aspektech formující celkové pojetí identity. Na jedné straně máme naše vnitřní já a na straně druhé je toto vnitřní já uváděno do vztahu s identitou druhých – kdo jsem já vůči ostatním, co mě činí specifickým ve vztahu k jiným lidem. V jeho definici je tedy příznačná kombinace psychologické a sociální roviny, o nichž bylo pojednáváno již dříve, a to mimo jiné i proto, že Jandourek ve svém dalším výkladu klade důraz na působení sociálních rolí, které do značné míry definují to, kým se cítíme být my sami. Identita je „*ztotožnění jedince se svými životními rolemi, souhrn sociálních rolí*“ (Jandourek, 2007, str. 104). Autor nezapomíná také upozornit na to, že identita je v jistém smyslu souhrn složek explicitně daných, jako je např. věk, pohlaví a složek získaných, mezi kterými může nositel volit, např. náboženství či životní kariéra.

Identitu tak dle této definice chápeme jako souhrn psychických jednotek rozvíjejících se pod vlivem společenských faktorů, z nichž některé jednotky jsou námi přímo ovlivnitelné a druhé svou prostou daností nikoliv. Tím, že zdůrazňujeme přímou ovlivnitelnost některých složek lidské identity, nepřímou poukazujeme na její nekonstantní charakter. Faktory ovlivňující naše sebepojetí se v průběhu života vyznačují rozdílnou intenzitou, z čehož vyplývá, že identita není v průřezu času neměnná, ba naopak, pod vlivem měnících se faktorů či intenzity těchto faktorů se obměňuje a utváří do nových podob.

Zajímavá stanoviska přináší i pojetí Barkerovo (2006), který ve Slovníku kulturních studií popisuje hned několik způsobů, jak na identitu nahlížet. Pro účely této kapitoly a pro účely práce jako takové se pokusím jednotlivé pohledy spojit v komplexnější obraz. Barkerovo stanovisko v zásadě poukazuje na to, že identita je vystavěna na bipolárním vztahu odlišnosti a podobnosti, jak na poli osobním, tak i společenském. Při ustavování konceptu identity dochází k „*propojení emocionálního nitra člověka s diskurzivním vnějškem*“ (Barker, 2006, s. 74). Zmiňované pojetí je v zásadě dosti podobné výše zmíněnému pojetí Jandourkovu, jenž identitu rovněž vystavuje na vztahu dvou pólů, pólu já a pólu druhí. Barker ve svém výkladu přichází mimo jiné i se zajímavým poznatkem vyčleňujícím dva různé pohledy na fenomén identity. Jeden z nich chápe identitu jako nadčasovou a univerzální esenci, která je poznatelná a vlastněná každým z nás. Z tohoto pojetí identita vyvěrá jako fixní danost. Vedle toho volně existuje pojetí, které naopak identitu chápe jako kulturní konstrukt, jehož formování probíhá v rámci enkulturace¹³. Na identitu není v mezích druhé perspektivy nahlíženo jako na neměnnou charakteristiku, ale je zdůrazňována ve své plastičnosti a proměnlivosti, neboť „*představuje jakýsi momentální snímek krystalizujících významů*“ (Barker, 2006, s. 75). Obdobné dělení perspektiv přináší i Paleček (2008), vyčleňující dva přístupy, přičemž první nazývá z povahy věci esencialistický, v němž je identita proklamována jako esence ve smyslu užívaném Barkerem, a druhý konstruktivistický, jenž je více založen na nahodilých aspektech utvářejících se ve vztahu k sociálním interakcím, jež se samy vyznačují jistou fluiditou.

Definovat identitu, jak bylo díky výše zmíněnému dokázáno, je v obecných mezích značně složité. Na problém jednoznačného stanovení definice narážíme ať bereme v potaz například rozdíl mezi identitou chápanou jako vrozenou esenci či fluidní hodnotu, nebo se naopak soustředíme na

---

¹³ Enkulturační = proces, díky kterému si člověk v průběhu života osvojuje kulturu dané společnosti (Petrusek, Maříková a Vodáková, 1996, s. 262)

rovinu sociální či personální. Vždy nacházíme jisté protiklady. V rámci obecných intencí práce je však důležité si uvědomit, že identita není nikdy tvořena pouze jedním hlediskem, je mnohočetná. „V člověku, jenž je součástí probíhajících změn (které částečně určuje svou vůli), je však i něco, co přetrvává. Uchovává si vědomí své původnosti“ (Paleček, 2002, s. 6). Člověk je sice tvořen jistým neměnným jádrem totožnosti, které bychom mohli nazvat osobní sférou identity a které zůstává stejné bez ohledu na sociální aspekty (např. věk, rasa apod.), ale v důsledku na utváření identity působí převážně vnější proměnlivé faktory plynoucí z působnosti jedince v sociálním prostředí. Proměnlivost a mnohoznačnost osobní identity může být dle D. McAdamse (1997) mimo jiné zapříčiněna například zrychlenými kulturními změnami nebo širší škálou sociálních interakcí, do nichž vstupujeme a v nichž si osvojujeme různé sociální role. Různé životní situace a sociální role tak ovlivňují jedincovu identitu v konkrétním časoprostoru.

3.2 Vývojové pojetí identity

Vývojová teorie identity je jednou z teorií vykreslujících se na podkladu psychologického vědního oboru. Věnovat pozornost vývojovému pojetí jsem se rozhodla především proto, že nám jeho závěry pomohou lépe uchopit identitu potomků migrantů ve své komplexnosti. Ostatně již v předchozí kapitole bylo nastíněno, že identitu v této práci bude nutno chápat převážně jako výslednici psychologických a sociálních postojů, jako osobní a sociální sféry. Ačkoliv je sociální sféra pro tuto práci z hlediska jejího vymezení mnohem relevantnější, popisovat ji bez znalosti psychologických zákonitostí by se míjelo účinkem.

Základní pilíř vývojové identity bezesporu tvoří teorie E. H. Eriksona, významného německého psychoanalytika 20. století. Stěžejní bod jeho koncepce spočívá ve vyčlenění osmi vývojových fází psychosociálních struktur člověka, jimiž musí během svého života projít každý jedinec. Jednotlivé fáze jsou vždy provázány krizí dvou protichůdných tendencí, jejíž výslednicí je následné dosažení určitého vývojového úkolu, ctnosti. Správné osvojení klíčové dovednosti té které fáze je přímým podmiňujícím faktorem pro úspěšnou integraci fází následných. Erikson ve své koncepci zdůrazňuje, že jednotlivé složky našeho psychosociálního vývoje jsou silně propojeny a bez úspěšného osvojení nižší vývojové ctnosti není možné být úspěšný na úrovni vyšších vývojových úkolů. (Erikson, 2002)

Popisování všech fází by nebylo vzhledem k obsahové kostře práce příliš efektivní, neboť předmětem tohoto konkrétního úseku práce není ani tak popsání celistvého vývoje

psychosociálních struktur jedince od raného dětství do stáří, ale spíše postihnutí specifických tendencí charakteristických pro období adolescence. Právě adolescentní věk je totiž vývojovou etapou, v níž je dle Eriksona (2015) hlavním vývojovým úkolem zformování identity.

Ve zmiňovaném vývojovém období je hlavním úkolem jedince dosažení identity převážně ve smyslu získání pocitu jedinečnosti, celistvosti životních zkušeností, osobní stability v rámci časových perspektiv (kdo jsem byl, kým jsem a kým budu) a utvoření žebříčku hodnot a ideálů (Macek, 2003b). K této integraci lze dojít skrze vyhranění se vůči sociálním rolím. Odmítání či přijímání vymezených rolí či jiných sociálně podmíněných struktur, konfrontace chápání sebe sama s tím, jak jsem viděn druhými, pomáhá jedinci ohraničit meze své vlastní identity a působení ve světě. Neúspěšnost sjednocení jednotlivých složek je označována jako difuzní identita, někdy také jako zmatení rolí či identity. Jedná se o stav, kdy jedinec selhává ve vymezení sebe sama, neví, jak integrovat své původní role v nových perspektivách. Difuzní identita se projevuje i ztíženou možností diferencovat se od druhých, což může značně ztížit plnění následných vývojových úkolů. Adolescence je obdobím, kdy člověk poznává v rozličných úhlech sám sebe. V pozdější fázi tohoto období je pak výrazně posílena složka sociální, kdy se jedinec primárně zajímá o to, jak je viděn ostatními. (Erikson, 2002)

Adolescentní období je spojeno s novými exploracemi, které jsou výsledkem nejrůznějších konfrontací. Lze předpokládat, že identita potomků migrantů není v intencích výše zmíněné teorie zásadním způsobem rozdílná. Jedná se o stádium vývoje, v němž se kategorie identity jeví jako výslednice nejrůznějších voleb a hledání, přičemž tímto obdobím prochází každý jedinec bez rozdílu svého etnického či jinak sociálně podmíněného zaměření. Jisté rozdíly však, usuzuji, existují ve faktorech, které tuto fázi mohou ovlivňovat, a v jejich následné intenzitě. Působení rozličných kulturních a výchovných vzorců, jak se domnívám, částečně podmiňuje způsob, jakým o sobě daný člověk přemýšlí. *„Pro aktivitu směrem k sebevymezení a k sebehodnocení dostává dnes člověk v běžném životě podporu ze svého sociálního okolí, tento model je i součástí výchovného působení“* (Macek, 2003b, str. 181). V případě migrantů a jejich potomků se tak jedná o dvojí perspektivy, neboť jsou při utváření obrazu své identity v době adolescence vystaveni i vlivům českého sociálního prostředí. Potomek migranta je vystaven dvojím kulturním vlivům, z nichž jedna kultura může některé vývojové nutnosti vymezení sebe sama respektovat více než kultura druhá. Zahrnout do této kategorie bych si troufala například obecně větší úctu k instituci rodiny a jejím členům ve vietnamské kultuře než v té české. Vymezení vlastního hodnotového

žebříčku života tak může být zčásti ovlivněno hodnotovým systémem rodné země rodičů. Jedinec se pod vlivem výchovných vzorců nemusí umět vymezit vůči hodnotovým perspektivám rodiče, ačkoliv je například ne zcela uznává, nebo pro něj může být obhájení svých stanovisek značně ztížené.

3.3 Teorie sociální identity

Průkopníky této teorie byli H. Tajfel a J. C. Turner, prolomivše konceptem sociální identity striktní individualistickou perspektivu, která byla do té doby dominující ve výzkumech zkoumajících lidské interakce ve vztahu ke společnosti. Sociální identitu autoři chápou jako podstatnou součást identity osobní a odůvodňují to tím, že identita jednotlivce je rozšiřována i o aspekt příslušnosti ke skupině, jíž se cítí být daný jedinec členem. Porovnávání s jinými skupinami na základě faktorů společenského statusu připisovaného té které skupině přispívá k pozitivnímu obrazu o sobě samém, vychází-li v tomto porovnání naše skupina lépe. (Plichtová in Tajfel, 1995). Prestiž určité skupiny, s níž se identifikujeme, tak podstatnou měrou může poznamenávat pocit naší individuální hodnoty, přičemž přináležení k určité skupině není dle Turnera nutně reálného, ale převážně kognitivního charakteru (in Plichtová, 1997).

Právě výše zmíněné teze je nutné brát v potaz při percepci praktických východisek této práce. Fakt, že sociální identita je silným poutem svazována s tou osobní, je okolností, která ovlivňuje celkový ráz výzkumného záměru. To, k jaké skupině přináležíme a jak toto přináležení emočně hodnotíme, totiž ovlivňuje vzorce, ve kterých uvažujeme sami o sobě v aktuálním čase a prostoru. V případě potomků migrantů se pak převážně jedná o problematiku, do jaké míry a s jakým emočním nábojem se oni sami považují za příslušníky minoritní sociální skupiny svých rodičů, která se vyznačuje v naší společnosti určitým společenským statusem, a jak toto členství porovnávají s členstvím v jiných skupinách, protože „*hodnotově nasycené porovnávání s jinými skupinami anebo s jejich jednotlivými členy se může stát důležitým aspektem sebeobrazu osoby*“ (Tajfel, 1995, s. 13).

3.4 Teorie etnické identity

3.4.1 Vymezení základních pojmů

Předtím než se plně pokusíme pohlédnout na koncept etnické identity, který se obdobně jako identita samotná vyznačuje jistou definiční složitostí, považuji za nezbytné si vymežit možné interpretační rámce základních pojmů, jež se k tomuto fenoménu váží a které nám pomohou lépe uchopit vymezenou problematiku. V následujících úsecích tak bude prostor věnován nejprve vysvětlení pojmů jako je etnicita a etnikum, společně i s vlastní definiční perspektivou, a až v návaznosti na základní přehled bude dále rozvíjen koncept etnické identity ve svém komplexnějším zaměření.

3.4.1.1 Etnikum

Etnická skupina jakožto rovnocenný termín k pojednávanému pojmu etnikum nachází své etymologické kořeny v řeckém „*ethnos*“, které se kdysi užívalo ve dvou základních významech. Jeden proud reflektoval význam národ, národnost, kmen, rasa apod., druhý, vycházející z užití ve Starém zákonu, termínu přisuzoval význam pohana. (Hubinger, 1991). Vyjdeme-li z těchto možných etymologických pohledů, můžeme vyčlenit diferenci jako primární aspekt při definování slova etnikum. Domnívám se totiž, že významové perspektivy, jak o nich pojednává Hubinger, vždy proklamují právě tento vztah – národ, kmen, rasa jako skupina lidí vždy odlišná od jiného národa, kmenu či rasy. V příkladu pohana pak pravděpodobně šlo o vyčlenění lidí s jinými náboženskými hodnotami, ale stále šlo o vyčleňování na základě určitých, zde méně objektivních, znaků. Jak z výše zmíněného explicitně vyplývá, význam pojmu „*ethnos*“ byl ve starších pramenech vždy vázán k jinému kontextu, což je ostatně možno pokládat za jeden z důvodů obtížného definování etnika vzhledem k dnešní době. Na poli sociálních věd existuje nepřehledné množství definic snažících se osvětlit význam tohoto termínu. I přes jejich značnou odlišnost by se však dalo říci, že všechny alespoň minimálně respektují etymologický výklad, když ve své podobě uplatňují výše zmiňovaný aspekt odlišnosti. Kupříkladu Hubinger (1991, s. 245) říká, že termín etnikum se v „*západoevropské tradici užívá pro označení kulturně definovaných a diferencovaných skupin lidí.*“ Významný poznatek v chápání pojmu etnika přináší i slovníkové výklady (Jandourek 2007; Petrušek, Maříková a Vodáková 1996), které upozorňují na úskalí možnosti užívání pojmu etnikum jakožto rovnocenného k pojmu národ či národnost. Oba autoři

zdůrazňují, že etnikum a národ, národnost a obdobné pojmy nelze v dnešním diskurzu považovat za pojmy se stejnou vypovídající hodnotou, ačkoliv existují i případy, kdy příslušníci jednoho národa jsou zároveň příslušníky jednoho etnika. „*Etnikum není totéž co národ (kromě extrémních případů), protože národ je definován pomocí jiných kritérií, zejména politicko-organizačních*“ (Hubinger, 1991, s. 245). Odlišovací kritérium etnik spatřujeme tedy spíše v rozdílném hodnotovém systému, způsobu chápání norem, ve způsobu chování a v jiných kulturních aspektech.

Etnikum lze na základě reflexe doposud zmíněného chápat jako společenství či skupinu lidí, již ve vztahu k ostatním skupinám (etnikům) vymezují jisté rysy. Jandourek (2007) tyto rysy kolektivně označuje jako etnicitu a chápe ji jakožto souhrn kulturních, rasových, teritoriálních, historických a jazykových faktorů společně se sebepojetím a vědomím jistého společného původu. Součástí jeho definice je i hledisko, kdy jsou jedinci jednoho etnika odlišně vnímáni nejen sebou samými, ale i druhými. Poměrně komplexní pohled na vymezující rysy předkládá i J. V. Brmolej (in Hubinger, 1988, s. 44), v jehož pojetí je etnikum „*historicky vzniklá skupina lidí, kteří mají jen jim vlastní ucelené stabilní zvláštní rysy kultury (včetně jazyka) a psychiky, jakož i vědomí své jednoty a rozdílnosti od jiných podobných útvarů, tedy sebeuvědomění a vlastní pojmenování.*“

Definovat etnikum by bylo možné nesčetně způsoby, pro ucelený náhled na tento fenomén bych však tuto kapitolu ukončila vlastní reflexí, jež má za cíl s plným respektem k výše zmíněným perspektivám poskytnout komplexní náhled umožňující pochopení etnika ve své problematičnosti. Domnívám se, že při definování etnika je především důležité si uvědomit, že se jedná o skupinu lidí kulturně odlišných od ostatních skupin, přičemž odlišnost není dána pouze izolovanou objektivní rovinou tvořenou kulturními aspekty, společným původem nebo třeba pojmenováním, ale i rovinou subjektivní, kdy etnikum tvoří pouze tací jedinci, jež si svou odlišnost uvědomují a zároveň jsou jako etnicky odlišní vnímáni druhými.

3.4.1.2 Etnicita

Definici vymezeného pojmu je nutno usouvztažňovat k již výše zmiňovanému pojetí etnika, neboť mezi těmito termíny panuje silný a podmiňující vztah. Právě etnicita je faktorem, na základě něhož může být člověk zařazován k určitému etnickému společenství. Hubinger (1991) pojednávaný pojem definuje jako charakteristiku člověka určující jeho postavení v systému kulturních a sociálních systémů, jež je složená z dynamických a vzájemně provázaných prvků jednak objektivních (například jazyk či představa určitého teritoria) a jednak subjektivních

(postoje, zvyklosti či systém hodnot). Autor zdůrazňuje, že ačkoliv je nositelem etnicity jedinec, své autentické podoby a smyslu nabývá až díky přičlenění ke skupině lidí s totožnou či odlišnou etnicitou. Tesař (2007) o etnicitě hovoří jako o formě sociální identity, což vzhledem k zmíněným charakteristikám není v rozporu, neboť i etnicita je ve svých výše proklamovaných mezích ustavována na principu podobnosti a odlišnosti stejně jako přináležení k určité sociální skupině. Zmíněné chápání pojednávaného fenoménu podporuje svým stanoviskem i Eriksen (2012), poukazující na utvářenost etnicity v sociálním kontaktu jako na její základní charakteristiku, z které následně vyvěrá i elementární distinktivní vztah, podmiňující její formální působení, vztah označovaný jako my x oni. „*Etnicita náleží vztahu mezi dvěma či více skupinami, není vlastnictvím těchto skupin samotných. Etnicita se rozehrává mezi dotýčnými skupinami, nikoliv v jejich rámci*“ (Eriksen, 2007, s. 105). Formování etnicity je tedy svým způsobem stavěním hranic mezi pojednávanými skupinami, přičemž ohraničujícími nástroji můžeme rozumět jednotlivé komponenty etnicity, tedy například kulturu, jazyk apod.

Eriksen (2012) vyčleňuje dva možné přístupy, jak lze na etnicitu pohlížet. Objektivistická perspektiva zastává názor, že etnicita a z ní plynoucí etnická organizace jsou nezávislé na vědomí či souhlasu aktérů. Etnicita je zde eliminována pouze na objektivně pozorovatelné charakteristiky a subjektivní intence jsou potlačovány. Vedle toho vyčleňuje perspektivu subjektivistickou, jež etnicitu ustavuje na základě askripce jejích nositelů, jež se může v průřezu času a pod vlivem okolností měnit. Má-li etnicita plnit svou vymezenou funkci, musí být uznána svými nositeli. Etnicitu Eriksen (2007) obecně chápe ve svém situačním a relačním charakteru. Povšechně shrnuto, sociální interakce plynoucí z našeho etnického zaměření jsou nepermanentní a vždy závislé na konkrétní situaci stejně jako na tom, vůči komu se právě vymezujeme. „*Jestliže je možné definovat sebe sama pouze ve vztahu k druhému, logicky z toho pak plyne, že identifikace je proměnlivá v závislosti na tom, ke komu ji vztahujeme*“ (Eriksen, 2007, s. 68). Zmíněný koncept etnicity je nutné absorbovat za účelem plynulého navázání na problematiku etnické identity, jež je utvářena na pozadí zmíněných relačních a situačních okolností.

3.4.2 Etnická identita

Ve výše zmiňovaných pasážích byly objasněny základní termíny, jejichž sémantické přiblížení nám nyní pomůže lépe pochopit koncept etnické identity jedince. Slova koncept je zde užito zcela záměrně, neboť jak uvádí Mann (2006, s. 62) „*Etnická identita je sociální konstrukcí,*

která vychází z představy o sociální diferenciaci lidstva.“ Je tedy jednou z forem skupinové identity, ale není jednotvárným fenoménem, který by bylo možné bezprostředně zkoumat. Je výslednicí složitých psychických procesů stejně tak jako vědomím přináležení k určité etnické skupině, formující se na základě objektivních a subjektivních faktorů etnicity. Průcha (2010), předkládající termín etnické vědomí jako rovnocenný pojmu, o kterém je v této kapitole pojednáváno, poukazuje na dvě základní složky, z kterých se tato identita skládá. Kognitivní složku tvoří souhrn znalostí a názorů na svůj původ, na svou odlišnost vůči druhým. Vedle toho je vydělována složka emocionální, jíž charakterizuje prožívání a různé stavy citění. Ačkoliv je vymežující faktor etnické identity, tedy etnicita, komponována ze složek objektivních a subjektivních, Mann (2006) uznává jako jediný hodnotný determinant složku subjektivní, čímž explicitně zdůrazňuje emotivní charakter etnické identity. Zamyslíme-li se nad tímto stanoviskem, vyvěrá z jeho proklamace jistá legitimnost. Již při definování etnicity bylo poukázáno na její proměnlivý a situační charakter. Pokud bychom se tedy pokoušeli etnickou identitu posuzovat s odkazem k ryze objektivním faktorům, redukovali bychom ty, kteří se k dané etnicitě hlásí, na homogenní skupinu a nikdy bychom nemohli dostat věrohodný obraz toho, jaké místo v hierarchii společenských procesů a vazeb jedinec zaujímá. To, co etnickou identitu určuje, je v konstantním přetváření a je nutné si uvědomit limity z toho plynoucí.

Formování etnické identity jedince je složitým procesem a podstatnou roli v něm hrají dle Uhlíkové (2001) i tzv. etnické stereotypy – ustálené vzorce postojů a hodnot vůči etnikům, v průběhu času spíše neměnné, které zpravidla nevyplývají z naší osobní zkušenosti, ale které jsou živeny a učeny v sociálním prostředí. Autostereotypy zahrnují představy o vlastním etniku, heterostereotypy jsou tvořeny postoji vůči etnikům jiným, přičemž oba druhy se vzájemně podmiňují. Obraz svého já v kontextu etnické příslušnosti je totiž vždy utvářen ve vzájemném vztahu, vzniká porovnáním sebe sama s ostatními. Bez tohoto dvojího zaměření by po formální stránce stereotyp nemohl ani existovat. Novák (2002) uvádí, že stereotypy obecně vznikají generalizací, která zapříčiňuje šablonovité uvažování o členech jednotlivých skupin. Člověk tíhne k tomu připisovat určité charakteristické atributy všem členům dané skupiny. Stereotypní myšlení může být samo o sobě negativního či pozitivního rázu. Z tohoto dělení pak vyplývá i dvojí možná úloha stereotypů. Mohou buďto stěžovat vymezení identity jedince v hierarchii společenského řádu, nebo naopak mohou být hlavní oporou při tomto ustavování. Obecně o nich však platí, že

„jsou zárukou smysluplnosti dané kultury, kritériem svátosti a hereze. Jsou čočkou, skrz kterou nahlížíme na svět“ (Petrucciová, 2005, s. 40).

3.4.2.1 Primordialismus x instrumentalismus

Ke konstruktivnímu etnicitě a z ní vyvěrající identitě lze přistupovat dvojím prizmatem. Primordialistické hledisko, někdy též označováno jako esencialistické, zastává názor, že identita je nám dána narozením. Je chápána jako esence, jako přirozený atribut člověka, který nebyl konstruován prostřednictvím sociálního prostředí. V rámci tohoto přístupu je identita viděna v evidentních obrazech, které eliminují jakoukoliv změnu. Pakliže bychom nad fenoménem identity uvažovali tak jako esencialisté, nezaobírali bychom se sociálními faktory, které mohou formování etnické identity ovlivňovat, neboť její apriorní charakter dovoluje toliko pouze její objevení v našem nitru. V kontrastu pak stojí teorie instrumentalistická, v jejímž světle je identita záležitostí osvojenou a volenou, nikoliv apriorně připsanou. Identita jedince je utvářena teprve až ve spleť síti sociálních vztahů a interakcí. Společnost je instrumentem, pomocí kterého člověk nalézá své nejzákladnější určení. (Bačová, 1997)

Obě teoretická východiska zahrnují jistá úskalí. Pakliže bychom například o etnické identitě potomků migrantů uvažovali v mezích primordialismu, nezkoumali bychom zda se, situačně vzato, cítí jako Vietnamci či Ukrajinci, zkrátka by jimi byli, neboť se narodili do etnického společenství jejich rodičů. V pojetí instrumentalismu naopak úskalí spočívá v jisté disproporci výběru a definováním zvenku. Jedinci může být často etnická identita vnucována na základě objektivních charakteristik. Východiskem z tohoto polemického rozkolu je ustavení pohledu, který v sobě kombinuje různé aspekty obou zmiňovaných hledisek. V těchto mezích Bačová (1996) tvrdí, že člověk si nemůže vybrat, do jakého etnického společenství se narodí (primordialistický pohled), ale už podstatně lépe může ovlivnit to, jaký význam pro jeho celkové pojetí identity z daného náležení může plynout (instrumentalistický pohled). Z tohoto pohledu, ležícího na pomezí dvou vyhraněných přístupů, vyplývá, že *„etnické identity nejsou ani připsané, ani získané: jsou obojí. Jsou vklíněné mezi situační volbou a vnějšími imperativy“* (Eriksen, 2012, s. 99).

3.4.2.2 Identita deklarovaná a žitá

Zajímavý a pro tuto práci i hodnotný koncept předkládá Bittnerová (2005), rozlišující dvě různé dimenze etnické identity. Deklarovaná identita je formována přihlášením se k určité skupině se stejnými etnickými kořeny, přičemž deklarace zde probíhá na rovině vědomé pomocí faktických i symbolických aktů. Uplatňování či rezervovaný přístup k těmto aktům je hlavním aparátem svědčícím o pozici etnické identity jedince v žebříčku osobních priorit. Deklarovaná identita tak slouží jako manifestační nástroj své vlastní etnické příslušnosti. Ve spoluexistenci deklarované identity autorka uvádí ještě identitu žitou, pod kterou je zahrnuta každodenní zkušenost jedince, odkrývající vnitřně pociťované odlišnosti při interakci s členy majoritní, ale i své vlastní společnosti. Žitá identita složená z každodenních zkušeností dává vzniknout postojům posilujícím základní sociální hranice vztahu my x oni.

3.4.2.3 Vztah kulturní a etnické identity

Ačkoliv jsou k vymezení etnicity a z ní utvářené identity kulturní vzorce běžně užívány, mezi samotnou etnicitou a kulturou panuje vztah silně variabilní. Kulturní rozdíly přesahují etnické hranice a jsou ustavovány na základě skutečné difference, kdežto etnická identita je utvářena pod vlivem sociálně utvářených představ. V případě kulturní identity jde tedy primárně o vztah mezi skutečnými reprezentacemi, praktikami a normami, zatímco etnická identita je obrazem pomyslného přináležení k určité etnické skupině, z něhož kulturní a etnické odlišnosti vyplývají jako neodpovídající si jedna druhé. (Eriksen, 2007)

Eriksen etnicitu a kulturu deklaruje jako sentimenty spolu zdánlivě nesouvisející. Tato práce se však ve svých teoretických mezích bude klonit k relevantnějšímu¹⁴ postoji, který předkládá Bittnerová (2005). V jejím pojetí etnická a kulturní identita neexistují jako dvě spolu nesouvisející entity, ale přiznává, že manifestace etnické identity je v principu ustavována i jednotlivými kulturními faktory. Samotná identita člověka je pak mnohovrstevnatá a kulturní a etnická složka zde působí jako provázané složky, jedna neeliminuje druhou. Ve světle tohoto přístupu je zamezeno situaci popisované Bačovou (2003), v němž společnost a její instituce často po jedincích vyžadují vybrání pouze jedné možné identifikace. Výběr právě jedné kategorie popírá vlastní

---

¹⁴ Relevantní v teoretickém rámci této práce, užití slova v tomto kontextu nemá odkazovat k popření relevantnosti Eriksenových závěrů

význam identity, tedy konstruktů mnohověstevně ustavovaného, a konkrétního jedince tak staví do situací, kde svou identitu může pociťovat jako ohroženou. Stanovisko výše uvedené Bittnerovou počítá s tím, že etnické vědomí a reálně manifestované kulturní obsahy jsou provázané, čímž není vyvíjen tlak na to upřednostnit jedno před druhým. Obsahy se mohou vzájemně prolínat, aniž by se navzájem limitovaly.

3.5 Koncept identity v mezích výzkumného záměru

V předchozích kapitolách byla poskytnuta teoretická východiska, v rámci nichž bylo možno pomocí nejrůznějších perspektiv pohlédnout na problematický sociální fenomén identity. Záměrem a účelem této, poslední kapitoly teoretické části, je s respektem k dříve popisovaným koncepcím zmínit jejich potenciál v užším zaměření, tedy se závěry relevantními pro výzkumné intence této konkrétní práce.

Potomci migrantů se mohou při deklaraci své identity vyskytnout v nelehké situaci, a to mimo jiné i proto, že „*v naší společnosti je vžitá představa, že každý člověk musí někam patřit, musí mít nějakou etnickou identitu*“ (Mann, 2006, s. 65). Jednoznačnost této směrodatné teze se však v případě jedinců vyrůstajících ve střetu dvou odlišných kulturních světů jeví obtížněji, než její zdánlivě triviální formulace naznačuje. Ve světě, v němž je identifikace jednotlivce vymezována kontrasty, se ustavování jednotlivých plátek identity jeví dle Eriksena (2007) omezováno na vztah buď-anebo. V těchto perspektivách jsou pak potomci migrantů těmi, kteří jednoznačně nepatří nikam. Eriksen (2012) pro jedince etnicky a kulturně žijící „někde uprostřed“, nejčastěji právě příslušníky druhé a potažmo i třetí generace migrantů, užívá termínu etnické anomálie¹⁵, který sémanticky trefným způsobem referuje o situaci, jež je pomocí tohoto pojmu označována. Tací jedinci dle něj často mohou být ostatními, ale i sebou samými, chápáni jako členi téže etnické skupiny, do níž náleží jejich rodiče, ale současně mohou pociťovat i jisté adaptační sympatie k majoritní společnosti. Jejich identita poté vyplývá z působnosti na pomezí dvou odlišných světů, v nichž jedna etnická „nálepka“ nemůže plně vystihovat to, kým jsou nebo kým se cítí. Z této disproporce potenciaálně může vzniknout úplně nová kategorie etnické identity,

---

¹⁵ Termín etnické anomálie je zde užíván se záměrem zachovat Eriksenovu terminologii. V dnešním multikulturním a diverzifikovaném světě můžeme sice namítat, že samotný termín anomálie plně nerespektuje jeho principy, v němž stanovení normy a výkyvu (tedy anomálie) jeví se z principu věci značně obtížně, ale usouvztažňujeme-li daný termín vzhledem k perspektivám Eriksenovým, vyplývá nám termín etnická anomálie v legitimním světle.

respektující jejich mnohostranně pojaté etnické prožívání. Na jedné straně zde totiž působí jisté objektivní faktory etnicity, například jazyk, který Esser (in Šatava, 2009) považuje za primární kulturní kapitál určující naši etnickou příslušnost, a na straně druhé zde roli sehrávají faktory subjektivní, pocházející primárně z psychických procesů, které s působností těch objektivních nemusí plně korelovat. Výše zmíněné hledisko sdílejí ve svém konceptu identity i Svobodová a Janská (2016), uvažující ve stejném směru jako Eriksen. Obsahové pojetí jejich konceptů je shodné, odlišnost spočívá pouze v označení. Autorky pro postihnutí situace, v níž si mladí potomci migrantů volně a dle svých preferencí vybírají aspekty je definující, používají termín mnohonásobné identity, který se jeví jako relevantnější, co se přesnosti terminologie týče, přesto však sémantickým významem nijak nepřekračuje vymezení Eriksenovo.

Vymezení identity člověka v mezích etnických tak v případě potomků migrantů naráží na jisté problémy. Ať už se jedná o existenci kategorie identity deklarované a žité, obecných faktorů etnicity či přístupů k etnické identitě jako takové. Tento několikadimenzionální rozkol se však stává elementární oporou praktické části. V průsečících zmiňovaných dílčích teoretických konstrukcích totiž leží následující pojetí identity, cíleně shrnuté do koncepce respektující obsahové vymezení práce.

Z nejobecnějších definicí identity se jeví jako relevantní zdůraznit to, že identita jedince je fenomén v průběhu času se měnící, sestávající ve své obecné mnohvrstevnatosti ze dvou základních, vzájemně se ovlivňujících komponentů, a to osobního (psychologického) a sociálního, který je utvářen fluidně a vždy na principu odlišnosti a totožnosti vůči druhým, přičemž tento vztah je ve velké míře manifestován v rámci skupin, jejichž členem jedinec je či se cítí být. Z těchto závěrů plynoucí situační a relační charakter je prvním z bodů, který bude při výzkumu respektován. Ze střetu primordialistického a instrumentalistického pohledu je přejímána jejich středová pozice jako druhý podpůrný bod výzkumného problému. Etnická identita bude nahlížena jako danost, ale s příklonem k volbě potenciálu této danosti pro samotného jedince. V tomto pohledu tak mimo jiné bude uplatňována jak objektivní, tak subjektivní rovina etnické identity. Z teoretických východisek identity deklarované a žité bude váha přikládána vzájemné propojenosti, tedy tomu, jak se sebeoznačení jako člena dané etnické pospolitosti odráží v konkrétních žitých vzorcích. Směrodatným a zároveň uzavírajícím pilířem je stanovisko vyplývající z Eriksenova termínu etnických anomálií, v rámci kterého bude na etnickou identitu zkoumaných jedinců pohlíženo ve své roztržiténosti mezi dvěma kulturními světy.

Sociální situace životů jedinců, o nichž tato práce ve své ryzí podstatě pojednává, by se dala shrnout do následujícího, odosobněného příkladu. Mluví převážně českým jazykem, přiklání se k českým i výchozím¹⁶ hodnotovým vzorcům, prožívají vietnamskou/ukrajinskou etnickou kontinuitu, jejich každodenní život je nutně formován na pomezí dvou kultur. V uvedeném výčtu vzniká prostor pro vykrystalizování základních otázek reflektujících nejednoznačné zaměření identity výzkumné skupiny: Kdo jsem? Kam patřím? Jaké faktory by měly vymezovat mé pojetí sebe sama?

---

¹⁶ Jako výchozími vzorci jsou zde myšleny vzorce rodičů, kteří jakožto primární socializační činitelé zprostředkovávají kulturní obsahy svým dětem

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Metodologie

4.1 Výzkumný problém a otázky

Výzkumný problém a otázky s ním spjaté vychází z teoretického podkladu uvedeného v předchozích částech této práce. Okruhy a následně i jednotlivé otázky k rozhovorům, které jsou přílohou této práce, byly formulovány s ohledem k těm nejrelevantnějším závěrům jednotlivých koncepcí, přičemž úloha nosného základu zde připadá na teorii Eriksenovu, z níž byla čerpána inspirace mimo jiné i pro rozdělení kulturních okruhů do dvou základních sfér, mezi nimiž je identita potomků utvářena. Výzkumným záměrem této práce je odhalení postojů k výchozím hodnotám a k jednotlivým sociálním institucím obou kulturních světů s následnou snahou zjistit jejich deklarovanou hodnotu pro tvorbu identity jedince v daném situačním charakteru. Nejobecnější otázku výzkumné části lze nalézt ve formulaci: ***Kdo jsem?*** Zajištění odpovědi na vymezenou, ve značně obšírném módu pojatou, otázku nám poskytnou otázky dílčí, respektující teoretické zázemí, z něhož vyvstaly:

- **V jakých situacích a oblastech je identita formována vzorci předávanými v rámci výchozí etnické příslušnosti a v jakých je naopak ovlivněna principy majoritní společnosti?**
- **Jsou některé z kulturních modelů obou sfér těmito jedinci favorizovány?**
- **Nachází jedinci svou identitu v rámci vymezených sfér, nebo si utváří naprosto novou kategorii etnické identity?**

Odpovědi na vymezené dílčí otázky nám poskytnou částečnou možnost poznání světa zkoumané skupiny jedinců, který je z povahy věci skrytý, a ne plně uchopitelný zprostředkovaným pozorovatelům. Výše formulované otázky se stávají jednou z možných sond do nitra každodenní zkušenosti jedinců, jejichž život je kulturně formován na pomezí dvou odlišných pólů, a přispívají tak mimo jiné k pochopení životních závazků a údělů pro tyto jedince z nich plynoucích.

4.2 Strategie výzkumu

Pro výzkum, jehož cílem je přiblížení aspektů podílejících se na utváření identity vymezené skupiny jedinců, se jako nejvhodnější výzkumnou metodou jevila ta kvalitativně zaměřená. Vzhledem k plánovaným komparačním intencím analýzy získaných dat byla vybrána technika standardizovaných rozhovorů, jež má, stejně jako každá výzkumná metoda, své klady i zápory. Jako kladným se zde jeví shodný okruh otázek poskytující výzkumníkovi možnost lépe porovnávat odpovědi dvou skupin respondentů a odhalovat tak shodnosti či odlišnosti v nich reprezentované. Nevýhodou je pak velmi nízká, až skoro nulová možnost větší iniciativy ze strany výzkumníka, z čehož může plynout i jistá omezenost proniknutí hlouběji do zkoumané problematiky.

4.3 Průběh sběru dat

Výběr některých respondentů byl uskutečněn v rámci osobní známosti. V případě dvou vietnamských respondentů šlo o kamarády mých přátel, přes které mi na ně byly předány kontakty. K získání jedné respondentky mi dopomohla sociální síť Facebook, kde jsem ji oslovila skrze skupinu Asociace vietnamských studentů a mládeže v ČR. Kontakt na jednu z ukrajinských respondentek jsem poté dostala díky panu Rajčincovi z organizace Ukrajinská iniciativa v ČR, kterého jsem oslovila minulý rok před samotným psaním bakalářské práce. Všem respondentům jsem dopředu vysvětlila účel a cíl mého výzkumu a poskytla jim možnost se na cokoli zeptat. V rámci etických pravidel jsem zaručila, že celé jméno žádného z nich nebude v práci zmíněno a pro citování jejich výroků budou užita jména či přezdívky, které si sami zvolí. Veškeré náležitosti výzkumu i etické závazky z něho vyplývající byly formulovány v informovaném souhlasu, jehož znění je přílohou této práce. Podepsané souhlasy jsou oficiálním potvrzením dobrovolné účasti respondentů v mém výzkumu.

Rozhovory probíhaly na místech, které si respondenti sami vybrali, nejčastěji se jednalo o kavárnu v místě jejich bydliště. Účelem přenechání výběru místa na preferencích dotazovaného byla snaha najít takové prostředí, které by poskytlo příhodné podmínky pro navázání přátelsky laděného kontaktu, jenž je jedním z předpokladů úspěšného sběru dat v kvalitativním výzkumu. Se souhlasem dotazovaných byly rozhovory nahrávány a poté přepsány do textové podoby. Doslovné přepisy rozhovorů nejsou pro svou obsáhlost součástí této práce, jsou k ní příkládány na CD.

4.4 Výběr vzorku a stručné charakteristiky respondentů

Výběr vzorku nebyl zatížen mnohými kritérii. Jako vyhovující respondent byl pro účely této práce klasifikován dospělý jedinec ve věku od 18 do 28 let, který žije v České republice a jeho rodiče jsou ukrajinskými či vietnamskými migranty dlouhodobě pobývajícími v České republice. Věková hranice nebyla záměrně stanovena níže. Stěžejním důvodem v tomto rozhodnutí byla jednak obecná hranice dospělosti, v rámci které není provedení rozhovoru s jedinci již dospělými zatíženo náležitostí souhlasu zákonných zástupců, a jednak se hranice 18 let jevila jako relevantní v mezích psychického nastavení jedince. Jedinci v tomto věkovém rozpětí již mají, nebo si utváří obraz sebe samých. Právě tento psychický rozměr bylo nutné vzhledem k výzkumnému zaměření práce zohlednit při výběru respondentů. Kritérium dlouhodobého pobytu rodičů bylo ustanoveno s ohledem na získání relevantního náhledu na českou společnost.

JMÉNO	VĚK	NAROZENÍ V ČR/VĚK PŘÍCHODU/DŮVODY	PRÁCE/STUDIUM
Pěťa	22	ANO	Práce v oblasti obchodu Předtím SŠ ekonomická
Duy	23	ANO	Obchodní zástupce Předtím VŠ ekonomická
Eva	27	ANO	Kombinované studium aplikované psychoterapie Práce s lidskými zdroji
Khrystyna	24	Ve 12 letech/ sloučení rodiny s otcem	Studium magisterského oboru – Mezinárodní obchod
Alča	22	ANO	Bakalářské studium
Nicole	21	Ve 14 letech/ sloučení rodiny s otcem	Bakalářské studium

5 Analytická část¹⁷

Konceptuální vymezení této, analytické, části práce spočívá v interpretaci výpovědi respondentů a v druhotné dimenzi poté v případném spojení těchto výslednic s teoretickými podklady zmíněnými v první části této práce. Formální stránka respektuje tři základní výzkumné okruhy (sféra vietnamské/ukrajinské kultury, sféra české kultury, identita), obsahový rámec se pak snaží nalézt paralely či naopak výkyvy v jednotlivých segmentech zkoumané problematiky, realizujících se v odpovědích na dílčí otázky.

5.1 Sféra vietnamské/ukrajinské kultury

5.1.1 Postoje k Vietnamu/Ukrajíně

Otázka vazeb k zemi rodičů je v případě vietnamských respondentů primárně vnímána v symbolické rovině¹⁸, psychický rozměr je udáván v platnost až subjektivními postoji. Ačkoliv všechny respondenty spojují okolnosti stejné migrační kategorie (všichni jsou migranty druhé generace, všichni se narodili a vyrůstali v českém prostředí), deklarace vazeb k Vietnamu, vycházejících ze stejného symbolického základu, je však značně odlišná u všech, a to i přes fakt, že reálné zkušenosti s návštěvou Vietnamu, ačkoliv četností nesrovnatelné, mají všichni. Pro přiblížení míněného lze použít kontrast plynoucí z následujících dvou výroků dotazovaných respondentů. „*Vlastně de facto žádné vazby tam ani moc nejsou, jelikož jsem se narodil tady. Možná trochu jakoby citově, protože tam je stále část rodiny, ale jinak žádné vazby*“ (Duy). „*Tak tím, že Vietnam je vlastně moje rodina a moje rodina pochází z Vietnamu, tak bych řekla, že z podstaty věci mám vazby celkem silný*“ (Eva).

Odlišnosti v dané oblasti jsou tedy patrné až s ohledem k subjektivní rovině. Objektívni faktory, kterými je zde například narození v ČR a nikoliv ve Vietnamu, nehraje příliš velkou roli. Nelze tedy uvádět v platnost okolnost, že nenarození se do Vietnamu znamená automaticky nižší vazby k této zemi. Vývoj postojů může totiž být pozvolný a v mnohém také silně ovlivněný bezprostředním zažitím reality této země, čehož přímým dokladem je i výrok respondentky Pěti, popisující své vazby následovně. „*Dřív bych řekla, že nulový, protože jak jsem se narodila v Česku,*

---

¹⁷ Citované úryvky jsou zachovány přesně v té podobě, v jaké byly řečeny respondenty. Nejsou pro větší autentičnost výroků převáděny do modifikované podoby dle norem spisovného jazyka.

¹⁸ Symbolickou rovinou se zde rozumí vztah k Vietnamu jako výchozí zemi rodičů a v druhé řadě pak zemi, v níž pro respondenty aktuální době pobývá i značná část rodiny

tak jsem do Vietnamu jen dojížděla, s tím, že jsem tam měla příbuzný, ale nějak jsem nevnímala nic...jako proč tam jsem, co tam dělám s nima a proč jako tam jezdíme. Ale časem jsem si k tomu našla určitý vztah, že se mi tam i líbilo, každý léto jsem se těšila, že poletím do Vietnamu, budu tam ty dva měsíce.“

U ukrajinských respondentek byly vazby rovněž vztahovány primárně k rodinným kořenům. *„Inu...Mám tam odtamtud rodiče, prarodiče, vlastně prakticky celou rodinu, ty kořeny...rodinná vazba bych to tak nazvala“* (Alča). Všechny respondentky, nehledě na to, z jaké migrační generace pochází, své vazby popisovaly jako silné. *„Tak jsem tam strávila docela dost času do těch 14 let, takže dětství a všechno, rodina. Takže to pořád vnímám jako domov, kde jsem vyrůstala, takže ty vazby jsou docela silný“* (Nicole).

V rámci výše zmíněného bylo poukázáno na fakt, že návštěva země, bezprostřední zažití její kultury a každodenního fungování může být vedle symbolických rodinných obsahů jedním ze silných faktorů, které ovlivňují formování zkoumaných vazeb. Z porovnání výpovědí obou skupin vyplývá předpoklad, že frekvence návštěv, a tím i větší možnost udržování kulturní kontinuity výchozí země, která u respondentů ukrajinských byla mnohem vyšší¹⁹ než u těch vietnamských, může působit jako objektivní faktor ovlivňující zkoumanou oblast. Přestože obě skupiny reflektovaly vazby k Ukrajině či Vietnamu primárně jako podmíněné existencí rodinných kořenů, je nutno vyzdvihnout, že právě tento faktor není tím primárním, který výslednou vazbu rozhoduje. Rozhodujícím je až subjektivní váha přikládána této objektivně dané okolnosti. V proklamaci vazeb, které jsou zde chápány jako jeden z dílčích aspektů formování identity, se tedy v tomto konkrétním výzkumu potvrzuje výše popisované Mannovo stanovisko, jež tvrdí, že rozhodující je právě složka osobní roviny.

5.1.2 Výchozí hodnoty a mezigenerační vztahy

Okruh otázek týkajících se této sféry měl za cíl zjistit, jaké hodnoty byly zkoumaným jedincům v rámci primární socializace předávány a zda jsou tyto hodnoty s ohledem k aktuálnímu prožívání a žebříčku životní reality nadále pocíťovány jako důležité či již prošly modifikací v důsledku spolupůsobení hodnot české společnosti. Druhou dimenzi zkoumaného poté tvořilo pohlednutí do problematiky mezigeneračních vztahů.

---

¹⁹ minimálně 1× do roka, častěji však 2× nebo 3×

Z obsahové analýzy rozhovorů poměrně jednoznačně vyplynulo, že rodiče jsou nejen zprostředkovateli výchozí kultury, ale především i vštěpovateli hodnot, které jsou pociťovány jako důležité a často i reflektují hodnoty dané kultury. „...dali mi nějaký hodnoty a zároveň ta výchova byla směřována tak, aby byl ze mě lepší člověk“ (Duy). Životní styl, nakolik byl jeho základ utvářen hodnotami rodičů, většina respondentů popisovala jako ovlivněný spíše aktuálními okolnostmi jejich životů, nejčastěji tedy prací, školou, partnerem. „Většinu času věnuju škole, z pochopitelných důvodů, jinak se snažím pracovat teď už taky k tomu, už jsem se osamostatnila, takže bydlím sama, nebydlím s rodičema, takže můj životní styl je docela dost ovlivněnej tím“ (Nicole).

Životním standardům plynoucím z etnického zaměření nebyla u většiny respondentů připisována zvláštní hodnota. To, jakým způsobem žijí, nevnímali jako ovlivněné výchozím původem. „Nemůžu říct, že by to bylo nějak ovlivněné tím, odkud pocházím, ale spíš jakoby okolím, co tu mám za lidi“ (Duy). Jisté etnické zvyklosti, deklarované spíše na každodenní úrovni, ve své výpovědi naznačila i Pěťa, které k jejich uvědomění přivedl až partnerský vztah. „Životní styl jako takový, když jsem teďka s přítelem, kterej je Čech, tak jsem zjistila, že jsou teplý jenom obědy, jo, že jsou fakt teplý obědy a k večeři si dáváš chleba třeba. To jsem vůbec netušila, protože, co jsem zjistila, tak my máme vlastně všechny tři jídla teplý a teď jsem zjistila, že Češi mají jenom teplý obědy, to byl úplně šok“ (Pěťa). Pouze jedna respondentka zmínila, že podstatnou složku jejího života tvoří vedle aktuálního situačního rámce i etnické standardy, které jí byly předány rodiči. „Co se týče třeba té vietnamské stránky, tak určitě můj životní styl je to, že pomáhám rodičům v obchodě a přes to vlak nejede, i kdyby mi bylo třeba čtyřicet, tak jim budu pomáhat. Nemyslím si, že musím, ale očekává se to ode mě. Takže to je třeba něco z té každodennosti, něco, co by na rozdíl od vietnamských vrstevníků čeští vrstevníci nepochopili“ (Eva).

Přestože byly potomkům vymezených dvou skupin migrantů předány rodiči jisté hodnoty, jejich postavení v hierarchii životů, jak rozhovory dokládají, je opět silně ovlivňováno subjektivními preferencemi. Jedinci nikdy nebyli striktně tlačeni do dodržování veškerých předávaných vzorců. Rodiče v jisté době přejímají realitu toho, že život jejich potomků je silně ovlivňován českou kulturou, čehož možným dokladem je i bezproblémové přijetí partnera českého původu u většiny těchto respondentů. Poměrně jednoznačně se jevilo i respektování způsobu života, a to i přes to, že okrajové výtky byly zmiňovány, například u Pěti „...možná jenom to, když jsem hodně lítala venku s kamarádama, když jsem byla menší“ (Pěťa). Konkrétní námitky vůči

vedení života v aktuálním časovém zaměření byly nejvíce patrné pouze v jedné odpovědi. „*Jo, určitě. Já si myslím, že to ale není daný tím, že to jsou vietnamští nebo čeští rodiče. Myslím si, že každý rodič má výtky ke svému dítěti. Ale co se týká mě, tak určitě mají výtky ohledně toho, že ve 27 letech nemám manžela a děti, což se zdá pro český mladý dospělý celkem brzo, ale na vietnamský poměry už je to pozdě*“ (Eva).

I přes okrajové odlišnosti mezi rodiči a jejich potomky, plynoucí v objektivních mezích například z jiné životní reality (vyrůstání ve Vietnamu) nebo v psychickém zaměření z jiného, spíše konzervativního pohledu na svět, šlo v rámci sledovaných mezigeneračních vztahů rozpoznat, že vztahy jako takové byly nejčastěji charakterizovány ve svém kladném světle, druhotně poté zdůrazňováním vztahu rodič-dítě. V reálném životě jedinci pak nejčastěji tento formální vztah popisovali skrze otevřenost, podporou a jiné hodnoty.

Ze závěrů této konkrétní dotazované sféry vyplynulo, že nejsilnější konsolidační silou obou dotazovaných skupin respondentů je jednoznačně hodnota vzdělání, která byla skrze rodiče vštěpována ve své jednoznačné životní důležitosti. „*U rodičů vzdělání je na prvním místě. To vždycky vim, že mě tlačili...že jo, na základce, abych se učila líp než ostatní, právě proto že jsem z Ukrajiny, takže musím víc máknout. A teďka taky, aych měla vejšku... A jo, to vzdělání vždycky bylo na prvním místě*“ (Alča). *Vzdělání je pro ně hodně důležité, protože na Ukrajině oni neměli tu možnost dostat normální, kvalitní vzdělání, tak nám teďka, mně, a i sestře se snaží, abychom tady získaly to vzdělání normální a pak dostaly odpovídající práci*“ (Khrystyna). Výše citované úryvky se jeví jako zastupující v otázce chápání role vzdělání. Pro všechny rodiče dotazovaných potomků je hodnotou, která je vštěpována s ohledem ke své důležitosti v otázce budoucích životních cest.

5.1.3 Vietnamské/ukrajinské tradice a svátky

Odpovědi respondentů na téma svátků a tradic, včetně oblíbenosti tradiční ukrajinské či vietnamské kuchyně, se vyznačovaly velmi nízkou mírou odlišnosti. Většina z nich uvedla, že se snaží tradice a podobné akce dodržovat. Svou odpovědí vyčnívala pouze Pěťa, která uvedla, že svátky ze své vlastní iniciativy zásadním způsobem neslaví a nějak zvláště neprožívá. „*Já neslavim ani český, ani vietnamský, ale když na to přijde, tak popřeju rodině ve Vietnamu šťastný Nový rok a takovýhle věci.*“

Shoda nebyla zaznamenána pouze v obecné rovině slavení svátků, ale i v rámci favorizace konkrétního svátku s největší, vnitřně deklarovanou hodnotou. Pro jedince pocházející z prostředí vietnamské menšiny byl tím nejpodstatnějším svátkem jednoznačně lunární Nový rok, vnímaný převážně skrze možnost rodinné sešlosti. „... *to je vlastně jediná příležitost, kdy se takhle sejdeme pohromadě a trávíme společný čas*“ (Duy). Mezi jedinci ukrajinského původu byly v prvních příčkách zmiňovány Vánoce a Velikonoce, což potvrzuje obecně větší religiózní zaměření Ukrajinců, zmiňované v teoretické části. „*Jak je na Ukrajině to náboženství, jak převažuje, tak ty svátky jsou brány úplně jinak než tady... takže právě to se mi hodně líbí, že to není, když vezmu ty Vánoce třeba, že to není o dárcích, ale opravdu o tý rodině se sejt, my si tam dárky vůbec nedáváme*“ (Alča).

Odlišnost mezi zkoumanými skupinami nespočívala ani tak v tom, zda svátky slaví, či nikoliv. Zřetelněji se zde projevilo spíše to, jakou hodnotu či význam jim ukládají. Ukrajínští respondenti svátky vnímali skrze náboženský přesah, kdežto hodnota svátků vietnamských byla potomky spatřována ve své ukotvující funkci kulturní či etnické. „...*mě to hází do té podstaty toho, že jsem Vietnamka a ne Češka, že mi to připomíná to, že jsem Vietnamka a ne Češka, přestože tady bydlím celý svůj život*“ (Eva).

5.1.4 Vietnamští/ukrajínští vrstevníci

V obou zkoumaných oblastech (existence stejnotnického přátelství a případná specifická těchto přátelských vazeb) vyplynuly odpovědi respondentů jako silně odlišné. Odpovědi se pohybovaly v rámci dvou krajních pólů – převaha těchto vazeb či vůbec žádné stejnoetnické kontakty. Mimo vymezené sféry někteří respondenti popisovali i kombinované přátelské vazby či převahu stejnoetnických kontaktů pouze v určitém časovém úseku. „*Víceméně jsem měla dlouholetou kamarádku, se kterou jsem se seznámila hned v tý devítce, jak jsem nastoupila do devítky. Ale pak musím říct, že jsem se víc bavila s Čechama a moc jsem se neupínala jenom na ukrajinský přátele. A i skrz to, abych se naučila jazyk a tak*“ (Nicole). Nelze tedy plně shrnout, kdo či proč má více dotazovaných kontaktů, stejně tak jako nelze jednoznačně stanovit, v čem jsou tyto vazby specifické. Je to věc silně individuální, nezatížená objektivními faktory. „... *tam žádný rozdíl není, jestli to je vietnamský nebo český nebo kamarád jiný národnosti*“ (Duy). Některé výpovědi respondentů sice plně nepopíraly vliv jistých objektivních faktorů v otázce specifčnosti vazeb k jedincům stejného etnického zaměření, ale i tak byly usouvztažňovány k rovině subjektivní.

„...že by mě víc pochopili třeba v tom pomáhání rodičům, nebo že třeba musím v sobotu večer v 9 hodin domů, protože nesmím přespávat (...) tak to si myslím, že je ten rozdíl, že to oni chápou a čeští vrstevníci by to jako asi nepochopili“ (Eva). Důležitost subjektivní roviny v otázce chápání těchto vazeb je patrná i v následující odpovědi. „Co se týče vietnamských přátel, tak já nevím, jestli bych to mohl přímo říct, že to jsou přátelé. Dokázal bych je třeba napočítat na prstech jedné ruky, ale nemůžu říct doslova, že to jsou přátelé. Třeba na základce jsem studoval taky s vietnamským kamarádem, ale že bychom měli lepší vztah jako kamarádský, to zase říct nemůžu. Spíš jako známí bych to označil“ (Duy). Ve zmíněné výpovědi se potvrzuje okolnost popisovaná Jirasovou (2006). Být vietnamským dítětem automaticky neznamena navazovat přátelství ve stejném etnickém okruhu.

5.1.5 Vnímání vietnamské/ukrajinské komunity

Co se týče vietnamských respondentů, jednoznačně všichni na prvních místech zmiňovali semknutost a vnitřní propojenost komunity se snahou mezi sebou si vypomáhat. „Pomáháme si, myslím si, že o sobě tak jako víme a máme takovou jako základnu, což se nedá říct o ostatních menšinách“ (Eva). V rámci dotazovaných charakteristik Vietnamců výpovědi potvrzují, že mimo vnější vzhled, který zmínil Duy, Vietnamce charakterizuje rovněž ambicióznost a pracovitost, vietnamské potomky pak pozitivní stereotyp chytrosti, pramenící spíše z rodičovských intencí vést děti ke studiu než z objektivně dané větší míry inteligence. „Pracovití jako jsou, protože co jinýho jim zbývá, přijeli kvůli práci. A to, že chtějí, abychom studovali, tak to je to, že se doma drtíš furt látku, ne že bys to měl přirozeně v hlavě, většinou. (...) Většinou je večerka a nad tím bydlíš, takže ty prostě nemůžeš jen tak zdrhnout, takže ti pak nezbývá nic jinýho než se šprtát“ (Pěťa). Uvědomění si postojů české společnosti vůči komunitě Vietnamců kopírovalo trendy vyplynulé z průzkumů CVVM. „Za těch let se to hodně změnilo. Dřív to bylo takový...předsudky a cosi tamsí, ale teď si myslím, že v pořádku“ (Duy). Ukrajínští respondenti ukrajinskou komunitu vnímali veskrze kladně, ale uvědomovali si jisté disproporce. Reprezentativního charakteru je následující citace. „Myslím si, že jsou tam dva typy lidí, ty který se víc začleňujou do té kultury a celkově do té český společnosti a ty, který se furt drží v té ukrajinský skupince (...) Já vnímám trošku tak jako kriticky tu komunitu, která se drží opravdu jenom při sobě. (...) Když tady chtěj dlouhodobě žít, tak je potřeba se nějakým způsobem začlenit“ (Nicole). Z tohoto pomyslného rozčlenění pak vyplývají i způsoby, jakými jsou Ukrajinci vnímáni českou společností. Dle respondentů je to silně

individuální. „*Jsou lidi, který to moc nepřímaj, jsou lidi, který s tím nemaj problém*“ (Nicole). Vnímání Ukrajinců českou společností tedy není definováno pouze jednou postojovou linií. „*Takhle... v tom vysokoškolském kruhu, tak jsou akceptovani, nebo jako tady nevidim problém, ale narazíš že jo na lidi, kteří mají proti Ukrajincům výtky a těch je bohužel mnohem víc*“ (Alča). Poměrně jednoznačně se jevílo postihnutí typických charakteristik Ukrajinců, se kterými se navíc respondenti ztotožňovali. Zmiňována byla například pracovitost, houževnatost, úcta k rodinným hodnotám, náboženské zaměření, pokora či národní hrdost. „*Tak to náboženství, to je hodně v těch Ukrajincích zakořeněný. A pak bych řekla jakási skromnost, jo, že opravdu ty, když jezdíš na tu Ukrajinu a vidíš v čem se žije, tak si pak možná víc vážíš toho, co máš tady v Česku*“ (Alča).

5.1.6 Jazyk

Otázky zkoumající znalost a užívání vietnamštiny či ukrajinštiny byly zodpovězeny bez větších rozdílů. Nikdo z dotazovaných nezmínil, že by jazyk svých rodičů neznal či neužíval. Nejčastěji je užíván v rámci rodinného prostředí (konverzace doma či kontakty s rodinou ve výchozí zemi) nebo mezi kamarády a je tedy silně situační. Mnohdy i v rámci rodinného prostředí, kde, jak vyplynulo, je užívání nejčastější, je mixován spolu s tím českým. „*Doma, ale to je takový mix češtiny s vietnamštinou*“ (Duy). Ukrajinské či vietnamské jméno bylo popisováno jako užívané spíše na oficiální úrovni „*vietnamské jméno mám napsané jenom v oficiálních dokumentech. Rodiče už jsou zvyklí volat mě Evo*“ (Eva). nebo pak vyčleněné pouze pro okruh rodiny či známých „*ale je pravda, že všichni jako naši známí, rodiče a takový fakt ty blízký přátelé mi říkají ukrajinským jménem, nikdy jsem od nich neslyšela, že by mi říkali jako tím českým*“ (Alča). Odpovědi na dotaz týkající se označení zkoumaných jazyků jako jazyků mateřských by se daly zpětně definovat tím, k jaké migrační generaci jedinci přísluší. Pouze respondentky jednapůlté generace totiž ukrajinštinu jednohlasně označily za svůj mateřský jazyk, u zbylých respondentů převažovala čeština. Rozhodujícím faktorem z hlediska označení vietnamštiny či ukrajinštiny jako mateřského jazyka se tak, dle vyplynulých výsledků, jeví právě objektivní faktor místa narození a osvojování jazyka v dané společnosti spojené. „*Nooo, já bych to úplně asi neřekla. Protože jak jsem se narodila tady, že jo, chodila jsem sem do školky, do školy, tak bych úplně jako neřekla, že to je můj mateřskej*“ (Alča).

Jazyk je chápán jako jeden z hlavních znaků definujících naši etnickou příslušnost. Na to, o jak složitou situaci se však jedná při jeho jednoznačném definování, bylo v odpovědích rovněž

poukázáno. „*Přemýšlím, je to zajímavá otázka. Je na ní těžký odpovědět. Přemýšlím v angličtině, češtině a vietnamštině, takže úplně ti na to nedokážu odpovědět*“ (Eva).

5.2 Sféra české kultury

5.2.1 Postoje k ČR

Obecné postoje k České republice byly u všech respondentů vnímány v pozitivním světle. Pokud zde bylo něco, co se jim na české společnosti nelíbilo, bylo to ryze individuální. „*Já bych možná řekla občas nepřívětivost, protivnost a že často hodně soudí, aniž by se doptávali dál*“ (Eva). Subjektivnost se do značné míry projevila i v otázce konkrétních věcí, v naší republice preferovaných, které by bylo možné z odpovědí ukrajinských respondentek zpětně shrnout do několika málo charakteristik. Dotazovaným respondentkám se na Česku obecně líbí lepší životní situace, více příležitostí, rozvinutější systém sociálních institucí a neexistence korupce. „*Také jedním z aspektů je bezpečnost a pocit, že když se něco stane, tak se můžu hned obrátit na někoho a někdo mi pomůže, tak toto. Česko je více, bych řekla, moderní než Ukrajina*“ (Khrystyna). U vietnamských respondentů nebylo možné postihnout jednoznačné shody ve vnímání kvalit České republiky tak, jako tomu bylo u respondentek druhé skupiny. Pěť'a vyzdvihovala české počasí, Duy nebyl s to uvést nic konkrétního a Eva zmínila kvalit hned několikero „*Co se mi líbí v Česku... že je to malá země, má krásnou, bohatou historii, je to jediná země, kde se mluví česky a nenechá si ten český jazyk vzít, má krásnou poezii, literaturu, je historicky bohatá a líbí se mi česká krajina.*“

5.2.2 Čeští vrstevníci a volný čas

Způsob trávení volného času byl u zkoumaných jedinců velmi různorodý. Často byly zmiňovány procházky, čtení, rodina, sport nebo pak trávení času s přáteli, kterých mají respondenti v řadách českých vrstevníků poměrně dost. Z odpovědí vyplynulo, že jedinci často k českým kamarádům, co se chování týče, neuplatňují jiné postoje a vzorce chování než k případným vrstevníkům vietnamským či ukrajinským. Souvisí to s již dříve dotazovanou specifičností stejnoetnických vrstevnických kontaktů. „*S vietnamskejma kamarádama je to něco, není to úplně jiný, nechovam se úplně jinak, ale záleží asi na člověku, s kým jsem uvolněnější*“ (Pěť'a). Díky takto podobně formulované otázce tedy bylo zjištěno, že rozkol se v odpovědích nevyskytuje a lze tak předpokládat, že určující roli v navazování kontaktů hrají mezilidské sympatie.

Obsahově velmi podobné závěry byly v odpovědích na otázku zjišťující zájem českých vrstevníků o kulturu Vietnamu či Ukrajiny. *Zeptali se, proč jsou všichni Nyguenové, proč tady jsou rodiče a jak dlouho tady jsou. Takový ty základní, to jo*“ (Péťa). Kulturní odlišnost a zájem ji pochopit v těch nejtýpějších projevech (například skrze tradice a svátky) se ukázaly jako možné podpůrné mechanismy integrace do české společnosti a navazování vztahů s jejími členy, které mimo výpovědi dvou ukrajinských respondentek jedenapůlté generace nebylo definováno jako složité. *„Myslím si, že díky tomu, jak jsem hned nastoupila do školy, tak mě to tak jako donutilo se prostě do té společnosti začlenit, do té třídy a tak. A tam to seznamování nebylo náročný, všechny to zajímalo, jakože je tu někdo jinej, z jiný země, takže je to i bavilo, i mi pomáhali s tím naučit se ten jazyk, protože si se mnou hodně povídali*“ (Nicole).

5.2.3 České tradice a svátky

Stejně tak, jako byly díky intenci rodičů dodržovány svátky a tradice spadající pod sféru jedné ze zkoumaných komunit, tak obdobně byly přejímány i české tradice, a to převážně díky dlouholetému působení v české společnosti. *„Slavíme i český Vánoce a český Velikonoce a taky nám to přijde jako nedílnou součástí toho života, když už tady žijeme*“ (Nicole). Rozdíl mezi skupinami ležel ne v tom, zda jsou české svátky potomky migrantů slaveny, ale z jakých důvodů či díky jakým okolnostem slaveny být začaly a jaký obecný význam je těmto kulturním výjevům přikládán. *„Jo, já miluju Vánoce... takže slavím Vánoce, narozeniny, zmiňuju narozeniny, protože ve Vietnamu se moc narozeniny neslaví a já jsem taková už počestělá, poevropštělá, takže slavíme narozeniny, dáváme si dárky*“ (Eva). Ukrajinské respondentky zmínily, že impulz slavit přirozeným způsobem přicházel spíše ze strany rodičů a díky tomu to dnes vnímají jako běžnou součást života. U vietnamských respondentů nebyli prvotním iniciátorem rodiče, nýbrž česká teta, potažmo řečeno chůva. *„Ty český svátky jsem začal vlastně slavit, když jsem byl u chůvy, odmalička, tam se to dodržovalo a nějak jsem si na to navykl*“ (Duy).

Odpovědi byly zkoumanými jedinci formovány v zřetelném komparativním zaměření. Patrné to bylo například při popisování zajímavé či zvláštní české tradice. Díky této otázce vyplynulo, že zvláštní pro většinu z nich jsou Velikonoce, v rámci kterých není plně chápána symbolika pomlázky. Bylo zajímavé pozorovat, že ačkoliv se některé tradice jevily v očích dotazovaných zvláštně, byly jimi i přes tento fakt dodržovány. *„Zajímavé i zvláštní mi přijde koledování, nebo jak se říkalo u nás na vesnici chodit řachtat nad ránem. To bylo hodně zajímavý,*

občas i bolestivý vstávat v 5 ráno a chodit po vesnici. A to je tak jediný svátek, který tak hodně vyčnívá pro mě“ (Duy).

Svátky a tradice lze chápat jako jedny z podstatných projevů kultury a tím i jako možné aspekty podílející se na ukotvování etnického vědomí. Pro respondenty je slavení svátků značně mnohostranné, v mnohém modifikované. Hodnota konkrétních kulturních obsahů však pro některé jedince byla patrná díky zmiňované komparativní složce v odpovědích. Skrze stanovení paralel či výkyvů v oblasti kulturní si jedinci explicitně ustavovali své místo mezi dvěma kulturními světy a často přicházeli na to, že vztah z tohoto ustavování plynoucí jim poskytuje pojítka pro jejich aktuální místo či hodnotové zaměření.

5.2.4 Zájem o dění ve společnosti

Společenský zájem a celkové ladění vzhledem k tomu, co se v České republice děje či bude dít (volby) bylo u všech totožné. Většina považovala za přijatelné být v obraze zde, v České republice, a to pod vlivem logických úsudků – chci mít přehled tam, kde aktuálně žiji. *„Ne že bych to úplně sledovala, ne že bych se víc zajímala, ale je to všude kolem mě, tím, že jsem v Česku. Kdybych byla ve Vietnamu, tak bych to měla zrovna tak“ (Pěťa).* Pouze Khrystyna uvedla, že pravidelně sleduje i dění na Ukrajině²⁰ *„Já ta média sleduju jak česká, tak ukrajinská. Já bych řekla, že skoro na stejné úrovni“ (Khrystyna).* U vietnamských respondentů se tento pravidelný zájem neobjevil.

5.2.5 Jazyk

Obsahové významy této specifické oblasti byly respondenty samotnými vztahovány k tomu, jak dříve popsali své užívání vietnamštiny či ukrajinštiny. Jednohlasé bylo preferování češtiny v běžných denních situacích, v obchodě, ve škole apod., včetně užívání svého českého jména či přezdívky. U respondentů druhé generace panovala významná shoda i ve způsobu, jakým se češtinu učili. Popisovali to jako přirozený proces podmíněný jednak sociálními institucemi (mateřské školy, základní školy) a u vietnamských jedinců pak podstatnou roli sehrála i česká chůva. *„Od mateřské školky. Od narození. Jakým způsobem... no, přirozeně. Pamatuju si písanku*

---

²⁰ Otázka byla u ukrajinských respondentů, pokud to sami nezohlednili, specifikována na běžnou dobu před ruskou invazí na Ukrajinu

a slabikář, takže určitě školství a instituce a pak určitě psaní úkolů s českou tetou“ (Eva). U respondentek jedenapůlté generace bylo zásadní jednak působení sociálních institucí, ale i jistá individuální snaha, která je s ohledem na poměrně složitější proces osvojování jazyka u této migrační generace, pochopitelná. „S českým jazykem jsem se setkala ještě na Ukrajině, protože mně můj otec posílal nějaké české knížky (...) ale když jsem se přestěhovala do Česka, tak mě můj otec poslal za jednou paní, která vlastně mě a moji sestru tu češtinu trošku učila“ (Khrystyna).

Zdáleka nejrozporuplněji z doposud analyzovaného se jevila otázka zjišťující hodnotu českého jazyka jako jazyka mateřského. I přesto, že jedinci okrajově zmiňovali drobné potíže s jejím užíváním, u vietnamských respondentů výpadky slov, „*stává se mi, že česky zapomínám určitá slova*“ (Péťa), u ukrajinských gramatika, „*čeština je mnohem náročnější, co se gramatiky týče, to je jako podstatně náročnější než ukrajinština, takže s tím jsem měla dlouhou dobu problém, ale jinak je to v pohodě*“ (Nicole), většina jedinců druhé generace, během rozhovorů nad touto otázkou silně uvažujících, se klonila k označení češtiny jako svého mateřského jazyka. U respondentek jedenapůlté generace sice převažovala ukrajinština, ale nebylo zde popřeno, že časový vývoj by to nemohl změnit. „*Kdybych tady žila furt, moc nepředpokládám, že bych se vrátila na Ukrajinu zatím, tak už bych tu češtinu brala jako mateřský jazyk*“ (Khrystyna). Ať už způsob osvojení nebo i běžné užívání českého jazyka v tomto výzkumu vystupuje v závěrech respektujících teoretické podklady zmiňované v první části práce.

5.2.6 Předsudky a stereotypy české společnosti

V kontextu ukrajinské menšiny byla jako nejčastější stereotypní představa české společnosti zmiňována představa Ukrajince jako levné pracovní síly, člověka beroucího lidem práci a způsobujícího jen potíže. Stereotypy vůči Vietnamcům se omezovaly na držení omamných látek či neznalost češtiny. „*Dokud jsem nezačala mluvit česky, tak jsem zažila i situace, kdy mě jako přede mnou pomlouvali, protože si mysleli, že neumím česky a nerozumím jim*“ (Eva). Reálnou zkušenost se stereotypizací mělo pouze několik respondentů, veskrze se však jednalo o zkušenosti z dob minulých, kterým není teď zpětně přikládána taková důležitost. Jistou roli v tom potencionálně hraje i vnitřní nastavení jedinců, kteří neukládají stereotypním vzorcům zásadní roli při formování svých identit. „*S předsudky spíše jenom na základní škole, jak ty děti ještě úplně všechno nechápou a rozhodují se různými slovy. Vlastně nepřemýšlí, jestli tím svým slovem můžou někomu u blížít nebo nějak tak. Tak měla jsem pár holek a jednoho kluka, který vlastně*

mohli říkat, proč nejsi na Ukrajině, proč jsi sem přijela, my tě tady nechceme a tak dále, ale já jsem si to nebrala blízko k srdci“ (Khrystyna).

5.3 Identita

5.3.1 Budoucnost

Kvůli své silné subjektivní orientaci se vyznačovala tato konkrétní sféra velmi odlišnými odpověďmi, veskrze by však bylo možné vyčlenit dva krajní póly se zástupci jednak těch, kteří si jsou v otázce svého místa v životě, včetně otázky setrvání v ČR poměrně jisti²¹ *„jedním z důvodů je ten, že se tady cítím už být doma a máme tady vlastní byt, (...) mám tady bakalářský vzdělání, skoro inženýrský vzdělání a chtěla bych si tady najít nějakou dobrou práci. Nevím, kam mě život zavede, ale vidím se tady“* (Khrystyna) a těch, kteří se momentálně nachází v ukotvování svých životních pozic *„klidně bych se odstěhovala do Vietnamu (...) Ale kdybych tady měla zůstat... asi jo, asi tady klidně zůstanu, ale do Vietnamu bych se furt vracela. (...) Asi tady zůstanu, moc se mi tady už nelíbí. Je to takový hrozně stejný, ohraný. Nevím no. Možná bych potřebovala úplně něco nového“* (Pét'a). Mezi vymezené sféry se svým středovým zaměřením vyčnívá například Duy. *„Ano i ne. Ano z důvodu, že jsem částečně líný vystoupit z komfortní zóny a ne, že bych se chtěl podívat do světa alespoň a zkusit si to někde jinde.“* Touhu po něčem novém vyzdvihla i Nicole, jednoznačně však uvedla, že Česko díky svým lepším možnostem bude před Ukrajinou vždy na prvním místě, co se žití týče.

5.3.2 Střet sfér

Obecně orientovaná shodnost mezi vietnamskou a ukrajinskou kulturou v kontrastu k té české je v rámci výpovědí respondentů nalézána ve větším lpění na tradičních hodnotách, ať už rodinných (sňatek v brzkém věku, chápání rodiny jako primární hodnoty) či aspektech náboženských (větší religionizita Ukrajinců, kult předků uctívány Vietnamci). *„Vietnamci hodně věří. Jsou fakt jako věřící, jak křesťanství, buddhismus, tak všechno tohle, fakt tomu furt věří, fakt uctívají, fakt chodí do chrámů a modlí se a přejou si tohle a tamto, chodí i za věštkyněma a*

---

²¹ Svě místo v ČR vidí i Alča a Eva. U obou hraje roli znalost místních poměrů a vyhlídky lepší budoucnosti

takovýhle věci“ (Péťa). Silnou konstantou spojující obě vymezené skupiny je poté vzdělání, kterému je přikládána velmi podstatná úloha v hierarchii života aktuálního i budoucího.

Konkrétní odlišnosti mezi sférou vietnamskou a českou byly spatřovány nejen v kulturních oblastech, ale i v hodnotovém žebříčku a s ním souvisejících standardech výchovy a trávení volného času. Z odpovědí je patrné, že Vietnamci volným časem příliš nedisponují, a je tak na něj nahlíženo úplně jinak než v české společnosti. Vietnamská výchova je pak usměřňována relikty konfuciánských zásad, v nichž je na obecné rovině pěstována úcta ke starším. *„Přísnost, autorita, že prostě co řeknou rodiče, tak tak to je a diskuze se vlastně asi nějak nevedly úplně. Nikdo se mě úplně na nic nějak neptal“* (Eva).

Mezi českou a ukrajinskou kulturou nebyly zaznamenány tak kardinální rozdíly. Patrný zde může být vliv shodných slovanských kořenů, který ovlivňuje nejen podobnost jazykovou, ale i tu hodnotovou. Jako odlišné byly deklarovány pouze jisté výchovné zásady. Česká výchova byla charakterizována jako otevřenější a ne tak přísná. *„Řekla bych, že Češi jsou miň konzervativní, co se týče té výchovy, že jsou víc jako ovlivněný tou západní kulturou“* (Nicole). Všechny respondentky však jednohlasně největším diferenčním činitelem mezi ukrajinskou a českou sférou označily náboženské zaměření Ukrajinců, v běžné rovině se projevující například ukládáním větší hodnoty Vánoc a Velikonoc. *„Tady celkově není takový upínání na víru a je tu miň věřících lidí, takže to nějakým způsobem jakoby ovlivňuje tu českou kulturu a myslím si, že i spousta lidí, ačkoliv jako slaví nějaký svátky, tak k tomu právě nemá tu spojitost“* (Nicole).

5.3.3 Kdo jsem

Tato oblast, z podstaty věci individuálně podkreslená, nebude jako jediná uváděna do souhrnného kontextu, ale bude v užším, však komplexním zaměření popisovat deklaraci identity každého zkoumaného jedince, a to s ohledem k dříve stanoveným výzkumným otázkám. Uvedeny budou jednak souvislosti vyplynuvší během rozhovorů z konkrétních otázek pokládaných v rámci této oblasti, ale zdůrazněny budou i informace, které se sice vyskytly v rámci odpovědí jiných sfér, ale ve své podstatě se jeví jako relevantní pro výsledné zodpovězení stanovené otázky – **Kdo jsem?**²²

---

²² Veškeré citace, není-li uvedeno jinak, jsou původními výroky respondenta popisovaného v dané kapitole

5.3.3.1 Pét'a

Protože se dopovědi na mnohé klíčové otázky vyznačovaly jistou nevyhraněností, lze uvažovat o tom, že identita této respondentky se ve svém komplexním obraze stále jeví jako utvářená.²³ „Fakt nevím. Nevím, jakým směrem mám jít, jestli si vezmu nakonec Čecha, nevím, jestli poletím do Vietnamu, jestli bych tam žila, nevím, co bych dělala, jestli bych studovala, jestli budu podnikat. Nevím vůbec nic.“ Výše popisované neujasnění mezi je patrné i v dílčím zaměření na instituci jazyka, které se rovněž vyznačovalo jistým rozkošem. „Nevyznam se v tom, ani v češtině ani ve vietnamštině. Je to takový jako napůl. Přejde mi, že oba ty jazyky znam jako napůl, že oba neznam tak do hloubky, i když jsem se tu narodila, i když mam rodiče Vietnamce. Nepřejde mi, že bych znala jeden jazyk úplně dokonale.“ Co se však týče dílčí, etnické složky identity, respondentka uvedla poměrně jasné vymezení, a to i s dodatkem vysvětlujícím aspekty toto vymezení podporující. To, že se cítí z 60 % jako Češka a ze zbylých procent jako Vietnamka, je u ní ovlivňováno objektivními faktory, kterými v jejím případě je jednak užívání češtiny a jednak místo narození. Tyto aspekty vnímala jako charakteristické a klíčové i v odpovědi na otázku: Čím se tvá identita liší od identity tvých rodičů? „Už asi jenom tím, že umím česky, že jsem se tady narodila. To je hodně odlišný.“ Její život byl a je v rámci deklarované i žité roviny utvářen mnohými aspekty vietnamského spektra, např. občasné vypomáhání rodičům v obchodě či volba oboru studia. „A to že jsem šla na ekonomický obor, tak to bylo asi i tím vlivem, že všichni dělají v obchodě a podnikají.“ Analýza odpovědí dotazované respondentky nám mimo jiné potvrzuje i situační a relační charakter identity. „Vždycky jsem byla víc taková česká, ale změnilo se to, jak jsem poznala Vietnamce, co čerstvě přiletěli, že jsem se s nimi začala víc bavit, víc jsem se o to zajímala, víc jsem koukala na vietnamský pořady a podobně. Tam se to určitě přelomilo.“

Každodennost jejího života je ovlivňována spíše českými principy a vzorci, což ve finálním vyznění pomáhá v uvědomění si celkového pojetí v otázce etnické. „Asi je to víc český, neřekla bych, že je to stoprocentně po česku nebo že větší převaha česká, ale asi jsem víc Češka.“ Pét'a sice favorizuje české kulturní modely, ale jednoznačné stanovení toho, v rámci kterého ze dvou zkoumaných světů se nachází její vlastní pojetí identity, je nejednoznačné. V případě této konkrétní respondentky se tedy potvrzuje koncept etnické anomálie. Jako klíčový není definován

pouze jeden kulturní svět, ale přejímány jsou charakteristiky obou, vyhovující nejednostranně orientovanému etnickému prožívání.

5.3.3.2 Duy

Hodnoceno celkovou perspektivou, jeví se Duy jako Vietnamec silně favorizující nejenom české kulturní modely, ale i životní styl v rámci nich proklamovaných. Narození do České republiky, která je jím nyní vnímána jako domov, a jednoznačné popření vietnamštiny jako mateřského jazyka jasně dokládají, že identita tohoto respondenta je silně ovlivněná českými vzorci, které mu mimo jiné byly předávány skrze českou tetu (chůvu). Díky vštěpování těchto vzorců od útlého dětství vnímá realitu svého života jako přirozenou a stanovení odlišností mezi oběma kulturami pro něj bylo během rozhovoru značně obtížné. *„Od narození zde nevnímám nějaký rozdíl... Přijde mi to hrozně přirozený.“* Duy byl v odpovědích majících za cíl proniknout do podstaty etnického uvědomění poměrně jednoznačný, a to směrem k upřednostňování české životní reality²⁴, v rámci níž se implicitně odráželo popírání výchozího etnického zaměření. Poměrně překvapivé tedy bylo, když své etnické preference ve své konečnosti naklonil s poměrně vysokou hodnotou k vietnamské rovině. *„Tady bych to měl tak 50/50. I když... spíš víc jako Vietnamec, jsem na to hrdý, nestydím se za to, odkud pocházím, ale vyrůstal jsem tady... S touhle otázkou teď hodně bojuju, nevím upřímně, jak na to odpovědět.“* Na citovaném lze poukázat jednak na to, že etnické vědomí člověka skutečně vyrůstá mezi primoridalistickým a instrumentalistickým pojetím, neboť Duy si sice uvědomuje jisté nepopíratelné etnické základy, ale váha, která je jím přikládána, je pak již výdobytkem subjektivního přístupu, a v další rovině je citovaný úryvek dokladem toho, že objektivní aspekty formující naše etnické zaměření, např. jazyk, jsou bez subjektivního rozměru ve své vypovídací hodnotě značně okleštěné.

5.3.3.3 Eva

Identita této respondentky se ve všech aspektech jevila jako silně utvářená obojí kulturní i hodnotovou realitou. V odpovědi na otázku: Kde je tvůj domov? bylo zajímavé sledovat, jakým způsobem se její myšlenky, na rozdíl od většiny zbylých respondentů, ubíraly. Její odpověď byla totiž specifická. *„Těžká otázka. Hele asi to nezáleží na místě, záleží to na tom, kde založím rodinu.“*

---

²⁴ preference českého jazyka, označení ČR za svůj domov

Pravděpodobně to bude v pražském bytě někde na Vinohradech. Takže teď bych řekla Praha, ale úplně to nezáleží na zemi.“ Zde je patrné, jakým způsobem byly jí samotnou přejaty rodinné hodnoty typické pro vietnamskou kulturu. Deklarace identity Evou opět kopíruje střet mezi primordialismem a instrumentalismem. Potvrzuje, že jistý vietnamský základ má, ale váha jí samotnou této etnické skutečnosti přikládaná je již silně poznamenána žitou realitou české sféry. *„Jednu dobu jsem přemýšlela nad tím, že bych chtěla být více vietnamská, více vietnamská v tom smyslu, že bych chtěla se přiblížit více k představě mých rodičů.*“ V tom, jak byla a je utvářena Evina identita, se odráží mimo výše zmíněnou koncepci i již dříve zmiňovaný situační a relační charakter. *„Většinu času se cítím jako Češka. Když jsem ve Vietnamu, tak se cítím více jako Vietnamka, ale tam taky nezapadám, protože fakticky žiju celý život v Evropě a Evropa a Asie se hodně liší...takže tam taky jako úplně nepatřím.*“ Citovaná pasáž mimo zřetelnou situační podmíněnost reflektuje i Eriksenův koncept etnické identity. I Eva si utváří vlastní pomyslnou kategorii identity, pro jejíž ustavování si vybírá části obou kultur, které ji definují. *„Kdo jsem? Hmm. Jsem česká Vietnamka, jsem Eva, a to říkám záměrně to jméno, protože se cítím jako Eva, přestože jsem Vietnamka a mám český jméno. A takhle bych to řekla. Jsem mladá dospělá česko-Vietnamka se jménem Eva.*“

5.3.3.4 Khrystyna

Ačkoliv se respondentka jednoznačně deklarovala jako Ukrajinka, její hlubší prožívání identity, jak odpovědi ukázaly, je zatížené mnohými faktory, vykazujícími i jistý rozpor s jejím finálním označením. Cítí se *„více jako Ukrajinka, ale spíše 60/40. 60 jako Ukrajinka a 40 jako Češka.*“ Svůj domov vnímá jak na Ukrajině, tak tady. Symbolicky favorizovanou je kultura ukrajinská, ale v rámci žité je silně ovlivňována vzorci české společnosti. Její identita je tedy zatížena obojími světy, mezi nimiž není v aktuální době a s ohledem k celkovému vyznění zřetelná preference ani jednoho z nich. Pro výzkumné reflexe výše nastíněný rozpor není překážkou. Dokazuje nám již několikrát potvrzený situační rozměr identity, v němž se dílčí aspekty identity dynamicky mění pod vlivem subjektivní váhy, jež je těmto aspektům v hierarchii veškerých, identitu formujících komponent, přikládána. *„Já jsem se vždycky cítila být plně Ukrajinkou. Ale tím, jak tady jsem už dlouho, mám tady hodně přátel českých, a i nejenom, máme tady různé známí z Česka a jezdíme vlastně k nim na chatu, oni k nám na návštěvu, a tak dále, tak se čím dál tím více prohlubuje, ale neřekla bych, že někdy by to mohlo být takový, že bych se úplně zřekla*

Ukrajiny, to ne. “ V případě Khrystyny, která je představitelkou jedenapůlté generace, jsou vazby k výchozí zemi vnímány nejen jako silnější, ale do jisté míry i jako zásadnější při ustavování její identity.

5.3.3.5 Alča

Deklarace Alčiny identity nacházela své místo uprostřed obou zkoumaných sfér. Přestože jako svůj mateřský jazyk označila jednoznačně češtinu, v jiných podstatných otázkách (například co se domova či preferencí kultury týče) vždy zmínila stejnoměrný příklon k obojímu. *„Hele já bych řekla fakt půl na půl, že nemůžu říct, že jsem jako Češka stoprocentní, protože vždycky tam, jo ty kořeny vnímám silně, nebo doteďka s rodiči bavíme se ukrajinsky, vnímáme tu kulturu, slavíme ty svátky, to prostě nejde. Já bych fakt řekla půl napůl.*“ Při hledání významu jednotlivých faktorů podílejících se na jejím obraze identity je v jejím případě přikládána silná váha nejen těm ryse subjektivním, ale i objektivní okolnosti se projevily jako silně určující to, jak nad svým místem ve světě přemýšlí. *„No v tom dětství určitě jako Ukrajinka (...) pak nevím, kde se to přelomilo. Asi... no nějak na gymplu, nebo i na základce jsem si uvědomovala jo, že jsem tak jakože tady bydlím, vyrůstám, že jsem teda aj Češka, ale opravdu až teda na tom gymplu, vlastně na gymplu jsme získali aj český občanství, takže od té doby, tím se to asi hodně prolomilo.*“ V případě Alči se tedy znovu potvrzuje dynamický charakter identity, silný etnický základ udržovaný rodiči a subjektivně přijímán jako podstatný a v neposledním i koncept etnické anomálie, který je v tomto konkrétním případě ustavován stejným poměrem sil obou kulturních sfér. *„Tak já bych řekla... Můj táta vždycky říká, jsem Ukrajinec s českýma papírama, víš jako... Takže asi takhle. Vím, že nikdy se nebudu cejtít jako úplně stoprocentní Ukrajinka nebo jako Češka, že vždycky tam budu mít to půl na půl, že jo... A taky vím, že do budoucna budu chtít slavit ty tradice i naše, i český, předat je svým dětem. Takže jsem obojí.*“

5.3.3.6 Nicole

Jak se v případě Nicole potvrzuje, objektivní okolnost místa narození a s ním předávané sociální návyky, se silně podílejí na tom, jak jedinec ve finální podobě svou identitu prožívá a na venek deklaruje. Nicole, stejně tak jako Khrystyna, druhá respondentka jedenapůlté generace, potvrzuje, že etnický základ je u ní silně zakořeněn i prožíván. Dokladem je například označení

ukrajinštiny jako mateřského jazyka nebo Ukrajiny jako domova. „*Asi to pořád vnímám tak, jakože domov mam tam, že pro mě domov vždycky bude to, kde jsem se jako narodila (...) v čem jsem vyrůstala, s lidma se kterýma jsem vyrůstala, ty kořeny, takže to si myslím, že tam pořád jakoby zůstane.*“ Přestože je u ní etnické nastavení ukotveno v ukrajinské sféře, pod vlivem dynamiky odlišných sociálních skutečností, není její celková identita vyhraněná směrem pouze k jedné etnické nálepce. I v případě této respondentky se tak potvrzuje Eriksenův koncept.

ZÁVĚR

Dílčím cílem této práce bylo nastínění kulturní a životní reality ukrajinských a vietnamských migrantů v České republice, a to s přihlédnutím k aspektům, jež mají potenciál tuto realitu ovlivňovat. Zmíněním těchto základních podkladů byl vytvořen prostor pro položení základních otázek týkajících se identity potomků výše uváděných migračních skupin. V rámci teoretické části bylo poukázáno nejen na základní hodnoty či každodenní vzorce uplatňované dlouhodobě usazenými Vietnamci a Ukrajinci v České republice, ale i na odlišnosti či shodnosti s českou sociální realitou. Teoretický úsek nám mimo již zmíněné poskytl i základní oporu při pochopení fenoménu identity, která, jak bylo dokázáno, je jednak fenoménem ve své běžně uvědomované i neuvědomované rovině silně situačním a relačním a jednak fenoménem dynamickým. „První příčinou křehkosti identity je její nesamozřejmý vztah k času“ (Ricoeur, 2000, s. 17).

Cílem výzkumné části bylo ustanovení vazeb respondentů k projevům výchozího i českého kulturního světa a potenciálu, který z těchto konkrétních a silně individuálních vazeb plyne. V rámci analýz rozhovorů byly potvrzeny dílčí závěry týkající se identity, které byly nastíněny v teoretické části. U všech respondentů bylo patrné, že svou identitu chápou v daném časovém zaměření a v daných relačních okolnostech. Při deklaraci bylo zjevné, že sociální přesah je podstatnou součástí toho, jak nahlíží sami na sebe, čímž byla ve svém nejobecnějším zaměření potvrzena teorie sociální identity. Identita chápaná jako úkol, a nikoliv jako prostá danost byla dokázána u těch respondentů, kteří své místo v životě neviděli v jasných mezích, ale spíše ve svých stále se utvářejících obrysech. V tomto pohledu lze uvažovat o vývojové teorii člověka, v níž je koncept identity jako vývojového úkolu zahrnut. Jedinci, kteří své místo v životní hierarchii nebyli s to jednoznačně stanovit, se tak mohou stále nacházet v pozdějším adolescentním vývojovém období, jehož cílem je právě splynutí zkušeností minulých s budoucími perspektivami sebe samého. Výzkum potvrdil, že deklarovaná a žitá identita nemusí být ve vzájemném souznění. V mnohých případech se vyskytlo, že se respondent označil nálepkou jisté etnické kategorie, ale to plně nereflektovalo žitou a reálně uvědomovanou rovinu jeho identity. Rozkol často nastával i v rámci střetu kategorie etnicity a kultury. Preference určitých kulturních obsahů jednoznačně nepotvrdily, ale ani nevyvrátily, že by kultura byla určujícím v otázce naší etnické příslušnosti. Jistý vztah mezi kulturními obsahy a ustanovením této příslušnosti jistě je, ale není určujícím.

Ať už se tedy soustředíme na identitu v jakémkoliv úhlu pohledu, zmíněném v rámci teoretických souvislostí, díky shrnutí interpretovaných výzkumných dat lze jednoznačně konstatovat, že v otázce faktorů, které ovlivňují proces utváření identity potomků migrantů, je určující nikoliv objektivní stránka zkoumaného problému, ale především její subjektivní linie pocíťovaná danými jedinci. Objektivní faktor etnického vymezení, například jazyk, automaticky neznamena, že toto vymezení je přijímáno zcela samozřejmě a bez výhrad. Subjektivní rovinu lze tedy v komparativních intencích této práce chápat jako entitu, která v obsahové perspektivě zkoumané skupiny potomků od sebe navzájem odlišuje, ale v tom ryze formálním je jejich konsolidační silou.

Výsledky praktické části souzní s konceptem etnické anomálie (konceptem mnohonásobné identity). Právě toto pojetí totiž ve finální podobě vykryštovalo jako to nejrepresentativnější, co se deklarace životních trajektorií jedinců vyrůstajících v prostředí několika kulturních světů týče. Identita takových jedinců není tedy utvářena v rámci izolovaných sfér, ale mezi jejich vzájemnými, individuálně chápanými průsečíky. Ačkoliv se tento koncept v rámci provedeného výzkumu ukázal jako relevantní, nelze jakékoliv závěry zobecňovat, validní jsou pouze v rámci vymezené skupiny respondentů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAČOVÁ, Viera, 1996. *Etnická identita a historické zmeny: štúdia obyvateľov vybraných obcí Slovenska*, Vyd. 1. Bratislava: Veda. 198 s. ISBN 80-224-0472-1.

BAČOVÁ, Viera, 1997. O veľkých a malých konštrukciách identity. In: BAČOVÁ Viera a Zuzana KUSÁ. *Identity v meniacej sa spoločnosti*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, s. 12–21. ISBN 80-967621-3-3

BAČOVÁ, Viera, 2003. Etnická identita. In: ČERMÁK, Ivo, Martina HŘEBÍČKOVÁ a Petr Macek (eds.). *Agrese, identita, osobnosť*. Vyd. 1. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR. s. 231–248. ISBN 80-86620-06-9.

BARKER, Chris, 2006. *Slovník kulturních studií*. Praha: Portál, ISBN 80-7367-099-2.

BERNARD, Josef, MIKEŠOVÁ, Renata. 2014. Sociální integrace imigrantů na rozhraní mezi dočasnou migrací a trvalým usazením. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* [online]. **50**(4): s. 521–545. [cit. 2022-04-06]. Dostupné z: <<https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/integrace.pdf>>

BEZOUŠKOVÁ, Markéta, 2012. Východní a západní Ukrajinci ve vzájemné reflexi. In: BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (Eds.). *Etnické komunity: Kontinuita kulturní reprodukce*. Praha: FHS UK, 2012. Agora (Univerzita Karlova). s. 67–78. ISBN 9788087398296.

BITTNEROVÁ, Dana, 2005. Sebepojetí etnik v otevřené české společnosti. In: BITTNEROVÁ, Dana, Mirjam MORAVCOVÁ a kol., *Kdo jsem a kam patřím?: identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, s. 5–12. ISBN 80-902785-8-2.

BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ, 2006. *Etnické komunity v české společnosti*. Praha: Ermat. ISBN 80-903086-7-8.

BROUČEK, Stanislav, 2003. *Aktuální problémy vietnamského etnika v ČR*. Praha: Etnologický ústav AV ČR. [online]. [cit. 2022-03-24] Dostupné z: <https://is.muni.cz/el/1423/podzim2006/SPP416/um/2646404/adaptace_vietnamskeho_etnika_v_CR.pdf>

BROUČEK, Stanislav, 2005. Integrační tendence vietnamského etnika v českém lokálním prostředí. *Český lid* [online]. Etnologický ústav AV ČR, **92**(2), 129–154 [cit. 2022-04-20]. ISSN 0009-0794. Dostupné z: <<https://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:21f65d20-e0a6-484e-bf9d-a2845c66dad5?page=uuid:66bda71f-fcf4-4c7d-9d8d-50980609dd0d>>

ČERVENKA, Jan, 2015. Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR – únor 2015. In: *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, [cit. 2022-04-20]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a1868/f9/ov150306.pdf>

ČSÚ. Český statistický úřad. 2021. Cizinci podle kategorií pobytu, pohlaví a občanství (stav k 31. 12. 2020). In: *Cizinci v ČR. Demografické aspekty života cizinců* [online]. [cit. 2022-04-20] Dostupné z: <<https://www.czso.cz/documents/10180/142284148/290027210106.pdf/9ffaed21-fa6c-4a39-8660-0768ea4e2024?version=1.1>>

ČSÚ. Český statistický úřad, 2021. Zaměstnanost a pobyt cizinců podle státního občanství (stav k 31. 12. 2020). In: *Cizinci v ČR. Ekonomická aktivita cizinců*. [online]. [cit. 2022-04-20]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/documents/10180/142284148/290027210302.pdf/58c359b5-6063-4a12-9d53-4a654629374e?version=1.1>>

DRBOHLAV, Dušan a kol., 2010. Vnímání cizinců a migrantů českou majoritní společností. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), s. 121–127. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 9788074190391.

ERIKSEN, Thomas Hylland, 2007. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7254-925-2.

ERIKSEN, Thomas Hylland, 2012. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). Studijní texty. ISBN 978-80-7419-053-7.

ERIKSON, Erik H. 2002. *Dětství a společnost*. Praha: Argo, ISBN 80-7203-380-8.

ERIKSON, Erik H., 2015. *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0786-3.

FREIDINGEROVÁ, Tereza. 2014. *Vietnamci v Česku a ve světě: migrační a adaptační tendence*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici s Přírodovědeckou fakultou Univerzity Karlovy Praha, Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 9788074191749.

GEIST, Bohumil, 2000. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Vodnář. ISBN 80-86226-07-7.

HOFÍREK, Ondřej a Michal NEKORJAK, 2009. Vietnamští imigranti v českých velkoměstech – Integrace přistěhovalců z Vietnamu. RÁKOCZYOVÁ, Miroslava a Robert TRBOLA. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), s. 161–194. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 9788074190230.

HOMOLÁČ, Jiří a Tamah SHERMAN. "Vy mladí Vietnamci ('nenakažení'), nás počestěné banány prostě pochopit nemůžete": Mladí Vietnamci a superdiverzifikace českého novomediálního prostoru. *Sociologický časopis/ Czech sociological review* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2020, 56(2), 229–257 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <<https://docplayer.cz/211202375-Rocnik-56-2020-cislo.html>>

HŘEBÍČKOVÁ, Martina, 2020. Kulturní orientace Vietnamců v ČR: generační srovnání. *Sociologický časopis/ Czech sociological review* [online]. Praha, 56(2), 197–227 [cit. 2022-04-21]. Dostupné z: doi: 10.13060/csr.2020.007

HUBINGER, Václav. Etnos a etnikum, 1998. *Český lid* [online]. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 75(1), 43–52 [cit. 2022-02-16]. ISSN 0009-0794. Dostupné z: <<https://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:d410e193-4611-11e1-1331-001143e3f55c?page=uuid:d410e1c8-4611-11e1-1331-001143e3f55c>>

HUBINGER, Václav, 1991. Základní pojmy etnické teorie. *Český lid* [online]. Praha: Etnologický ústav AV ČR: Academia, 78(4), 237–246 [cit. 2022-02-16]. ISSN 0009-0794. Dostupné z: <<https://kramerius.lib.cas.cz/view/uuid:d5dc7ace-4611-11e1-1331-001143e3f55c?page=uuid:d5dc7ad1-4611-11e1-1331-001143e3f55c>>

JANDOUREK, Jan, 2007. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, ISBN 80-7367-269-3.

JIRASOVÁ, Martina, 2005. Vietnamští vysokoškoláci v Praze. In: BITTNEROVÁ, Dana, Mirjam MORAVCOVÁ a kol., *Kdo jsem a kam patřím?: identita národnostních menšina etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, s. 371–388. ISBN 80-902785-8-2.

JIRASOVÁ, Martina, 2006. Perspektivy vietnamských dětí. In: BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (Eds.), *Etnické komunity v české společnosti*. Praha: Ermat, s. 318–339. ISBN 80-903086-7-8.

KOCOUREK, Jiří, 2001. Vietnamci v České republice. In: ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed., *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, s. 99–105. ISBN 80-7178-648-9.

KOCOUREK, Jiří, 2006. Vietnamci v ČR. In: LEONTIYEVA, Yana (ed.) a kol. *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů: (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 46–61. ISBN 80-7330-098-2.

KORECKÁ, Zuzana, 2008. Hlas cizinců – internetové prezentace pro cizince a o cizincích v české republice. In: BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (Eds.), *Etnické komunity v kulturním kontextu*. Praha: ERMAT Praha, s. 41–51. ISBN 9788087178010.

KUNŠTÁT, Daniel, 2005. Náš vztah k jiným národům a národnostem. In: *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, [cit. 2022-04-20]. Dostupné z: <<https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/57-na-vztah-k-jinym-narodm-a-narodnostem>>

KUŠNIRÁKOVÁ, Tereza, Andrea PLAČKOVÁ a Tran Vu VAN ANH, 2013. *Vnitřní diference Vietnamsců pro potřeby analýzy segregace cizinců z třetích zemí* [online]. Výzkumná zpráva. Rozšířená verze. Praha: MMR ČR. [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://www.cizinci.cz/documents/551336/568661/diference_vietnamcu.pdf/f74b07fc-2d09-eda5-31dc-cce67c339d9b>

LEONTIYEVA, Yana (ed.) a kol., 2006. *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů: (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, ISBN 80-7330-098-2.

LEONTIYEVA, Yana a Mirka NEČASOVÁ, 2009. Kulturně blízcí? Integrace přistěhovalců ze zemí bývalého Sovětského svazu. In: RÁKOCZYOVÁ, Miroslava a Robert TRBOLA (eds.). *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), s. 117–157. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 9788074190230.

LEONTIYEVA, Yana, 2011. Ukrajinci v ČR. In: *Vietnamci, Mongolové a Ukrajinci v ČR: Pracovní migrace, životní podmínky, kulturní specifika: informační příručka policie ČR*. [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, s. 59–80. [cit. 2022-03-19]. ISBN: 978-80-7312-063-4. Dostupné z: <<https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/105/file/1367397604-metodika-cizinci-web.pdf>>

LEONTIYEVA, Yana, Petra EZZEDDINE-LUKŠÍKOVÁ a Andrea PLAČKOVÁ, 2013. *Životní styl, jazykové znalosti a potřeby ukrajinských a vietnamských migrantů v ČR: Závěrečná zpráva výzkumu* Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i

MARTÍNKOVÁ, Šárka a Eva PECHOVÁ, 2011a. Vietnamci v ČR. In: *Vietnamci, Mongolové a Ukrajinci v ČR: Pracovní migrace, životní podmínky, kulturní specifika: informační příručka policie ČR*. [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, s. 9–32. [cit. 2022-03-19]. ISBN: 978-80-7312-063-4 Dostupné z: <<https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/105/file/1367397604-metodika-cizinci-web.pdf>>

MARTÍNKOVÁ, Šárka a Eva PECHOVÁ, 2011b. Vietnamská menšina v ČR: Náboženství, kultura, soužití. In: FUJDA, Milan, Eva KLOCOVÁ a Radek KUNT (eds). *Identity v konfrontaci: Multikulturní výchova pro učitele/učitelky SŠ a ZŠ* [online]. Brno: Masarykova univerzita, s. 373–390 [cit. 2022-03-23]. ISBN 978-80-210-5558-2. Dostupné z: <https://is.muni.cz/www/milky/CERME_4.pdf>

MARTÍNKOVÁ, Šárka. 2008. Sociabilita vietnamského etnika v Praze. In: UHEREK, Zdeněk, Zuzana KORECKÁ a Tereza POJAROVÁ. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy, vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR. s. 167–210, ISBN 978-808-7112-120.

MACEK, Petr, 2003. Adolescence. Vyd. 2., upr. Praha: Portál. ISBN 80-717-8747-7.

MACEK, Petr, 2003b. Identita jako proces: vývojový přístup a styly sebedefinování. In: ČERMÁK, Ivo, Martina, HŘEBÍČKOVÁ a Petr Macek (eds.). *Agrese, identita, osobnost*. Tišnov: Sdružení Scan, s. 180–200. ISBN 80-86620-06-9.

MANN, Arne B., 2006. Etnická identita – životná nevyhnutelnost? In: BALVÍN, Jaroslav. *Identita ve vztahu k národnostním menšinám: mezinárodní konference: 5. setkání národnostních menšin, 24. setkání Hnutí R, 10.-11. listopadu 2005*, Praha. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin, s. 62–66. Praha a národnosti. ISBN 80-903727-1-6.

McADAMS, D. P. 1997. The Case for Unity in (Post)Modern Self: A Modest Proposal. In R. D. Ashmore, L. Jussim (Eds.), *Self and Identity: Fundamental Issues*. New York: Oxford University Press, s. 46-78.

NEKORJAK, Michal, 2006. Klientský systém a ukrajinská pracovní migrace do České republiky. *Sociální studia/ Social studies* [online]. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 3(1), 89–109 [cit. 2022-03-25]. ISSN 1803-6104. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/5522/4620>

NOVÁK, Tomáš, 2002. O předsudcích. Brno: Doplněk. ISBN 80-723-9121-6.

NOVOTNÁ, Hedvika, 2005. Imigrace z Ukrajiny v České republice po roce 1990. In: BITTNEROVÁ, Dana, Mirjam MORAVCOVÁ a kol., *Kdo jsem a kam patřím?: identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, s. 347–362. ISBN 80-902785-8-2.

PALEČEK, Martin. *Kulturní identita a její ohroženost*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002. Prométheus [Gaudeamus, edice]. ISBN 80-7041-580-0.

PALEČEK, Martin, 2008. *Identita – podivný pojem*. [online]. AntropoWEBZIN, č. 1, s. 62–71. [cit. 2022-03-25]. ISSN 1801-8807. Dostupné z: <<http://www.antropoweb.cz/cs/identita-podivny-pojem>>

PAVLÍKOVÁ, Eva, 2009. Práce a pracovní podmínky Ukrajinců v ČR. In: SLÁDEK, Karel, Eva PAVLÍKOVÁ a kol. *Sociální situace a religionizita ukrajinských migrantů v ČR: kolektivní monografie*. Červený Kostelec: Pavel Mervart. s. 51–66. ISBN 9788086818955

PECHOVÁ, Eva. 2006. Vietnamské tradiční svátky a oslavy. In: ČERNÍK, Jan a kol. *S vietnamskými dětmi na českých školách: Multikulturní inspirace*. Jinočany: Nakladatelství H&H, s. 56–67. ISBN 80-7319-055-9

PEREBYINIS, Yevhen, 2017. Zbavme se stereotypů ve vzájemných vztazích. In: *My a Ukrajina: O historii a současnosti česko-ukrajinských vztahů* [online]. [cit. 2022-04-14]. Dostupné z: <<https://www.myukrajina.cz/node/285>>

PETRUCIJOVÁ, Jelena, 2005. *Multikulturalismus, kultura, identita* Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 80-736-8083-1.

PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ, 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, ISBN 80-7184-311-3.

PLICHTOVÁ, Jana. 1997. Konštrukcia identity a otázka relevantnosti experimentálnej sociálnej psychológie. In: BAČOVÁ, Viera a Zuzana KUSÁ (Eds.). *Identity v meniacej sa spoločnosti*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, s. 39–49. ISBN 80-967621-3-3

PLICHTOVÁ, Jana. 1995. Medziskupinové vzťahy a skupinová identita. In: TAJFEL, Henri. *Sociálna psychológia menšín*. Bratislava: Minority Rights Group. s. 3–5. ISBN 80-967169-1-3.

PRŮCHA, Jan, 2010. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál. Psychologie (Portál). ISBN 978-80-7367-709-1.

RICOEUR, Paul, 2000. *Křehká identita: úcta k druhému a kulturní identita*. Třebenice: Mlýn. ISBN 80-902-2969-7.

SEA-l: Stanovy [online]. [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <http://sea-l.cz/media/1099/2014_kh_zavazne-stanovy_fin.pdf>

SLÁDEK, Karel, 2009. Ukrajinská migrace v Čechách a její křesťanská religionizita. In: SLÁDEK, Karel, Eva, PAVLÍKOVÁ a kol., *Sociální situace a religionizita ukrajinských migrantů v ČR: kolektivní monografie*. Červený Kostelec: Pavel Mervart. s. 13–30. ISBN 9788086818955.

SLEZÁKOVÁ, Jitka, 2005. Vietnamská komunita v Jihlavě: Identita a vztah k české veřejnosti. In: BITTNEROVÁ, Dana, Mirjam MORAVCOVÁ a kol., *Kdo jsem a kam patřím?: identita národnostních menšina etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, s. 389–402. ISBN 80-902785-8-2.

SOURALOVÁ, Adéla, 2012. *Vietnamské rodiny a jejich české chůvy: Vzájemná závislost v péči o děti*. Sociální Studia/Social Studies [online]. 9(3), 31–50. [cit. 2022-03-13]. ISSN 1803-6104. Dostupné z: <https://migraceonline.cz/doc/viet_rodiny.pdf>

SVOBODOVÁ, Alena a JANSKÁ, Eva, 2016. Identity development among youth of Vietnamese descent in the Czech Republic. In: SEEBERG, Marie Louise a GOZDZIAK Elzbieta M. (eds.). *Contested Childhoods: Growing up in Migrancy*, 121–137, IMISCOE academic book series, Springer.

ŠATAVA, Leoš, 2009. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON). Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-83-0.

TAJFEL, Henri, 1995. *Sociálna psychológia menšín*. Bratislava: Minority Rights Group. ISBN 80-967169-1-3.

TABERY, Paulína, 2010. Vztah Čechů k národnostním skupinám žijícím v ČR. In: *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR [cit. 2022-04-20]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a446/f9/101041s_ov100604b.pdf>

TESAŘ, Filip, 2007. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-097-9.

TUČEK, Milan, 2020. Vztah české veřejnosti k národnostním skupinám žijícím v ČR – březen 2020. In: *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, [cit. 2022-04-20]. Dostupné z: <<https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/5203-vztah-ceske-verejnosti-k-narodnostnim-skupinam-zijicim-v-cr-brezen-2020>>

UHEREK, Zdeněk. Cizinecké komunity a městský prostor v České republice. *Sociologický časopis/ Czech sociological review* [online]. Etnologický ústav AV ČR, 1. duben 2003, **39**(2), s. 193-216 [cit. 2022-04-21]. Dostupné z: doi:10.13060/00380288.2003.39.2.04

UHEREK, Zdeněk a kol., 2008. Pracovní migrace ze Zakarpatské Ukrajiny do České republiky In: UHEREK, Zdeněk, Zuzana KORECKÁ a Tereza POJAROVÁ. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, s. 121–148. ISBN 978-80-87112-12-0.

UHLÍKOVÁ, Lucie, 2001. Několik poznámek ke vzniku a zániku etnických stereotypů. In: *Etnické stereotypy z pohledu různých vědních oborů*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, s. 49–54. ISBN 80-85010-34-8.

Ukrajinci.cz, © 2022. [online], Praha [cit. 2022-04-14]. Dostupné z: <<https://www.ukrajinci.cz/>>

VASILJEV, Ivo, 2006. Dynamika národních tradic a vlivů nového prostředí v životě vietnamské komunity v České republice. In: ČERNÍK, Jan a kol. *S vietnamskými dětmi na českých školách: Multikulturní inspirace*. Jinočany: Nakladatelství H&H, s. 121–128. ISBN 80-7319-055-9.

ZASSIEDKO, Ruslan, 2019. *Sociokulturní a náboženská specifika menšin*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, ISBN 978-80-7394-740-8.

ZILYNSKYJ, Bohdan a KOČÍK, René, 2001. Ukrajinci v České republice. In: ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, s. 81–88. ISBN 80-7178-648-9

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA Č. 1 – SOUPIS OTÁZEK K ROZHOVORŮM

Základní otázky (tvoří profil respondentů)

Kolik je Vám let?

Narodil/a jste se v ČR? (pokud ne, v kolika letech a z jakých důvodů jste se přestěhoval/a do ČR?)

Studujete? Pracujete? Jaký obor? Jaká práce?

SFÉRA VIETNAMSKÉ/UKRAJINSKÉ KULTURY

⇒ Postoje k Vietnamu/Ukrajíně

- Jak byste popsal/a své vazby k Vietnamu/Ukrajíně?
- Byl/a jste někdy ve Vietnamu/ na Ukrajině? Popřípadě jak často tam jezdíte?
- V čem se Vietnam/Ukrajina nejvíce liší v porovnání s ČR?

⇒ Výchozí hodnoty a mezigenerační vztahy

- Jak byste popsal/a svůj životní styl? Je to dle Vás ovlivněno Vaším původem?
- Mají rodiče výtky k Vašemu stylu života?
- Jaký vztah máte ke svým rodičům?
- Jak by rodiče reagovali, kdybyste si našel/našla partnerku/partnera českého původu?
- Jak vnímají Vaši rodiče vzdělání?
- Je něco, co máte s rodiči shodné?

⇒ Vietnamské/ukrajinské tradice a svátky

- Slavíte v ČR nějaké z vietnamských/ukrajinských svátků?
- Proč slavíte, dodržujete tyto tradice? Jaký pro Vás mají význam, hodnotu?
- Jaký svátek je pro Vás osobně nejdůležitější?
- Máte ráda tradiční vietnamské/ukrajinské jídlo?

⇒ Vietnamští/ukrajínští vrstevníci

- Máte zde v ČR ukrajinské/vietnamské přátele?
- Jsou Vaše vztahy s vietnamskými/ukrajinskými vrstevníky v něčem specifické? Popřípadě v čem.

⇒ Vnímání vietnamské/ukrajinské komunity a jejích příslušníků

- Jak vnímáte ukrajinskou/vietnamskou komunitu v ČR?

- Existují dle Vás nějaké charakteristiky, které určují identitu Vietnamce/Ukrajince? Máte některé z těchto charakteristik i Vy?
- Jaký je dle Vás obecný postoj Čechů k Vietnamcům/Ukrajincům? Jsou zde akceptováni?

⇒ Jazyk

- Mluvíte vietnamsky/ukrajinsky? Kde, v jakých situacích? Pokud ne, proč?
- Užíváte běžně své vietnamské/ukrajinské jméno?
- Označila byste vietnamštinu/ukrajinštinu za svůj mateřský jazyk?

SFÉRA ČESKÉ KULTURY

⇒ Postoje k ČR

- Dokázal/a byste popsat, co a popřípadě proč se vám v ČR nejvíce líbí?
- Existuje něco, co se vám na české společnosti nelíbí?

⇒ Čeští vrstevníci a volný čas

- Jakým způsobem trávíte volný čas?
- Máte české přátele? Chováte se k nim jinak než k ukrajinským/ vietnamským?
- Bylo těžké se seznámit s lidmi v české společnosti? Popřípadě v čem.
- Zajímají nebo zajímali se někdy čeští vrstevníci o Vaš původ, o Vaši výchozí kulturu?

⇒ České tradice a svátky

- Slavíte nějak české svátky, dodržujete tradice?
- Kdy a proč jste začal/a?
- Jaká česká tradice Vám přijde zajímavá a jaká naopak zvláštní?
- Máte rád/a českou kuchyni?

⇒ Zájem o dění ve společnosti

- Zajímáte se o dění v české společnosti více než o vietnamské? Například sledování médií.
- Prožíváte nějakým způsobem významné české události, např. volby nebo olympiádu?

⇒ Jazyk

- Odkdy a jak probíhalo Vaše učení se českému jazyku?
- Přijde Vám čeština v něčem problematická? Limituje vás nějakým způsobem užívání češtiny?

- Kde, v jakých situacích češtinu užíváte?
  - Máte české jméno, přezdívku, kterou Vás lidé oslovují?
  - Označil/a byste češtinu za svůj mateřský jazyk?
- ⇒ Předsudky a stereotypy české společnosti
- Jak vás vnímá česká společnost? Setkal/a jste se ve svém životě někdy s předsudky a stereotypizací kvůli Vašemu původu?
  - Ovlivňují dle vás stereotypní vzorce pojetí sebe sama?
  - Víte o nějakých předsudcích či stereotypních vzorcích, které Češi vůči příslušníkům vietnamské/ukrajinské komunity drží?

IDENTITA

- ⇒ Budoucnost
- Chtěl/a byste i v budoucnu bydlet v ČR? Proč ano, proč ne.
  - Myslíte si, že vaše pojetí sebe sama/sebe samotného bude stejné i v budoucnu?
  - Pokud by zde byla možnost změnit to, kým jste, změnil/a byste něco? Co? Proč?
- ⇒ Střet sfér
- V čem podle Vás spočívají nejzásadnější odlišnosti mezi českou a vietnamskou/ukrajinskou kulturou?
  - Existují odlišnosti mezi výchovou vietnamskou/ukrajinskou a českým způsobem výchovy?
  - Kde je Váš domov?
  - Dokázal/a byste říci, jaká kultura je Vám bližší? popřípadě proč a v čem.
  - Myslíte si, že vám ČR poskytuje lepší zázemí pro vaši životní cestu než Vietnam/Ukrajina? Proč ano x proč ne?
  - V čem se dle Vás zásadně liší hodnotový systém obou kultur? Jaké hodnoty jsou osobně pro Vás důležité?
- ⇒ Kdo jsem?
- Cítíte se více jako Čech nebo jako Vietnamec (Ukrajinec)? Popřípadě v čem.
  - Cítil/a jste se vždy jako Čech, Ukrajinec/Vietnamec? Pokud ne, pamatujete si dobu, okolnosti, kdy se to změnilo?
  - V čem je Vaše identita odlišná od vašich rodičů?
  - Co podle Vás nejvíce ovlivňuje Vaše pojetí sebe sama, vaše aktuální prožívání identity? (rodina, přátelé,...)
  - Jak byste souhrnně odpověděl/a na otázku **Kdo jsem?**

PŘÍLOHA Č. 2 – INFORMOVANÝ SOUHLAS

Informovaný souhlas účastníka výzkumu:

Vážený pane, vážená paní,
v souladu se zásadami etické realizace výzkumu²⁵ Vás žádám o souhlas s Vaší účastí ve výzkumném projektu v rámci bakalářské práce.

Název projektu: Identita potomků vyrůstajících v prostředí vietnamské a ukrajinské menšiny v České republice

Řešitel projektu: Václava Čimerová, kontaktní telefon: (uvedeno pouze v tištěné podobě), kontaktní e-mail: (uvedeno pouze v tištěné podobě)

Název pracoviště: Katedra společenských věd Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Vedoucí práce: PhDr. Salim Murad, Ph.D.

Cíl výzkumu: Cílem výzkumu je proniknout do životní reality potomků ukrajinských a vietnamských migrantů usazených a vyrůstajících v České republice a zjistit, jaké faktory se podílejí na utváření jejich identity.

Popis výzkumu: Výzkum bude realizován pomocí strukturovaných rozhovorů, jež budou nahrávány a následně přepsány do písemné podoby. Získaná data budou plně respektovat vědeckou povahu výzkumu a nebudou tedy použita pro jiné než deklarované výzkumné účely dané bakalářské práce. Citace výpovědí budou anonymizovány a v dané bakalářské práci nikde nebude uvedeno celé jméno účastníků výzkumu, které by mohlo vést k identifikaci zkoumaných osob. Pro identifikaci citovaných úryvků budou v práci užívána jména, přezdívky či jiná označení, která si účastník sám zvolí. Originální audiozáznamy budou archivovány pouze u výzkumníka. Účastník výzkumu má plné právo kdykoliv a bez udání bližších důvodů od rozhovoru odstoupit, stejně tak jako nezodpovědět na otázky, na které zodpovědět nechce. Respondentům bude poskytnuta možnost seznámit se s anonymizovanou podobou přepsaného rozhovoru.

.....
datum a podpis řešitele projektu

---

²⁵ Všeobecnou deklaraci lidských práv, nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2016/679 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů) a dalšími obecně závaznými právními předpisy (jimiž jsou zejména Helsinská deklarace přijatá 18. Světovým zdravotnickým shromážděním v roce 1964, ve znění pozdějších změn (Fortaleza, Brazílie, 2013), zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů, zejména ustanovení jeho § 28 odst. 1, a Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně publikované pod č. 96/2001 Sb. m. s., jsou-li aplikovatelné).

Prohlášení a souhlas účastníků s jejich zapojením do výzkumu:

Prohlašuji a svým níže uvedeným vlastnoručním podpisem potvrzuji, že dobrovolně souhlasím s účastí ve výše uvedeném projektu a že jsem měl/a možnost si řádně a v dostatečném čase zvážit všechny relevantní informace o výzkumu, zeptat se na vše podstatné týkající se účasti ve výzkumu a že jsem dostal/a jasné a srozumitelné odpovědi na své dotazy. Byl/a jsem poučen/a o právu odmítnout účast ve výzkumném projektu nebo svůj souhlas kdykoli odvolat bez represí.

Jméno a příjmení účastníka: ..... Datum narození: .....

Adresa trvalého bydliště účastníka: .....

Podpis účastníka: .....